

Manel Camafort Montoya

**Descontextualització de les relacions de privilegi dels
gremis de Reus en el comerç i la producció
a la Crisis de l'Antic Règim (1748-1836)**

TREBALL DE FI DE MÀSTER

dirigit pel Dr. Ramon Arnabat Mata

Màster universitari de Recerca Avançada en Estudis Humanístics

**UNIVERSITAT
ROVIRA I VIRGILI**

Tarragona

2021

Índex del treball

CAPÍTOL I: MARC INTRODUCTORI.....	1
1. Introducció.....	1
1.1. Notes inicials	1
1.2. Presentació	2
1.3. Objectius	3
1.4. Metodologia	4
1.5. Observacions	4
1.6. Cronograma.....	4
1.7. Breu comentari bibliogràfic	5
CAPÍTOL II: CONTEXT SOCIO-ECONÒMIC I POLÍTIC.....	7
2. Contextualització de la situació catalana al segle XVII.....	7
2.1. Recuperació econòmica i poblacional després de la guerra	9
2.2. La Catalunya del mil set-cents	12
2.2.1. Context polític i social.....	12
2.2.2. Context econòmic.....	14
2.3. Els grups socials privilegiats: conflicte i ruptura	17
2.4. Anàlisi de la situació demogràfica del Camp de Tarragona al segle XVIII	21
CAPÍTOL III: ELS GREMIS A REUS I EL BAIX CAMP.....	29
3. Els gremis industrials: apunts introductoris.....	29
3.2. Tradició i origen dels gremis en la Història.....	30
3.3. Evolució i pràctiques internes dels gremis	34
3.3.1. Estructura interna.....	34
3.3.2. Accedir al mestratge dels gremis.....	38
3.3.3. Rebuig d'agremiats externs a la ciutat.....	41
3.3.4. Condició de la dona en el món gremial.....	43

CAPÍTOL IV. CANVIS I CONTINUÏTAT EN ELS GREMIS REUSENCES.....	47
4. Noves pràctiques i vells costums.....	47
4.1. Crisis i adaptacions al context set-centista	47
4.1.1. Variacions dels límits comercials de 1748.....	47
4.1.2. Consideracions gremials arran el Decret de Lliure Comerç amb Amèrica	51
4.2. Fraus en el filat de les peces de roba.....	53
4.3. Altres frauds de la producció a Reus al segle XVIII.....	57
4.4. Pugna amb el teixit foraster	59
4.5. Marcatge de peces pel seu control.....	60
CAPÍTOL V: EFECTES DE LA POLÍTICA EN L'ECONOMIA GREMIAL.....	62
5.Context de crisi al canvi de segle (1793-1804).....	62
5.1. Situació demogràfica del segle XIX.....	62
5.2. Disposicions econòmiques del segle XIX.....	64
5.3. Les dificultats per fer mercat el dilluns.....	65
5.4. Resposta gremial al canvi contextual del segle XIX.....	69
5.4.1. El cas de l'aiguardent a Reus al Trienni Liberal.....	70
5.5. Aburgesament i pràctica fraudulenta del grup gremial.....	71
5.6. Valoració administrativa del privilegi gremial	77
CONCLUSIONS.....	84
Annex de Taules.....	89
Annex documental.....	92
Bibliografia.....	103
Material d'Arxiu.....	106
Índex de Figures.....	107
Índex de Taules.....	108

CAPÍTOL I

MARC INTRODUCTORI

1. Introducció

1.1. Notes inicials

Els historiadors denominen al segle XVIII el *Siècle des Lumières*, *Iluminismo*, *Aufklärung*, etc., mots que, al cap i la fi, indueixen a pensar en una etapa de canvis que alguns relacionen directament amb el coneixement, les idees i la raó humana. Sense defugir d'aquesta manera d'entendre el segle XVIII, s'hauria de complementar els balanços econòmics i polítics, perquè les sacsejades profundes dels elements de l'Antic Règim van tenir una incidència cabdal en la millora de les condicions de vida de la població.

Hauria de plantejar-se si, l'atzarós moment polític que es vivia a l'Espanya de l'Antic Règim va permetre l'arribada de l'alè de la revolució industrial. Tot i que els violents moments de revolució produïts per les armes van ser els distintius de la ruptura amb l'ordre feudal, no podem deixar de banda els canvis econòmics que també van contribuir a transformar les condicions de vida de milions de persones, tant a Reus, Catalunya, o Europa. Després de l'avalot, hauria de considerar-se el factor econòmic com un motor de canvi profund sense tenir una pretensió d'alterar dràsticament el context, tal i com van deixar paleses els grans moments d'agitació popular setcentistes i vuitcentistes; tot i no tenir un efecte i continuïtat permanent dels anhels polítics perseguits.

En termes generals, el lent esdevenir dels processos i fenòmens històrics van configurar un pòrtic on van tenir cabuda característiques tan per l'etapa de l'Antic Règim com altres de l'Edat Contemporània. La ruptura pot fer pensar que les costums, les maneres de pensar i la quotidianitat vivien una harmonia que no esperonava canvis abruptes, més la lluita constant per implantar la llibertat per a produir i comerciar ja s'allargava decennis. De fet, va ser la lluita constant per la igualtat que impregnà l'entrada a la contemporaneïtat juntament amb l'alçament armat. Aquesta és una visió que defuig dels grans canvis violent i incideix en la lleugeresa amb la qual van difondre's les noves maners de relacionar-se i de fer

negocis a les acaballes de l'Edat Moderna; una iniciativa constatable a nivell europeu, però amb efectes propers a cada societat, municipi o habitant.

En aquest procés no van participar totes les regions d'igual mesura, per tant, és una il·lusió parlar d'una transformació estesa abans de la formació d'un mercat nacional i la generalització de les tècniques de la revolució industrial i abans de la transformació legislativa i fiscal de l'estat espanyol amb un mateix esquema mental.

1.2. Presentació

La Història esdevé un mosaic amb diverses peces per reconstruir una realitat i "*assolir una visió més completa del nostre marc global*" que, necessàriament, ha de compondre's a partir de les històries més properes, de caràcter local, un estudi minuciós de les realitats que componen el total col·lectiu. Sempre, però, amb una perspectiva general i comparada, per establir-ne generalitats i singularitats.

Aquest treball s'ha plantejat com un estudi històric al voltant de les organitzacions gremials de l'Antic Règim que durant segles van esdevenir grups professionals a partir dels quals va organitzar-se la producció industrial. Amb la implantació del liberalisme econòmic al llarg del segle XVIII, els gremis van entrar en un etapa de metamorfosis del que van ser anteriorment. Els gremis van ser institucions que van formar part de l'ordre estamental de la monarquia absoluta controlaven la producció artesanal i menestral a les ciutats. Els canvis que es van produir en l'àmbit social i econòmic i que van reduir el seu poder productiu i comercial van generar tot un seguit de conflictes per continuar monopolitzant la producció manufacturera i el comerç.

Són aquests canvis i continuïtats sobre en els drets i els privilegis dels gremis els que s'han estudiat i s'exposen en aquestes pàgines. L'estudi presentat és una investigació que ha intentat seguir les passes ja formulades sobre la temàtica en qüestió fent una compilació de les publicacions que han estudiat a Reus aquest fenomen fins al moment actual.

Un dels objectius perseguits ha estat fer una investigació que no estès acotada per cap temporalitat que impedís fer una anàlisi completa de la davallada gremial. Les limitacions temporals, útils per a ordenar el passat, les he entès com un impediment per estudiar un procés de crisi que s'originà a mitjans del segle XVIII i acabà en temps contemporanis, amb ritmes i cronologies diferents en diversos territoris. Així doncs, aquest treball opta per una cronologia oberta per entendre millor el fenomen gremial i la seva crisi i transformació.

Cal recordar que els processos històrics no van tenir el mateix ritme en les diverses regions o països. Per exemple, la crisi de l'Antic Règim i la industrialització tenen cronologies diferents a Espanya i a Catalunya i, ambdues tenen cronologies diferents respecte d'altres regions i països europeus. Per aquests motius comentats, l'acotament temporal d'aquest treball ha estat un que fàcilment ha pogut establir 1836 com la data final de l'estudi per ser la final institucional de l'Antic Règim a Espanya que van emanar les diverses lleis i decrets de 1836 i 1837. Partint d'aquest paràmetre, està clar que estem davant d'un fenomen nacional i el seu estudi en un cas concret en la ciutat de Reus. Ara bé, amb la intenció de centrar el marc d'anàlisi a la segona meitat del segle XVIII i el primer terç del segle XIX, l'any orientatiu per a iniciar l'aproximació s'ha establert al 1748, seguint la cronologia de les aportacions de la documentació històrica.

Tanmateix, l'estudi no es centra en una reconstrucció aïllada, sinó que te en compte les relacions que van tenir altres municipis catalans amb els gremis de la que va ser la *Segona ciutat de Catalunya* en matèria poblacional i econòmica. Mai va arribar al nivell de Barcelona, però va incentivar el creixement del Camp de Tarragona i va establir un nou punt econòmic al sud de Catalunya. El lema amb el que els nostàlgics recorden aquest període, *Reus, París i Londres*, és prou il·lustratiu per esbrinar un imperant en la xarxa econòmica regional, estatal i continental, per tant, una dinàmica local disseminada més enllà de la pròpia ciutat.

1.3. Objectius

Havent explicat els plantejaments del treball, a continuació es presenten els objectius perseguits al llarg de la elaboració de la recerca històrica que parteixen de la presentació:

- Actualitzar el context social i econòmic del període
- Realitzar un estudi de la realitat municipal reusenca
- Conèixer les publicacions locals de la temàtica estudiada
- Buidar fonts primàries d'arxiu
- Compondre un eix cronològic transcentenari de la recerca
- Establir els canvis i continuïtats del fenomen entre el segle XVIII i XIX
- Analitzar la metamorfosis o adaptació dels gremis de Reus
- Utilitzar el treball com a tasca formativa personal
- Iniciar una investigació amb una projecció futura

1.4. Metodologia

Un cop definida la pauta de elaboració del projecte en qüestió, es proposa seguir aquesta metodologia per poder abastir els objectius formulats:

1.- Anàlisi dels marcs de referència epistemològics i historiogràfic de rellevància que puguin incardinar amb el projecte i contextualitzar-lo en una perspectiva d'estudis d'àmbit local.

2.- Consulta de fonts primàries i secundàries útils per a l'oportú buidatge d'informació i sistematització de la bibliografia fonamental per a l'objecte d'investigació.

3.- Treballar a partir de la informació dels dos punts anteriors i reconstruir l'evolució dels gremis de la ciutat de Reus i oferir una interpretació de la mateixa, en el context català.

1.5. Observacions

La diversitat de fonts que s'han localitzat en la reconstrucció d'aquesta realitat gremial han ajudat a plantejar noves preguntes que no s'enquadraven en una mateixa línia d'investigació la qual cosa han donat l'oportunitat de plantejar un estat de la qüestió sobre el que es coneix avui sobre els gremis en aquest cas d'estudi local. La documentació històrica consultada ha estat de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp que disposa dels fons dedicats a l'activitat industrial de l'Ajuntament de Reus.

1.6. Cronograma

Aquest és un cronograma de les fases previstes del pla de treball plantejat en aquesta proposta de nou mesos de durada. La capacitat formativa del investigador ha seguit un pla personal dins del marc de realització del Treball de Final de Màster del Màster universitari de Recerca Avançada en Estudis Humanístics de la Universitat Rovira i Virgili. Així consten els estadis de la recerca en qüestió:

1. Definició del marc historiogràfic del projecte: 1r i 2n mes
2. Plantejament dels objectes d'estudi i objectius: 3r mes
3. Consulta de material històric d'arxiu: 4t i 5é mes
4. Tractament de la informació recollida: 6é i 7é mes
5. Síntesis i elaboració dels primers resultats: 7é i 8é mes
6. Complementació del material general: 8é mes
7. Elaboració i debat sobre las conclusions dels eixos del treball: 9é mes
8. Correcció i presentació dels resultats: 9é mes

1.7. Breu comentari bibliogràfic

La crisi de l'Antic Règim ha generat preguntes i recerques històriques per tal de comprendre els canvis que van desenvolupar-se en el anomenat "Segle de les Llums" i ens han ajudat a conèixer millor les diverses vessants del període de transició a la societat contemporània. Aquest treball s'ha beneficiat de la consulta de les obres més destacades pel que fa a l'economia catalana i reusenca.

Partint de l'àmbit europeu, destaco el volum dirigit per Maxine Berg, *Mercados y manufactura en Europa*, idoni per ressaltar la feina qui confeccionen les seves parts. Igualment, alguns noms d'autor espanyols, com Jose Antonio Nieto Sánchez i Juan Carlos Zofío Llorente, han resultat profitosos per poder conèixer les realitats del centre de la Península i dels Regnes de la monarquia en perspectiva comparada per entendre els diversos condicionants i resultats que van condicionar el devanir dels gremis en l'Edat Moderna.

En l'esfera catalana, Josep Fontana Lázaro va ser qui va tractar amb profunditat els canvis econòmics que van correspondre entre el segle XVIII i XIX amb publicacions amb les quals alguns vam iniciar-nos en la Història. *Capitalismo y democracia (1756-1848). Como empezó este engaño* (2018) i el cinquè volum *Història de Catalunya, La fi de l'Antic Règim i la industrialització (1787-1868)* en són un clar exemple, juntament amb les grans aportacions, decisives en alguns casos, de Pierre Vilar a *Catalunya dins l'Espanya moderna* (1968; 2018). També Jaume Torras ha generat publicacions recents que tracten la Catalunya preindustrial; el recull *Canvis i conflictes en el món rural català (segles XVIII-XIX). Onze estudis d'Història econòmica i social* (2021) i *La industria antes de la fàbrica* (2019).

Temàticament, Pedro Molas i Ribalta ha estat un dels historiadors que més ha treballa en aquest àmbit d'estudi sent una de les figures de Catalunya que ha publicat sobre la societat del segle XVIII i les organitzacions gremials i que ha esdevingut un autor clau per poder entendre i conèixer de primera mà el fenomen gremial a Barcelona. *Los gremios barceloneses del siglo XVIII* (1970) ha estat la seva *obra magna* a partir de la qual s'han originat altres recerques i marcs d'actuació, juntament amb *Economia i societat al segle XVIII* (1975).

Per la seva banda, Llorenç Ferrer-Alòs destaca per haver abordat des de diverses perspectives disciplinàries la indústria catalana del segle XVIII i XIX a *Sociologia de la industrialització: de la seda al cotó a la Catalunya Central (segles XVIII-XIX)* (2011), *Els orígens de la industrialització a Catalunya*, (1986) i *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)* (1987). Caldria

incloure en l'esmenat el treball de James Thomson, *Els orígens de la industrialització a Catalunya. El cotó a Barcelona, 1728-1832*.

A nivell local de la ciutat de Reus, Pere Anguera Nolla va fer bones aportacions de les vicissituds econòmiques i socials del primer terç del segle XIX en les seves publicacions, *Informes sobre l'economia reusenca del segle XIX* (1985) i *Història General de Reus* (dir., 2003), però va ser Jordi Andreu Sugranyes qui va establir el marc general per estudiar la Crisi de l'Antic Règim amb *Població i vida quotidiana a Reus durant la crisi de l'Antic Règim (1700-1850)* i *Economia i societat a Reus durant la Crisi de l'Antic Règim*, ambdues de 1986. Directament, Roser Puig i Tàrrach va emprendre una investigació anomenada *Els aprenents de Reus al final del segle XVIII* que va ser guardonadora del Premi d'investigació "Antoni Pedrol i Rius" l'any 1991. Tot i el ressò d'aquests autors, no són de menystenir les aportacions que Albert Arnavat (1992) va fer en la seva publicació *Moviments Socials a Reus (1808-1874). Dels motins populars al sindicalisme obrer* dels inicis de les agrupacions obreres i treballadors.

El primer congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parlar Catalana va dedicar el novembre de 1994 les seves primeres passes en el món de la divulgació confeccionant un conglomerat d'estats de la qüestió i diferents treballs historiogràfics que no van tenir una línia marcada d'estudi. El seu volum de l'any 2000 recopila sota la direcció Lluís Virós i Pujolà diversos treballs sobre confraries i gremis amb el nom de *Organització del treball preindustrial: confraries i oficis*.

En els últims anys, han destacat les contribucions del Grup d'Història del Treball de la Universitat de Barcelona que van aportar al "retorn gremial" un volum recent dirigit per Àngels Solà el 2019 que va anomenar-se *Artesanos, gremios y género en el sur de Europa (siglos XVI-XIX)* el qual ha estat un punt per on començar per aquells que ens hem endinsat recentment en aquests àmbits d'estudi. A més, del terreny historiogràfic més proper a la investigació universitària, el doctor Agustí Agramunt defensà el 2015 la seva tesi doctoral amb el nom de *Desenvolupament i subdesenvolupament de les terres de l'Ebre durant els segles XVIII i XIX*.

Per últim, però no menys important, la CCEPC i l'editorial Afers van obrir una secció d'historiografia local que va quedar inaugurada amb dos publicacions a cura de Ramon Arnabat, una de les quals va estar enfocada a donar als nous investigadors bibliografia dels diversos àmbits que recull *Els orígens de l'època contemporània. Balanç historiogràfic des dels estudis locals* (2020).

CAPÍTOL II

CONTEXT SOCIO-ECONÒMIC I POLÍTIC

2. Contextualització de la situació catalana al segle XVII

La història moderna de Catalunya va patir un gran agitació al segle XVII pels canvis en la vida institucional que va provocar la Guerra dels Segadors (1640-1652); el desnonament de les Corts durant la segona meitat del segle que van ser substituïdes per un conjunt de conferències dels tres comuns, jurisprudències, memorials i ambaixades per generar una representació territorial. En aquestes dates, els interessos i la mobilitat de la societat tenien dues barreres de caràcter estamental escoltades pel poder monàrquic. Primerament, les que impedièn el pas a Corts i les que controlaven el trànsit pels braços que les constituïen. Hi tenien barrat el pas les universitats de barons i de pagesos i gent rústica, encara que fossin reials, i les confraries i col·legis d'oficis com a tals. Aquesta situació va provocar que a Reus, Tarragona o Valls no es tingués una representació a causa de la jurisdicció de l'arquebisbat i la baronia que imperava a la capital del Baix Camp. D'altra banda, per mitjà de les súpliques o la representació de la ciutat i el camp, les institucions locals, els gremis en particular, quedaven ben representades en els assumptes de proximitat als municipis.¹

Tal com va produir-se també al segle XVI, el creixement econòmic del mil cinc-cents, corroborat per historiadors com Pierre Vilar, Carrera Pujal, Núria Sales o Garcia Espuche, no va comptar amb la tutela de l'estat, ni per protegir-lo ni per defensar-lo. A més a més, la condició geogràfica i demogràfica de Catalunya tenia un territori sumptuós del qual la monarquia va saber-ne extreure recursos diversos, a més d'homes i capitals. Abans del Corpus de Sang es reclamaven lleis econòmiques proteccionistes sobre llanes i pells i altres que no impedissin als grups privilegiats comerciar: situació referenciada a les corts sense clausura entre 1626 i 1632.

Pel que fa al conflicte armat, el Memorial del comte-duc d'Olivares de 1624 va ser un preludi de la política de la *Unión de Armas* que plantejava una implacable intenció d'homogeneïtzar els exercits espanyols i a la qual s'hauria de sumar la

---

¹ SERRA i Puig, Eva. *La formació de la Catalunya moderna (1640-1714)*. Barcelona: Eumo editorial, 2018, pp. 34-37.

reclamació d'impostos i l'exigència sobre els quintos. La mobilització per plantar la cara a la formació d'un exèrcit hispànic va començar a generar despeses a les ciutats que hi estaven en contra a partir de 1626 on cap destacar el setge de Salses on van mobilitzar-se tretze mil homes d'una procedència heterogènia. L'alçament comptava amb pagesos, emfiteutes, segadors o temporers que en els alçaments del Baix Llobregat i Estràgol de l'Empordà van semblar tenir familiaritat amb les autoritats catalanes. També van ser altres els conflictes de la segona meitat del segle XVII que van seguir la reivindicació de les Constitucions catalanes i la pèrdua dels territoris del Rosselló. Foren els cassos de la Revolta de les Barretines (1687-1695) i l'alçament contra la gabella de la sal (1667-1675).²

De gener a març de 1640, va esclatar l'enuig a Catalunya pels problemàtics allotjaments de soldats que havien de viure i ser sufragats per les famílies catalanes. Més o menys, foren 8.000 homes i 1.500 muntures el gruix militar que va castigar la població amb uns hostatjaments que van arribar a doblar la població autòctona i a encendre una espurna vigorosa de lluita a les poblacions -més enllà de Barcelona perquè va haver-hi soldats apostats en aquestes dates- i configurà una disputa a mig camí de la revolta social i la revolució política que va allargar-se fins 1652 i tingué conseqüències a llarg termini. Tot i la crisi política i la ruïna de la hisenda pública que va provocar la guerra, i ho seguia sent aleshores, les institucions del sistema, tals com la Generalitat, els municipis i els gremis no van deixar de ser una bastida de la representació política i civil que seguia l'estructura de la propietat emfitèutica integrada pels grups menestrals de les confraries d'oficis.³

Després del conflicte, l'economia de les zones on predominava la població industrial al segle XVII, incloent-hi Reus, va veure's involucrada en un conjunt de canvis. A l'any 1664, poc abans d'originar-se el redreç poblacional del conflicte, la població laboral estava dividida gairebé per la meitat, amb una lleugera majoria de pagesos que s'enfilava al 50,17%, davant dels membres de la indústria i el comerç, que eren un 49,83%. Dins d'aquest context, cabria destacar la falta de paraïres que podria indicar una carestia en la sortida dels productes de la ciutat i incidiria en els alteracions econòmiques que la Guerra dels Segadors va deixar palesos a Reus. Tot i que no hi hagués una continuació de la indústria de la primera part del segle XVII

---

² SERRA, La formació de ..., pp. 93-103.

³ SERRA, La formació de ..., pp. 107 i 142.

a la segona, sembla que els oficis no va centrar-se en barris o carrers concret de la ciutat, tret dels blanquers que van concentrar-se a la banda sud de la vila.⁴

L'activitat industrial es concentrava en carrers concrets, en zones habitades amb majoria de gent de l'ofici, obradors de diverses feines barrejades, o bé on habitava la majoria de la pagesia. Els oficis que van experimentar un major creixement a la primera meitat del segle XVII foren, els sabaters, ubicats al carrer Major i a la plaça de l'Església; i els blanquers, la gran majoria dels quals residien al Raval Robuster. Ambdós van mantenir la posició dels seus tallers a la ciutat, però sense arribar als nivells d'activitat de la primera meitat de segle. Tanmateix, la plaça del Mercadal, el carrer Monterols, carrer Jesús i de les Galanes s'havien mantingut com a centres econòmics. Per contrapartida, les afores de la ciutat estava habitada per pagesos la qual cosa, juntament amb el balanç general, deixava entreveure una concentració d'activitats paupèrrima sense ànims de ser estesa en un comerç actiu.⁵

2.1. Recuperació econòmica i poblacional després de la guerra

Els elevats costos que va tenir per a la vila participar al setge de 1639 van generar tot un seguit de dictàmens que obligaven a vendre a l'engròs per estrenyir la venda a la menuda de productes de consum i condicionar una venda a l'alça. Augmentar els ingressos de la universitat per pagar les pensions dels censals que havien carregat el cost de la guerra va ser el factor que va impulsar mesures d'aquest estil. Moltes d'aquestes no foren suficients i van carregar-se nous impostos a altres productes de primera necessitat per l'assistència que va donar la ciutat als soldats castellans el 1640.⁶ Quan els ingressos corrents van deixar de "fer-se portables" les despeses d'inicis de la guerra, va allargar-se un període d'instabilitat on, primerament, van deixar-se de pagar censals i van obrir-se de nous i, posteriorment, la vila va començar a notar la minva de la població amb el final de la guerra el 1652.⁷

Les pragmàtiques de la Capitania General per devaluar la moneda van sumir el Camp de Tarragona en un deute de 200.000 lliures que fou denunciat el 1661 pel síndic de la universitat de Reus, Francesc Baldrich, alhora que la situació del deute als creditors de censals pujà a 40.000 lliures. Aquesta situació que va solucionar-se

---

⁴ GORT I JUANPERE, Ezequiel. *El treball i la festa*. Reus: Carrutxa, 1995, Reus, p.89-93.

⁵ GORT, *El treball i ...*, p.89-93.

⁶ SERRA, *La formació de ...*, pp. 107 i 142.

⁷ MARISTANY, Carles. "Els segles XVI i XVII". A: ANGUERA Nolla, Pere, *Història General de Reus*. Vol. II. Reus: Ajuntament de Reus, 2003, pp. 187-205.

en una concòrdia de l'administració local amb els creditors per evitar embargaments. Novament va repetir-se aquesta situació el 1663 i el 1667 quan un grup de 37 censalistes firmà la primera concòrdia de 2.120 lliures de pensió; els que no varen firmar-la, als quals ja se'ls devia 7.248, 13 censalistes, havien de percebre 2.885 lliures per any. S'anà complint amb dificultats els objectius signats el 1661 fins el 1673 quan va acabar-se de pagar la primera concòrdia de 1667, el pagament als creditors restants s'allargà fins 1698 quan als creditors van ser compensats per un sou anual de l'ajuntament.⁸

Des de 1640, Reus experimenta una vinguda en massa de població provinent especialment dels pobles mitjans de la planura de la comarca en un moment que coincideix amb la primera expansió de les activitats artesanals a Catalunya. Els anys quaranta divideix el segle en dues meitats, una amb un aparent equilibri amb sotragades diverses i l'altre, la frenada de l'expansió demogràfica del mil sis-cents a la qual s'hi hauria d'incloure la recessió econòmica i altres factors de caràcter social, com la nova política fiscal, la pressió de les tropes i el bandolerisme que reduiria un terç la població general de la comarca. Tenint present aquestes dades, el Baix Camp es presenta geogràficament com una planura oberta al mar i recolzada per un cinturó muntanyós que ajudaria a equilibrar la població en els moments més crítics, sobretot a partir de 1670 quan s'accentuà aquest moviment migratori.⁹

Les conseqüències de la guerra produiria uns efectes que no es restablirien fins dues generacions posteriors amb una recuperació molt lenta, imperceptible fins els anys setanta, i ràpida els últims trenta anys. La renovació de la població catalana va començar cap a 1680 amb un paral·lelisme amb altres fenòmens europeus quan l'abolició dels furs, una catàstrofe política, va acabar sent una facilitat econòmica que estimulà el territori.¹⁰ Mentre l'entorn de la ciutat no tindria tantes dificultats per recuperar el volum poblacional d'inicis del segle XVII, el conflicte va suposar l'enfonsament demogràfic de Reus. En altres paraules, és una crisi del fenomen urbà, possiblement a favor de la ruralitat, amb una crisi econòmica de fons i el trencament de l'ordre que representava la Monarquia Hispànica. Aquesta

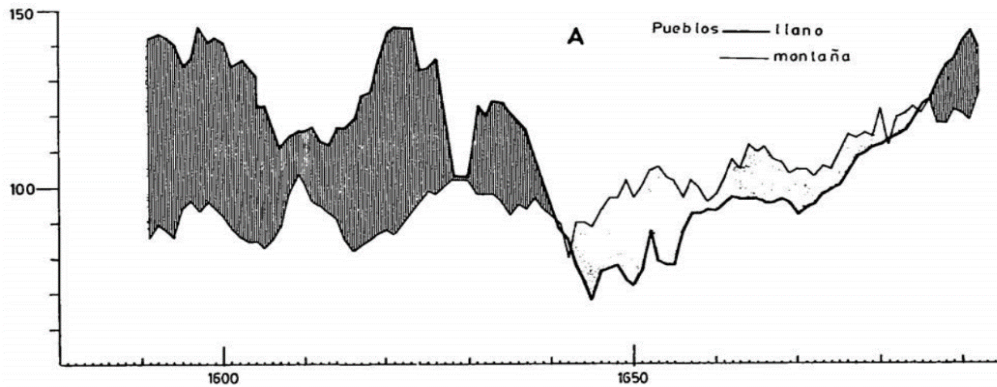
---

⁸ MARISTANY, Els segles XVI i..., pp. 187-205.

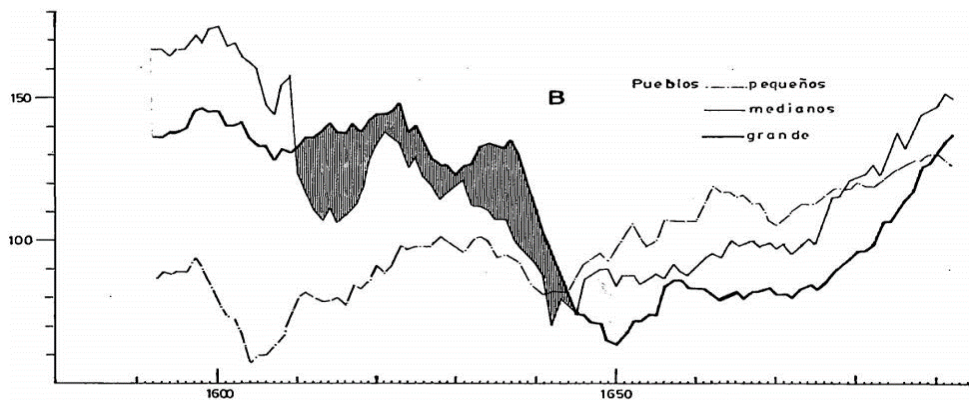
⁹ MORENO, Antonio; NAVARRO, Luís. "La recuperación demográfica en la primera mitad del S. XVIII en el Baix Camp (1677-1762)" A: *Primer Col·loqui d'Historia del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat*, Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses, 1979, pp.65-76.

¹⁰ DOMÍNGUEZ Ortiz, Antonio. *Hechos y figuras del siglo XVIII espanyol*. Madrid: Siglo XXI, 2009, pp. 249-274.

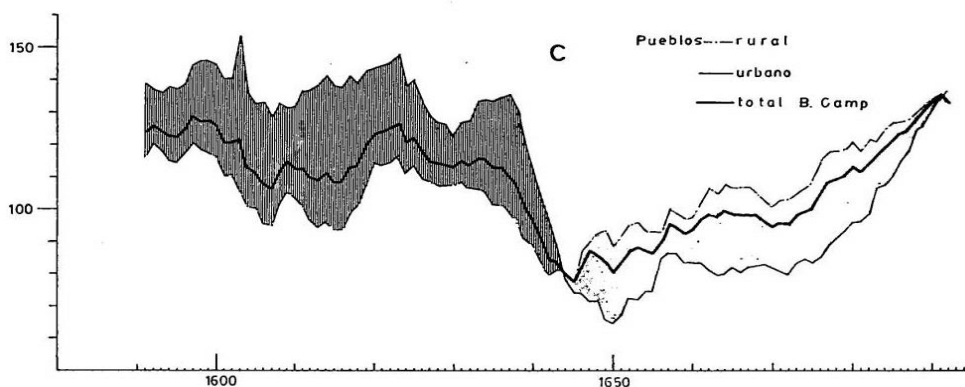
conjuntura de desordre atrauria a famílies del Baix Camp per posar-se a cobert a Reus, un baluard del territori que va dislocar l'equilibri demogràfic al seu favor.¹¹

Imatge 1. Comparació de la població segons la diversitat geogràfica de cada àrea. Extreta de MORENO, 1979, pp.53.

Imatge 2. Agrupació de les poblacions segons les dimensions dels municipis. Extreta de MORENO, 1979, pp.54.

Imatge 3. Relació del valor del Baix Camp amb l'activitat de Reus. Extreta de MORENO, 1979, pp.55.

¹¹ MORENO, Antonio; NAVARRO, Luís, "La crisis demográfica del siglo xvii en el Baix Camp (1591-1592)", A: *Primer Col·loqui d'Historia del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat*, Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses, 1979, pp.50-64.

2.2. La Catalunya del mil set-cents

2.2.1. Context polític i social

Al llarg del segle XVIII, Catalunya fou un dels territoris que va tenir un augment més pronunciat de població gràcies a la inclinació d'alguns pagesos per a diversificar les seves produccions i a introduir-les en el mercat. Aquesta situació va provocar un recés de població a l'interior de la Península Ibèrica i aquells territoris on el comerç era una activitat on tenia menys presència va ser incentivada. Sobretot, va ser la franja mediterrània, des de Catalunya fins a l'Andalusia oriental, la que va donar pas al creixement amb més envergadura, però que ni molt menys s'apropava al volum poblacional d'altres països europeus.¹²

El creixement del litoral català reflecteix la desertització de les cotes més altes de Catalunya que tindrien una estructura social estable que va incitar a la població del nord-oest a emigrar a zones amb una activitat econòmica industrial preponderant. El motiu d'aquest desplaçament va tenir un fonament econòmic que va omplir les comarques de l'entorn de l'Ebre fins a Lleida, però sobretot a la costa on l'activitat de la manufactura i l'agricultura eren atractius per aquells qui cercaven un mitjà de subsistència.¹³

Demogràficament s'ha de tenir en compte els símptomes de canvi de producció de l'agricultura amb la vinya com l'estimulant principal; en particular, al Camp de Tarragona on s'establiren les avellaneres i les ametlles. Al seu torn, la manufactura tèxtil va redistribuir-se sota l'orbita del capital barceloní o les categories socials que van sortir de les confraries de paraires locals i fora de les corporacions de les grans capitals urbanes. En aquest sentit, la nova ordenació geogràfica de l'economia estava condicionada per la vertebració que va establir Barcelona al centre de la nova ordenació que lentament va consolidar-se al voltant de la capital catalana.¹⁴

Aquest procés de redistribució de l'activitat econòmica alhora va produir un desenvolupament de la comercialització de productes agrícoles que aprofità la xarxa de comunicacions del territori. En el sen de les oligarquies de les antigues ciutats de la Corona d'Aragó, els grups menestrals originats al segle XVII van aprofitar les noves

---

¹² VILAR, Pierre (coord.). *Història de Catalunya*. Vol. V: Fontana Lázaro, Josep. La fi de l'Antic Règim i la industrialització (1787-1868). Barcelona, Edicions 62, 1998, pp. 43-52.

¹³ VILAR, *Història de ...*, pp. 43-52.

¹⁴ SERRA, *La formació de ...*, pp. 235-236.

oportunitats dels drets senyorials que incorporà el Camp de Tarragona en el tràfic de fruita seca, garrofes i aiguardent.¹⁵

A les ciutats seguien pertanyent a la petita noblesa de cavallers o ciutadans honrats en la qual van quedar integrats els homes de fortuna i amb capacitat d'ascens social. De fet, va ser el comerç l'activitat que va configurar un vector important per projectar una influència creixent de les capes no-privilegiades de la societat de l'Antic Règim que va trastocar aquest ordre. La diversitat amb la qual hom podia accedir al poder, o bé per via econòmica o per privilegi, també va ser una conseqüència dels diversos ordenaments jurídics existents per regular la vida local i les diverses fonts d'ingressos.¹⁶ Sota aquest nova organització del territori, la ciutat era des d'on les classes benestants exercien el poder del territori per sobre dels altres assentaments. Les ciutats governaven la vida econòmica i social des de la seva condició de privilegi a partir dels condicionaments per l'aristocràcia que, al seu torn, s'adaptava i variava segons les formes de vida de cada regió o vila.¹⁷

En temes ideològics, podríem dir que després de la desfeta del austriacisme, les autoritats municipals van deixar de banda la lluita per unes "lleis pàtries" i va condir la resignació a l'absolutisme, tot i que, van desenvolupar-se reclamacions de drets i llibertats emmirallades en antics reglaments del segle XVII.¹⁸ Després del Tractat de Nova Planta el 1716, no va configurar-se una tabula rasa a partir de la qual partir de zero, va ser una metamorfosis generada per l'herència passada en el domini polític i la legislació urbana del segle XVIII.¹⁹ Tanmateix, aquest tractat va iniciar un creixement econòmic sense recursos polítics que van ser substituït pel dret civil, incloent-hi els gremis, per substituir d'una manera esbiaixada el camí legislatiu i institucional.²⁰

---

¹⁵ Ferrer i Alòs, Llorenç. «Més enllà dels gremis i de les fàbriques d'indianes. La diversitat de formes de produir a la Catalunya del segle XVIII i la primera meitat del segle XIX». Treballs de la Societat Catalana de Geografia, [en línia], 2017, p. 183-11, <https://raco.cat/index.php/TreballsSCGeografia/article/view/329179> [Consulta: 8-07-2021].

¹⁶ SERRA, *La formació de ...*, pp. 235-236.

¹⁷ RUIZ Torres, Pedro: *Historia de España*. Volum V: Reformismo e Ilustracion; Crítica / Marcial Pons, Barcelona, 2009, p. 71-98.

¹⁸ RUIZ, *Historia de ...*, 2009, p. 71-98.

¹⁹ RUIZ, *Historia de ...*, 2009, p. 71-98.

²⁰ SERRA i Puig, Eva. *La formació de la Catalunya moderna (1640-1714)*. Barcelona: Eumo editorial, 2018, pp. 271.

2.2.2. Context econòmic

Observant les activitats econòmiques del territori, l'especialització agrària de cadascun va tenir efectes en la manufactura. Aquesta disposà d'una mà d'obra abundant i l'existència d'una tradició va fer que la indústria tèxtil, en diversa forma, es concentrés en zones concretes de Catalunya. Sobretot, la relació de Barcelona i el cotó als anys 30 del segle XVIII és un exemple de la concentració específica d'un producte a partir de la demanda interna que anà augmentant a conseqüència de les restriccions. L'acumulació de coneixements tècnics i de capitals també forjà una oportunitat d'expansió econòmica gràcies al mercat peninsular que amb la pèrdua colonial es centrà en Espanya.²¹

De fet, la indústria agremiada van ser ens econòmics importants endèmics del món urbà i destinats a la confecció de peces tèxtils reservades, normalment, a les capes socials amb un nivell de vida benaurat. Aquestes entitats van viure el calor del desenvolupament econòmic del mil set-cents. La dispersió dels teixits va acabar de configurar un mercat sobretot enfocat a l'exportació en el qual Catalunya va destacar per la producció de cotó i de productes relacionats amb l'aiguardent (botes de vi i taps de suro, principalment).²² La seva dinàmica portarà al gremi a dominar la petita propietat com a grup menestral.²³

Al traspàs de segle, l'activitat industrial estava dominada per la producció de manufactures locals amb una escassa comercialització i un control gremial baix de la mateixa producció. La tradició va tenir més pes que els nous albirs projectistes debilitant el mercat amb una carestia sumptuosa de mà d'obra qualificada alhora que no es disposava dels nivells tecnològics adequats per produir un desenvolupament econòmic àgil del sector. La monarquia va plantejar-se dinamitzar-la mitjançant un intervencionisme proteccionista que es situà en les línies generals de les actuacions del govern al llarg del segle XVIII espanyol incentivant l'economia derogant els reglaments que controlaven la producció manufacturera que era proclamada com un dels pilars importants per a deixar enrere la crisi del segle XVII.²⁴ L'alliberament d'aranzels i restriccions que va establir el nou ordenament municipal va ajudar a Reus en l'embranchida demogràfica

---

²¹ SANZ, *Atlas histórico de ...*, pp. 187-200.

²² SANZ, *Atlas histórico de ...*, pp. 187-200.

²³ ROVIRA, *La història moderna ...*, pp. 225-257.

²⁴ SANZ Camañes, Porfirio. *Atlas histórico de España en la Edad Moderna*. Madrid: Editorial Síntesis, 2012, pp.187-200.

per la lliure circulació de persones i mercaderies a Catalunya i des d'Aragó i altres zones.²⁵

Tot i l'empenta econòmica generada per l'activitat mercantil, moltes de les ciutats catalanes seguien emmurallades o havien començat el procés per trencar el seu clos. La pervivència de les defenses de l'Edat Mitjana, que representaven prou bé l'entorn hermètic que regulava l'activitat mercantil i l'artesania per mitjà d'ordenances, eren un indicatiu materialitzat de la estricta regulació de la producció de les institucions, com les corporatives gremials, que regulaven l'activitat a partir del privilegi que gaudien en el sistema local de monopoli. Aquestes circumstàncies diverses van configurar els municipis catalans set-centistes com a centres econòmics amb personalitat pròpia dependent de l'economia dels seus voltants o la que practicaven els tallers, mercaders, artesans i altres agents econòmics.²⁶

La combinació entre l'agricultura i la indústria domèstica no va ser suficient per generar l'accelerada del creixement capitalista de segle XVIII sinó que, va ser una base per a la industrialització moderna que va partir un sector tradicional i estàtic.²⁷

Les transformacions econòmiques esmentades que van tenir lloc durant la segona meitat del segle XVIII foren beneficiades de l'auge comercial que assoleix aquest producte i incentivades per l'expansió de la producció de teixits, sobretot de seda, s'exportava seguint el circuit de l'aiguardent. Tot plegat, no farà més que accentuar els trets bàsics de l'estructura de la propietat per grups professionals. Els més dinàmics econòmicament i socialment foren els blanquers, velers, boters i espardenyers, que van incrementar el volum de terra posseïda, propietaris i la mitja de terra per individu, fet que testimonieja una certa concentració de la propietat.²⁸

Les necessitats pròpies del consum intern van tenir la culpa que les importacions estrangeres destaquessin en un mapa comercial on les produccions peninsulars van intentar trobar sortida a Amèrica i les potències europees inundaven de productes de luxe el mercat nacional. La depressió del segle XVII va ser la causant d'un desequilibri d'aquestes relacions de producció amb els beneficis locals que podien tenir els productes propis quan va obrir-se a més enllà de Cadis i les possessions espanyoles, en una participació tan il·legal com legal dels estrangers en

---

²⁵ ANGUERA, Pere; RIBAS Prous, Josep M. *Reus, Panorama*. Reus: Salvador Batlle, 1974, pp.47.

²⁶ RUIZ, op. cit., *Historia de ...*, 2009, p.3.

²⁷ VILAR (coord.). *Història de ...*, pp.73-76.

²⁸ ROVIRA i GÓMEZ, Salvador J. (2017). La història moderna de Tarragona, estat de la qüestió. *Butlletí Arqueològic*, 38-39 (5), pàgs. 225-257. Recuperat de: <https://www.raco.cat/index.php/ButlletiArq/article/viewFile/331091/426885>

el comerç marítim que va anar augmentant amb la conflictivitat bèl·lica de inicis del segle XVIII quan van fer-se els primers passos per a una reforma integral del sistema de moviments comercials a finals del segle XVIII. Aquesta voluntat d'emprendre noves mesures per canviar l'ordre practicat fins a les hores va manifestar la debilitat i dificultat per a l'abastiment dels sistemes de flotes que van constituir-se amb la victòria francesa de 1715. A batzegades, la Península volia seguir controlant les terres d'ultramar amb una gran renovació de l'estructura burocràtica per considerar les colònies territoris productors de matèries primeres per a Espanya i els mercats de manufactures espanyols.²⁹

Davant del comerç foraster, van protegir-se les iniciatives privades donant privilegis a aquests rams des de les esferes del govern. Aquestes pràctiques haurien de ser incentivades pel govern amb una legislació per promoure la reforma industrial. Davant d'aquesta intenció, les ordenances, privilegis i reglamentacions dels gremis van ser un impediment, juntament amb la política duanera molt rígida que a Catalunya fos vacil·lant va considerar-se un aspecte canviant al qual hom va haver d'adaptar-se, la forta política tributària que agradava el cost dels productes i un sistema de comunicacions que encaria encara més el cost dels productes.³⁰

La renovació d'aquest segle va arribar també a aquesta ciutat, quan Reus va esdevenir el centre industrial del sud de Catalunya per mitjà d'una tasca sedera i vitivinícola que va posar en boca de tothom la capital del Baix Camp. L'empresa manufacturera estava enfocada en aquestes ciutats costaneres en una sortida comercial, encara que, el centre peninsular va rebre partides de productes dirigides a les classes benestants, però va ser l'exportació als mercats internacionals, la producció que ajudà en l'enlairament de l'economia a una evolució total que va posar la Vila en boca de tot Europa.

En altres aspectes, la conflictivitat bèl·lica del segle XVIII va empitjorar la situació diplomàtica perjurant una fèrria defensa del monopoli comercial que ostentava la Monarquia Hispànica durant l'Edat Moderna va rebre una reforma econòmica d'ultramar per tal d'assegurar les fonts d'ingressos. No gens menys, la Guerra de Successió al tron de la corona hispànica va finalitzar amb Anglaterra com la beneficiària del comerç d'indianes amb Amèrica i les pràctiques de contrabat d'altres estats. Aquestes dificultats amb les quals España perdia el control sobre un

---

²⁹ MARTÍNEZ, Las reformas del siglo XVIII. A: AMORES Caredano, Juan B. *Historia de América*. Barcelona: Ariel, 2012, pp. 537-543.

³⁰ SANZ, *Atlas histórico de ...*, pp. 187-200.

dels pilars de la seva economia va impulsar un conjunt de reformes que començaven a plantejar el lliure comerç i apostava per les companyies per connectar les costes de l'Atlàntic amb Amèrica i involucrar directament a la burgesia perifèrica de la península, trencant així el monopoli exercit des de Cadis.³¹

Després del dur recorregut setcentista, a les acaballes de l'Edat Moderna, el segle XVIII va configurar-se com una etapa de creixement econòmic i demogràfica, la qual va centrar-se en l'especialització i comercialització de l'activitat agrària que, a mitjan de segle, tenia en el seu centre l'exportació de productes vitivinícoles. L'augment de la producció de productes com el vi i l'aiguardent va generar un conjunt de capitals sorgits del comerç que va impulsar el creixement de la manufactura tèxtil. Aquest llarg procés va allargar-se fins a inicis del segle XIX i a partir del 1800 les formules econòmiques van reformar-se, aquest cop, amb la filatura, el cotó i la fàbrica en el seu haver.³²

Les conclusions que poden extreure's d'aquests fragments ressaltats són forçosament fràgils en la mesura que treballen només a partir d'una variable: la terra està subordinada a un domini de les activitats industrials i comercials. D'igual manera, és indicador del grau de riquesa i de la polarització de la societat que van tenir lloc fins al primer terç del segle XIX. Paral·lelament a l'enfortiment de la burgesia local i a un increment de les tensions socials resultants de la degradació dels petits propietaris en un procés de proletarització, la immigració exercí un increment del nombre d'assalariats a les estructures de poder local. Si més no, la burgesia acabà sent el centre social dels efectes polítics de la ciutat durant la primera meitat del XIX.³³ La creació del mite de l'unanimitat nobiliari de la ciutat és contrari a la realitat de les classes populars urbanes que reaccionaven contra la dominació econòmica i la marginació social i cultural.³⁴

2.3. Els grups socials privilegiats: conflicte i ruptura

L'estratificació social a Catalunya va orquestrar-se amb algunes diferències amb el repartiment poblacional dels grups socials entre el Principat i l'interior

---

³¹ AMORES Carredano, Juan B.: *Historia de América*. Editorial Ariel; Barcelona, 2012, pp.529-536.

³² ANGUERA, Pere (coord.): *Història General de Reus*. Volum II: Els segles XVI, XVII i XVIII. Edicions de l'Ajuntament de Reus; Reus, 2003, p.231-233.

³³ ROVIRA i GÓMEZ, Salvador-J: (2017) op. cit. pàgs. 225-257.

³⁴ ROVIRA i GÓMEZ, Salvador-J: (2017) op. cit. pàgs. 225-257.

peninsular. Als territoris de parla catalana, la presència de la noblesa no era tan palesa com a Castella. Només els nobles de les capes socials amb més privilegi van exercir la jurisdicció al territori de Tarragona durant el segle XVIII. És el cas del Duc de Cardona, els comtes de Santa Coloma o els marquesos de Tamarit. Sense exercir el seu poder sobre la terra, la noblesa mitjana i baixa va ser aquella qui va tenir més vida a la ciutat. Els seus llinatges van anar en extinció per les unions matrimonials amb altres famílies. Encara gaudien de concessions, tenien la possibilitat de portar armes i ocupar càrrecs polítics, però el cadastre els contemplava com a ens fiscal sense prerrogativa alguna. La vàlua de 1715 ens deixa veure la poca presència de la noblesa com a propietària de la terra de la ciutat que només arribava al 11,5% del total (3,7% de la població). Els seus propietaris eren vint-i-dos nobles dels trenta-sis que vivien a la ciutat i van declarar tenir propietats terratinents (2,21%) i, segons els seus indicis per Tarragona, la relació d'immobles indica que la noblesa posseïa 750 cases, un 35% dels habitatges.³⁵

Només pocs d'ells podien viure de les rendes perquè la noblesa tarragonina no destacava pel seu poder econòmic i alguns d'ells combinaven el seu títol amb l'exercici d'una professió o càrrec (els Blanxart, els Borràs, els Alberich,...). En la seva condició social, no van demostrar un gran ímpetu per manifestar el seu ideari ni tampoc per afavorir la situació econòmica de la zona. Tradicionalment, els nobles sempre han tendit a ocupar càrrecs militars o eclesiàstics. Aquesta tendència es manifesta d'una manera més lleugera; un 16,50% dels nobles van dedicar-se al cultiu espiritual.³⁶

Com defineix Pedro Ruiz (2009), la burgesia com “*aquellos que ejercian un oficio vil y mecánico*” i que van obtenir els beneficis mercantils per crear unes barreres socials permeables i canviar l'organització de l'Antic Règim. Els burgesos van invertir els beneficis dels seus comerços en contractes de subministrament i arrendaments. Arran d'això, els llinatges burgesos i nobiliaris van començar a unir-se per iniciar un procés d'ennobliment que va originar disputes entre la baixa i alta noblesa pel repartiment de poder a les ciutats.³⁷

El reconeixement social dels nobles, doctors i els denominats “ciutadans honrats” entrava en contradicció amb l'exercici d'algunes professions conegudes com

---

³⁵ FÀBREGAS ROIG, Josep. i ROVIRA i GÓMEZ, Salvador: Història de Tarragona. Vol. III: El Renaixement i la Il·lustració. Pagès Editors; Lleida, 2011, p. 297-304.

³⁶ FÀBREGAS i ROVIRA, *El Renaixement i...*, p. 297-304.

³⁷ RUIZ, op. cit., Historia de ..., 2009, p. 71-98.

a “liberals”, com els notaris. Aquests eren vistos com professionals mecànics o manuals per requerir una formació empírica i artesanal i no estudiar a les universitats. Aquesta distinció generà la condició “d’oficis honorables” segons el procés d’aprenentatge i la dificultat per aprendre l’ofici, com les professions “artístiques” (escultors, pintors, orfebres i tapissers). Just al contrari de la seva condició d’inferioritat en una escalfo de menyspreu, la seva labor era clau per mantenir el seu nivell de vida; els grups amb més privilegi i incapaços de generar riquesa per ells mateixos. Aquest desdeny era un efecte de la resiliència a trencar l’ordre social de l’Antic Règim.³⁸

En particular, a la comarca del Baix Camp, cert moviment de nobles fora d’aquesta i la mort biològica prematura d’alguns d’ells acabà escindint alguns llinatges. En comparativa amb el segle XVII, dotze llinatges van desaparèixer de la vida del Baix Camp, però el creixement econòmic del Reus del mil set-cents i el nou ordre borbònic va incitar la presència de famílies nobiliàries al Baix Camp el doble que el Tarragonès; de les 39 famílies 23 residien a Reus i els voltants, la gran majoria de la qual van ser ennoblides per acreditar la fidelitats a la Guerra de Successió, patrimoni, o vinculacions amb altres llinatges.³⁹

La noblesa setcentista era d’un escalafó baix i hereditari, no titulat, que no va mantenir el seu poder econòmic que s’anà afeblint i va anar venent el seu patrimoni generació rere generació per poder seguir amb el seu ritme de vida, que va seguir mantenint-se alt, encara que la vinculació amb aspectes comuns d’aquest grup va veure’s adulterat.

En relació amb el fenomen bèl·lic, la Guerra Gran (1793-1795), tot i ser acceptada favorablement per la població del Baix Camp, els nobles de la comarca van voler-se allunyar i no participar-hi al legant dos consideracions. La primera, que necessitaven atendre els seus assumptes personals, família i patrimoni, i el segon, per considerar-se inútils al servei de les armes o per manca de salut o males disposicions per l’edat. La disposició per la guerra dels nobles no va estar a l’altura de es circumstàncies de la condició social que es reclamava. Els nous nobles que van tenir avantpassats mercaders, artesanats o botiguers buscaven seguir participant en

---

³⁸ RUIZ, op. cit., *Historia de ...*, 2009, p. 71-98.

³⁹ ROVIRA i GÓMEZ, Salvador-J. *Els nobles del Baix Camp. (segle XVIII)*. Reus: Associació d’Estudis Reusencs, 2006, pp.169-195.

l'economia i van establir un ampli ventall d'activitats econòmiques comercials i arrendatàries per seguir trobant-se per damunt del volum de la població.⁴⁰

El negoci privat i la vida pública van ser instàncies que van caracteritzar la vida de l'oligarquia reusenca que continuava en els càrrecs després de la Guerra de Successió alhora que van emparentar membres de la vida política i econòmica de la ciutat. Fins i tot, aquelles famílies que recolzen l'austriacisme van preparar un procés d'abillament al règim borbònic per mantenir-se en el poder ocupant els càrrecs més destacats durant la guerra. Aquestes no passaven la trentena i s'emparentaven amb els sectors més dinàmics de les forces de producció de Reus per participar en la nova riquesa industrial i comercial. També la batllia del nou ordre estatal va ser un representant del grup oligàrquic, amb una carrera dels membres més qualificats de les famílies, nobles i doctors, que assegura en el poder a grups familiars.⁴¹

En una perspectiva comparada de l'inici del segle XVIII i el del segle XIX, les anotacions de Josep Morell Torrademè apunten que en una valoració de llarga durada els nobles van veure's desnonats del poder. Només conformaren el 12% del total dels càrrecs dels regidors als que poden afegir-se el 13,7% dels doctors, que conformaven el grup oligàrquic tradicional. Aquest grup no passa d'una quarta part del total de regidors d'un període tan dilatat. Al contrari del grup "típic" d'aquestes dates, els comerciants ocupen un 21,9% de les vegades les regidories, juntament amb un 23,6% dels artistes. Dos grups que acaparen un mica més de la meitat d'aquests càrrecs en el segle XVIII. Resten per comentar els pagesos amb un 13,6% i el 9,5% de menestrals, un percentatge allunyat del pes demogràfic.⁴²

Aquesta relació de forces socials dels grups permet deduir la relació de professionals representats a l'ajuntament amb una perspectiva sociològica de la població que contrasta la realitat social i la representació en els càrrecs. La fortuna fou valorada per les noves autoritats per l'aliança per a que els grups de poder fossin també perceptors dels dinamisme de l'economia del moment. Finalment, aquest monopoli que era ostentat per la noblesa va trencar-se a favor de les capes mitjanes de la societat, botiguers, notaris, professionals d'oficis, que fou un canvi funcional i més apropiat per gestionar els proveïments a la ciutadania i altres actuacions econòmiques. Entrada en l'estructura política dels nous grups interessants en el

---

⁴⁰ ROVIRA, *Els nobles ...*, pp.169-195.

⁴¹ MORELL, *El municipi reusenc ...*, pp.61-69.

⁴² MORELL, *El municipi reusenc ...*, pp.70-84.

progrés econòmic va fer trontollar els mecanismes de rotació i les aliances familiars perquè no s'oblidaven dels albirs personals.⁴³

2.4. Anàlisi de la situació demogràfica del Camp de Tarragona al segle XVIII

La crisi d'aquesta regió al segle XVII va ser frenada per l'expansió de la viticultura que donà dinamisme a l'economia establint nous eixos comercials i consolidà els materials que van fer possible un creixement sostingut de la població per mitjà de l'extensió de conreus, la millora de la xarxa de comunicacions i el creixement d'altres sectors de l'economia catalana. D'aquest context, va originar-se una especialització de l'economia de Reus a inics del segle XVIII que causaria bonança la qual pot observar-se en el número de cases que augmentaria fins a les 2.612, de les 740 que partia la ciutat després de la Guerra de Successió; un creixement urbanístic del 252% que, conjuntament amb les dades que planteja Jordi Andreu de la comarca del Baix Camp, posicionarien aquesta regió com la que va patir el major creixement de Catalunya al segle XVIII. Davant de la dinàmica de tota la regió trobem el Baix Camp, la cinquena comarca que va augmentar més la seva població entre 1719 i 1789, en total d'un 212%.⁴⁴

Les fonts oficials donen a Reus un fort creixement de població un cop fou acabada la guerra el 1714, que si bé hauria significat l'enfonsament nacional, també hauria estat l'inici de la consagració econòmica de la ciutat amb 902 cases en els recomptes d'Aparici, 740 en el de 1716, 1.968 habitants el 1719 i altres 14.472 en el cens de Floridablanca.⁴⁵ No gens menys, ja en els primers estudis de la dècada del 1980 va destacar-se la poca fiabilitat amb la qual Josep Iglésies va establir que l'índex de creixement es situaria en el 633%; sent la població recollida el 1716 una falsa certesa que faria als historiadors dubtar d'aquesta xifra.⁴⁶ Tenint en compte la possibilitat que les dades oficials estiguin esbiaixades, els matrimonis dels primers anys del segle tindrien una lectura que constataria l'elevat nombre de casaments i l'existència d'un corrent migratori favorable que posaria en dubte un volum poblacional de només de dos milers d'ànimes després del conflicte.⁴⁷

---

⁴³ MORELL, *El municipi reusenc ...*, pp.70-84.

⁴⁴ ANDREU SUGRANYES, Jordi. *Població i vida quotidiana a Reus durant la crisi de l'Antic Règim (1700-1850)*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1986, pp.15-18.

⁴⁵

⁴⁶ ANDREU, *Població i vida...* pp.14.

⁴⁷ ANQUERA, *Panorama ...*, pp.85-88.

Anys	Matrimonis	Contraents no reusencs	%	Regió I.	homes	dones
1700	32	18	28,1	Barcelonès	16	10
1701	48	23	20,8	Baix Llobregat	2	2
1702	38	31	40,7	Vallès Occidental	2	—
1703	31	22	35,4	Vallès Oriental	1	1
1704	43	23	26,7	Maresme	—	1
1705	29	20	34,4	Total	21	14
1706	44	24	54,5	Regió II.		
1707	51	20	19,6	Gironès	3	—
1708	45	29	32,2	Baix Empordà	3	—
1709	48	19	19,7	Alt Empordà	—	1
1710	88	40	45,4	La Garrotxa	2	—
1711	72	42	31,9	Total	8	1
Total	669	315	23,5			

Imatge 4 i Imatge 5. Taules de matrimonis. Extretes de ANQUERA NOLLA, 1979, pp.85-88.

Partint del coeficient de cinc habitants per casa, obtenim respectivament 3.700 i 4.090 habitant si tenim en compte el número de cases de 1716 i 1717. Seguint aquesta pauta que Jordi Andreu Sugranyes planteja d'aquests anys, l'índex de creixement seria d'un 220% amb el final del segle. Posteriorment a les dues primeres dècades, les dades van decreïxer entre 1738 i 1758, un període de menor creixement en el conjunt de la nació catalana i del propi municipi. Tot i així, la dinàmica positiva arreu de Catalunya serà compatible amb símptomes de crisis d'alguns indrets.⁴⁸

Amb una lectura emparada en les dades arreplegades, podem observar que el creixement de Catalunya va originar-se abans del Decret de Lliure Comerç amb Amèrica del 1778. Aquesta transcendental disposició que van fer els economicistes de l'època no va trastocar l'estructura de la població, sinó que va poder-se observar que el cens de l'any 1768 va ser el que va manifestar un creixement notable pel comerç clandestí. Aquest primer cens no considerà en primer moment el Bisbat de Tortosa i Lleida, el nombre de religiosos i les tropes de guarnició, però la lectura és ben clara: la població arribaria a duplicar-se per la immigració i l'alta natalitat del territori i situà el total de Catalunya, amb les excepcions que no van ser considerades en primera instància, en 1.030.244 habitants en la qual la part de Tarragona representava 106.739 habitants.⁴⁹

Tanmateix, cal objectivar que la manca de fiabilitat també fou pels pocs detalls del món rural i dels corregiments; hi manquen el de Barcelona, Tortosa i la Vall d'Aran. Sense tenir en compte els detalls anteriors, rurals i corregimentals, la població del cens de Floridablanca fóra de 814.412, però amb les sumes de Josep

⁴⁸ ANDREU, Població i vida,... pp.14.

⁴⁹ IGLÈSIES i Fort, Josep. Resum de la part catalana del cens de Floridablanca. A: FONTSERÈ i Riba, Eduard. Miscel·lània Fontserè. Barcelona: Editorial Gustavo Gili, 1961, pp.201-222.

Iglésies arriba als 875.388 habitants, en la seva suma a Catalunya; un canvi d'un 0,70% de la població que no fa trontollar les directrius del poblament en el període.⁵⁰

A continuació és presenten les dades respectives a Tarragona i el Baix Camp Segons els censos de Floridablanca i el cens de 1720⁵¹:

Comparativa dels censos de 1720 i 1787 amb l'augment			
	Cens 1720	Floridablanca	Augment
Corregiment Tarragona	47.171 (Montblanc)	84.151	181,35%
Baix Camp	12.490	38.985	220,13%

Taula 1. Comparativa entre censos amb l'augment poblacional. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de IGLÈSIES, 1961, pp.201-222.

Aquesta crisi, dels anys trenta i quaranta, va produir-se per la maduresa de la productivitat vitivinícola i el moviment repoblador procedent de la muntanya que els feu disminuir, però el desenvolupament agrícola, que duraria fins a mitjans de la dècada dels cinquanta i que sembla “*dependen más de su propio vigor, que de la llegada el nuevo contingente de emigrantes*” va continuar posteriorment. Aquesta activitat primària fou incentivada pels artesans que ajudaren a augmentar la producció agrícola que entre 1755 i 1760 va començar a perdre força i població dedicada a la seva labor. Aquest creixement va seguir produint-se des de finals del segle XVII i més enllà del 1750, en una clara etapa d'expansió demogràfica on Reus va seguir sent l'atractiu principal del Baix Camp.⁵²

Aquesta dinàmica demogràfica reusenca presentà una situació diferent a la que planteja Pierre Vilar i Jordi Nadal, per tant, no és un moment extremadament favorable per les puntades de mortalitat que no van donar a Reus el ritme del conjunt de Catalunya. Segurament, els focus de resistència guerrillera antifelipista i la crisi econòmica entre 1735 i 1741 van ser els factors d'aquest alentiment.⁵³ Contràriament, el balanç més favorable començarà a partir de 1772 en endavant quan la segona meitat del segle fou un creixement de les dinàmiques de la primera part gràcies al desenvolupament comercial de la vila per la poderosa industrial local.⁵⁴

⁵⁰ IGLÈSIES, *Resum de la...*, pp.201-222.

⁵¹ IGLÈSIES, *Resum de la...*, pp.201-222.

⁵² MORENO; NAVARRO, *La recuperación...*, pp.65-76.

⁵³ IGLÈSIES, *Resum de la...*, pp.201-222.

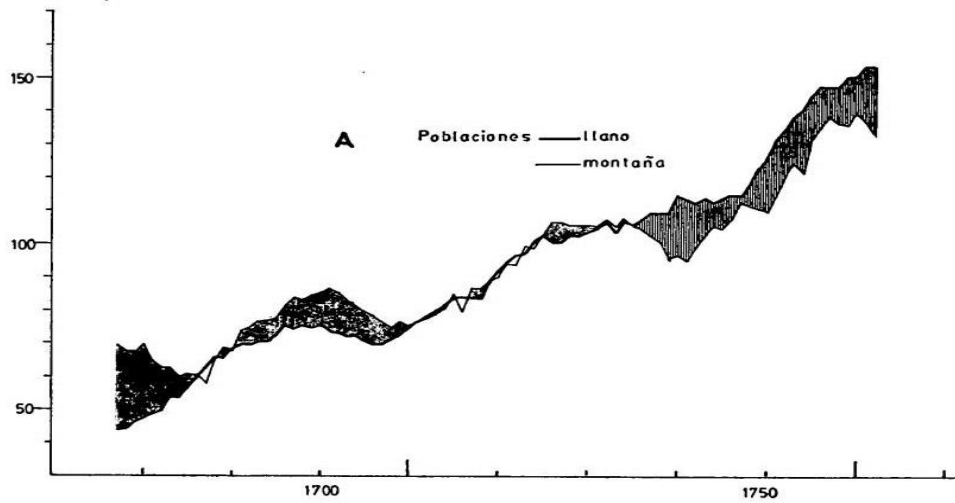
⁵⁴ ANDREU, *Població i vida...*, pp.14.

Si considerem les fonts de dades que reuneixen les relacions d'edat dels miquelets de Reus de 1795, un milícia de 4.217 homes, podria ajudar a reconstruir els períodes amb major i menor natalitat i les migracions que van arribar a la ciutat. Deixant enrere el progressiu decliu d'edat fins els 89 anys des dels 45, trobem dos punts marcats als setze anys amb 182 homes, el grup dels trenta anys amb 189 habitants i un total de 223 homes que han complert els 40 anys. També es mantenen alts els grups d'edats de 45 anys amb 164 habitants, de 50 amb 123 i 55 amb 95 homes. El número estimable de persones aptes per a treballar es divideix en tres cimes separades entre si per una dècada (16/19, 29 i 39 anys). Aquests punts àlgids destacarien a Reus com un període de normalitat en el comerç que es traduiria amb un increment de la població i els que visqueren decreixements que representarien malestars generals. En particular, el traspàs d'any fou bo per a l'increment de població.⁵⁵

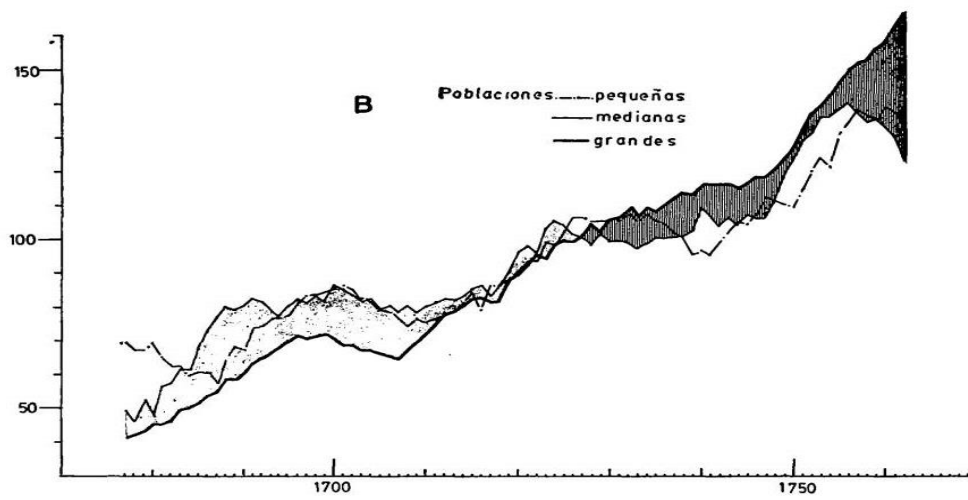
Repartiment per grups d'edat dels miquelets de 1795		
Edat miquelets	Data naixement aprox.	Homes
16 anys	1779	182
30 anys	1765	189
40 anys	1755	223
45 anys	1750	164
50 anys	1745	123
55 anys	1740	95

Taula 2. Resum de les edats de les milícies de Reus. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de BONET, CLOLS, COLLADO, 1979, pp.121-128.

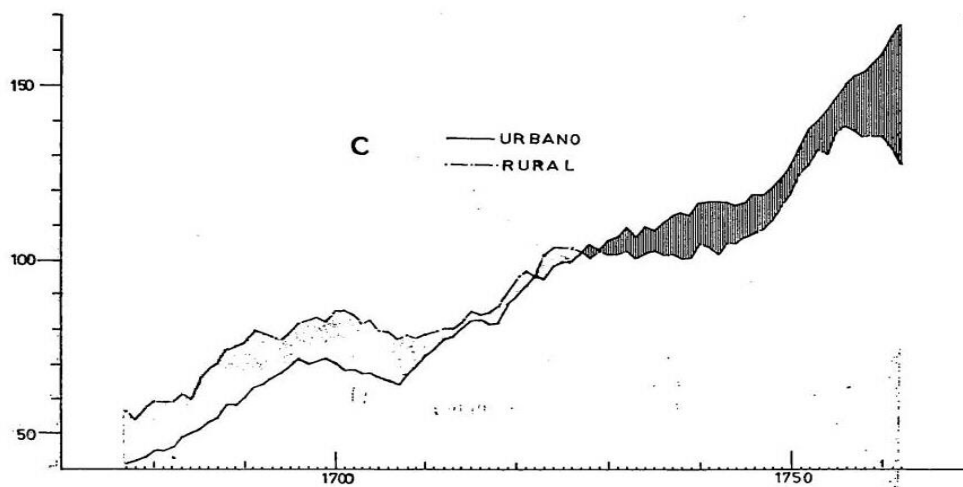
⁵⁵ BONET E., M.; CLOLS, J., R.; COLLADO P., F. "Cuantificación de la población activa de la ciudad de Reus a través de los Miqueletes en 1795."A: Primer Col·loqui d'Història del Camp de Tarragona, conca de Barberà i Priorat, Institut d'Estudis Tarraconenses, 1979, pp.121-128.

Imatge 6. Diferència de població segons el relleu. Extreta de MORENO, 1979, pp.70.

Imatge 7. Evolució de la població segons les dimensions del municipi. Extreta de MORENO, 1979, pp.71.

Imatge 8. Evolució poblacional del camp i la ciutat. Extreta de MORENO, 1979, p.72.

Aportacions diverses per reconstruir l'evolució poblacional de Reus																			
An y	1708	1717-8	1719	1763	1772	1783	1787	1797	1802	1803	1812	1813	1817	1818	1819	1820	1821	1830	1833
Ha bit ant s			1.968			7.935 ⁵⁶	14.44 ⁰⁵⁷	15.11 ²	16.94 ⁸	15.50 0 - 15.80 2 ⁵⁸	14.00 0	19.34 6	7.100 ⁵⁹	23.31 0 - 4.374 ⁶⁰		24.00 ⁶¹ - 25.50 0	26.03 5	28.08 4	23.04 3
Ca ses	902	818	740	1.168	+2.00 0								4.140		3.228				

Taula 3. Resum de les aproximacions demogràfiques de Reus per autors. Elaboració pròpia a partir de D.D.A.A.

Taronja. Primeres dades de Josep Iglésies (1967)

Blau. Ampliació de les primeres dades de Josep Iglésies (1973)

Gris. Dades aportades per Andreu de Bofarull i recollides pel propi Josep Iglésies (Edicions Centre de Lectura, 2002)

Groc. Aportacions de Jordi Andreu Sugranyes (1986)

⁵⁶ Treballadors de la ciutat segons Andreu de Bofarull, recollit a IGLÉSIES i Fort, Josep. *El volum demogràfic de Reus a través del temps*. A: Reus en el moviment Demogràfic de Catalunya i altres estudis. Reus: Edicions Centre de Lectura, 2002, pp. 125.

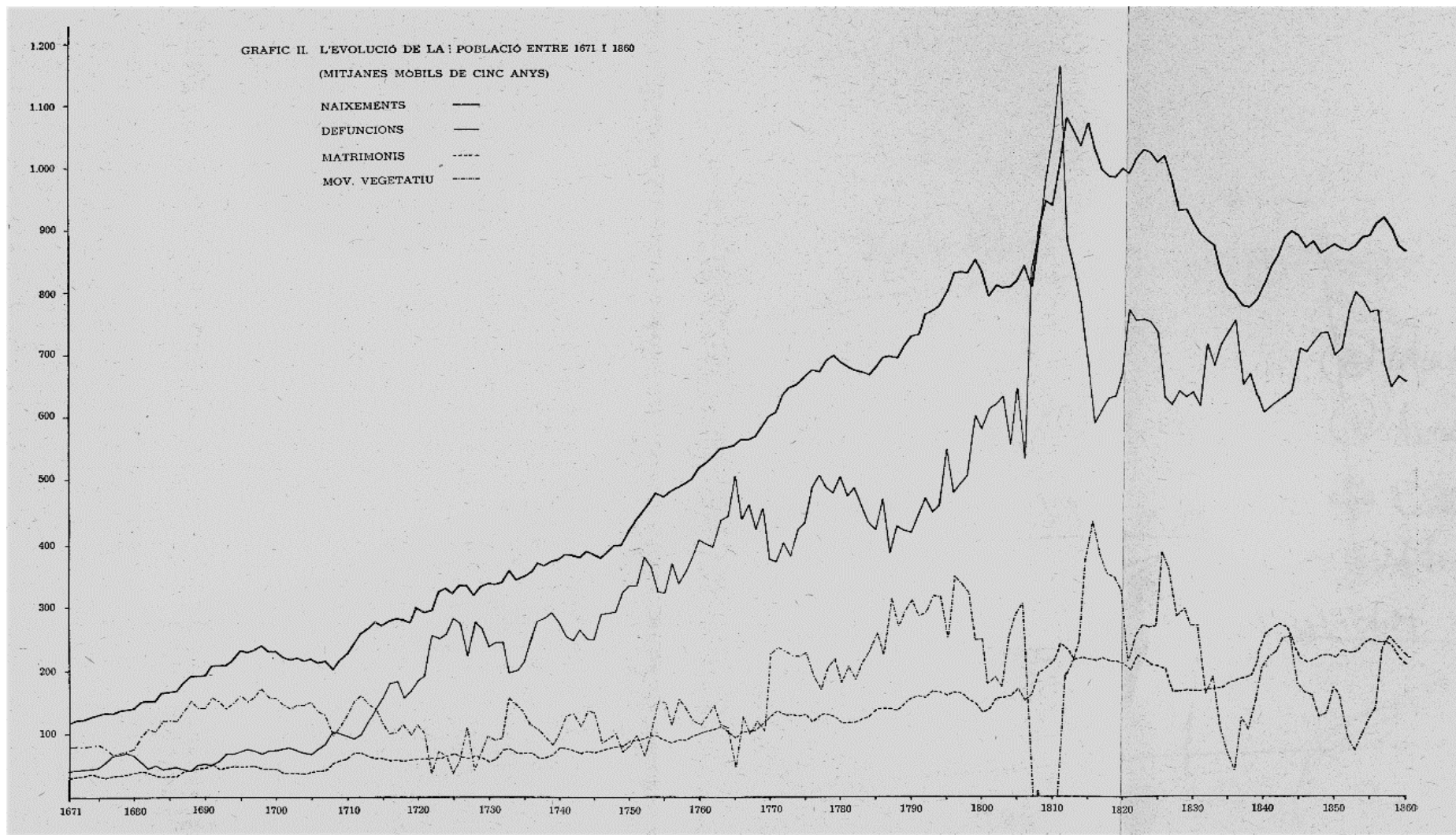
⁵⁷ Número establert segons el Cens de Floridablanca

⁵⁸ Contraposició de les dades de d'Andreu de Bofarull i Jordi Andreu Sugranyes.

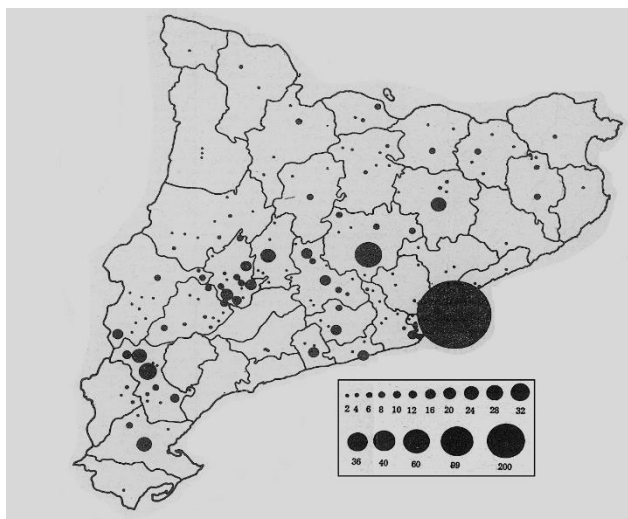
⁵⁹ Volum de teixidors de la ciutat

⁶⁰ Total de famílies establert per Ramón Amigó i recollida en IGLÉSIES, Josep, op. Cit. 2002, pp. 115-136.

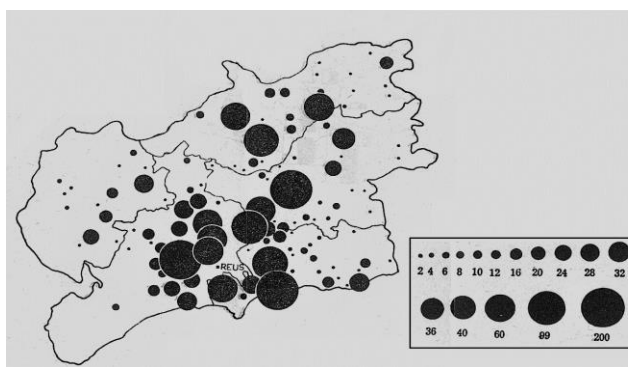
⁶¹ Segons els empadronaments oficials, Reus tindria 20.500 habitants l'any 1820, una xifra menor a les possibilitats del moment (ANDREU, 1986, p.26).

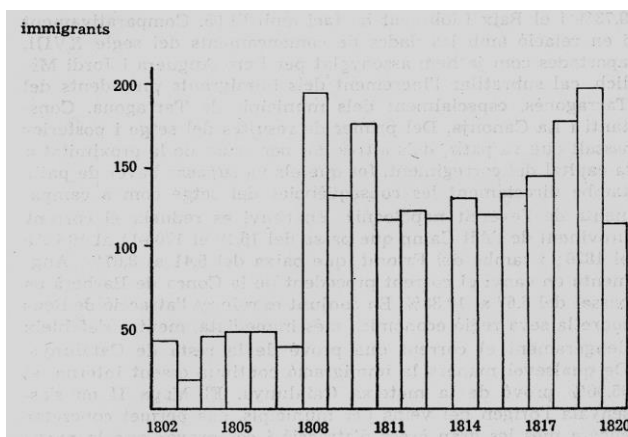
Imatge 9. Mapa de l'evolució de la població entre el segle xvi i xix. Extreta de ANDREU Sugranyes, 1986, pp.32-33.

Imatge 10. Procedència dels immigrants fora de la regió a l'any 1820. Extret de ANDREU Sugranyes, 1986, pp.32-33.

Imatge 11. Procedència dels immigrants de la regió a l'any 1820. Extret de ANDREU Sugranyes, 1986, pp.32-33.

Imatge 12. Avaluació de la immigració de Reus a partir de la Guerra del Francès. Extreta de ANDREU Sugranyes, 1986, pp.31.

CAPÍTOL III

ELS GREMIS A REUS I EL BAIX CAMP

3. Els gremis industrials: apunts introductoris

3.1. Definició de les institucions

Les organitzacions gremials haurien de definir-se com a institucions dedicades a la confecció de productes de manufactura les quals necessitaven de la transformació d'una matèria primera en un producte final, també anomenat *artefacte*, l'elaboració del qual precisava d'una confecció minuciosa. En altres paraules, era una associació professional, obligatòria per aquells que volien tenir obert un obrador o botiga, privativa sobre la venda i la fabricació d'un producte, reglamentada per uns privilegis interns i reconeguda oficialment per l'Estat amb l'aprovació de les ordinacions que els hi atorgaven aquests i altres caràcters.⁶²

Hi ha diverses tipologies de corporacions que solien emparar-se una categorització precisa, però els gremis eren institucions compostes per persones d'un mateix ofici i encarregades de regular l'activitat industrial. Es distingien per haver obtingut el poder polític local o estatal la qual cosa els va ajudar a establir els mecanismes de regulació que permetien controlar la quantitat i qualitat de la producció. Aquestes organitzacions podrien definir-se amb les pròpies paraules que l'Administració utilitzava per donar-los un número orientatiu de menestrals que les composaven: *“unas asociaciones compuestas de veinte individuos a lo menos, que tengan tienda ó taller abierto de un arte u oficio, ya estén examinados ó no”*.⁶³

Tal i com ha mencionat la cita anterior, hom tendeix a creure que el taller era l'espai més representatiu dels gremis; segurament que dels treballs artesanals sí, però no era el comunal del gremi o alguna de les seves branques. Eren diversos els espais que regentaven els gremis a través de la seva estructura en la qual cada mestre en tindria un alhora que s'hauria de matissar les feines domèstiques que deslocalitzarien encara més les labors dels agremiats i dificultaria diferenciar la feina de fora i de dins del gremi. Essencialment, el subjecte era l'artesà i seguia el

---

⁶² SERRA, *La formació de ...*, pp. 37.

⁶³ Ordenances generals dels gremis d'artesans. (1833). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 62.

règim de la petita indústria amb una reglamentació i propietat reglada dels instruments de producció.⁶⁴

També controlaven l'entrada de nous membres als oficis a través d'un contracte que estructurava les organitzacions en tres sectors ascendents, els aprenents, els oficials i els mestres, deixant fora amb pràctiques excloents aquells no desitjats en la institució. Les pràctiques en conjunt també els ajudaven a controlar les contribucions municipals, a més d'atorgar drets d'assistència als seus membres i a les famílies desemparades. No tots els gremis tenien el mateix gruix econòmic i moviment de capitals. Segons els paràmetres que marcava el mercat, algunes organitzacions van arribar a tenir molta més producció que no pas d'altres. Aquesta situació va produir-se entre gremis, però també entre agremiats perquè hi havia pocs mestres que tenien un capital personal més acabat i que alhora tenien un major nombre d'aprenents i les seves contribucions a la confraria eren respectaven les capacitats de cadascun. Aquesta situació de desigualtat interna ha portat a designar-la regulació interna amb el terme *desigualtat limitada* per poder ajustar el repartiment de matèries primeres i el pagament d'impostos que es calculava segons aquests apunts interns.⁶⁵

3.2. Tradició i origen dels gremis en la Història

Segons les aportacions de Pedro Molas, aquest fenomen va estar en constant transformació i es forjà com un sistema completament organitzat des de l'Edat Mitjana fins a la revolució industrial. A Catalunya, va ser la Barcelona gòtica del segle XIII el context que donà llum a la seva presència en temps medievals. Aquestes primeres institucions van consolidar-se per tot Europa al segle XIV i XV i van ser una part important de l'autoritat urbana que ajudava a controlar els mercats i tallers a canvi de certes funcions que se'ls reservaven. Les seves normatives eren mostra d'aquestes concessions perquè en aquestes escriptures, també anomenades ordenances o ordinacions, es podia contemplar els atorgaments favorables que van tenir des dels seus orígens. Actuaven segons els hi concedia l'estat i a la transició amb l'Edat Moderna es produí un procés d'especialització que en alguns casos es va

---

⁶⁴ MOLAS RIBALTA, Pedro. *Economia i societat al segle XVIII*. Barcelona: Edicions la Paraula Viva, 1975, pp.19-20.

⁶⁵ NIETO Sánchez, José Antolín. Los gremios en Castilla, Navarra y Aragón, 1300-1800: una síntesis A: SOLÀ Parera, Àngels (ed.). *Artesanos, gremios y género en el sur de Europa (siglos XVI-XIX)*. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2019, pp. 21-25.

allargar fins al segle XVII, el moment daurat del fenomen a Europa mentre el capitalisme començava a tenir rodatge.⁶⁶

La superació de la crisi baix-medieval va atorgar-los elements d'estabilitat social que deixaven enrere la part democràtica adquirint així una estructura oligàrquica i monopolista, uns elements de control social que els van adjudicar importància i el paper de protegir el mercat local de les ciutats. Les dificultats amb què es trobaven els gremis durant l'Edat Moderna van produir un procés d'anquilosament per la competència capitalista, cada vegada més aguda, que es va caracteritzar per tancar-se en banda per a conservar els seus privilegis. Els seus mecanismes de defensa van ser notoris pel decreixement del comerç del segle XVII arran de la Guerra dels Segadors que s'emfatitzà amb les produccions i activitats burgeses.⁶⁷

El temps va ser una factor madurador de les necessitats de la població, van crear-se de noves i les organitzacions van anar florint; se'n generava una per cada realitat productiva diferent. De fet, van ser diversos els gremis que tractaven la mateixa matèria primària per confeccionar un producte diferent o acaparar una part del procés de producció. Això deixa veure que hi havia un gran grau de divisió del treball i particularitat per a produir allò del que l'experiència i els coneixements que rebien els individus de la pràctica i els feien coneixedors del seu ofici.

Aquests paràmetres van ser capaços d'adaptar-se als canvis i innovacions en el seu desenvolupament que en alguns casos va anar acompanyat de l'enriquiment personal de mestres que, segurament, responia a l'excessiva conceptualització de la feina o al sorgiment de nous sectors; el cas de la sederia de Reus és un de remarcable. En canvi, les petites ciutats presentaven diferències de les quals els gremis reunien diversos oficis, per tant, quan major era el volum de gremis en una població, i més tècnics eren, més es diversificaven, fins al punt d'haver-hi de dedicats només a aspectes purament comercials.

La seva funció econòmica va començar a afeblir-se al segle XVII per l'extensió de les competències del lliure mercat i la seva font d'ingressos va ser el que realment els va valer per aconseguir sobreviure amb dificultats fins ben entrat el segle XIX.⁶⁸ Emmarcats en el gran creixement del segle XVIII, el neguit dels gremis va continuar, però en una conjuntura econòmica favorable que semblava aturar la davallada del

---

⁶⁶ MOLAS, *Los gremios ...*, pp. 33-41.

⁶⁷ MOLAS, *Los gremios ...*, pp. 33-41.

⁶⁸ NIETO, *Los gremios en ...*, pp. 21-25.

xoc de les arrels medievals amb l'alça del capitalisme a mesura que avançava el segle.⁶⁹

Avui en dia, hom pot observar com *gremi* i *confraria* són mots que apareixen junts amb certa ambivalència en els seus significats, a vegades falta escatimar els detalls del naixement d'aquestes organitzacions per aquest motiu. En els seus inicis, hauria una primacia del factor religiós per sobre del professional que va ser el que fou notori amb posterioritat. La devoció i l'assistència van anar lligades a la unió per una base professional que anaven més enllà de l'àmbit laboral.⁷⁰ Aquestes eren unes institucions on hi interactuaven confreres d'una quantitat i qualitat ben diversa i no es veien subjectes a una dinàmica precisa que de manera irregular portava a casos extrems on hi coincidien pagesos i mariners; responien segons les necessitats d'alguns sectors i els oficis que acollia cada gremi.⁷¹

Podem saber que eren nombroses i que diverses de les ciutats del Camp de Tarragona va prendre la pròpia ciutat de Tarragona com a model per a establir les ordenances i bases de les confraries, potser per la seva antiguitat o perquè la ciutat era un baluard de la tradició del territori amb unes confraries més ben assentades. N'és un exemple el que recull Manel Güell de la Sang de Reus i Sant Cosme i Sant Damià que van referenciar els estatuts de Tarragona com a model al segle XVI. S'han trobat a Reus registres antics del segle XIV que estableixen el 1327 com l'antiguitat més accentuada d'aquestes organitzacions, ostentada pels teixidors, però no esdevé problema per constatar les dotze que hi havia a finals del segle XVII.⁷²

A partir de la dissolució de les institucions catalanes i la centralització del poder polític en la Capitania, la Intendència i la Reial Audiència van traspasar, almenys sobre la taula, l'organització que emprava el municipi dels gremis. La realitat va ser diferent perquè, pel que fa a Reus, el funcionament va ser el mateix, tot i que van perdre terreny polític. Després de les disputes dels oficis del ferro i les intervencions per a que els corders poguessin formar una confraria independent, es va publicar la suspensió de les germandats que no comptaven amb l'aprovació reial el 1770. Fins i tot, les que tenien el vistiplau de l'Audiència van veure's afectades per

---

⁶⁹ PUIG i TARRECH, Roser. *Els aprenents de Reus al final del S. XVIII (1773-1794)*. Reus: Centre de Lectura, 1992, pp. 39.

⁷⁰ MOLAS Ribalta, Pedro. *Economia i societat al segle XVIII*. Barcelona: Edicions la Paraula Viva, 1975, pp.11.

⁷¹ GÜELL Junkert, Manel. Lleves i confraries. Les corporacions gremials del Camp de Tarragona en l'estructura militar de la primera meitat del segle XVII. A: VIRÓS i Pujolà, Lluís. *Organització del treball preindustrial: confraries i oficis*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, pp. 144-156.

⁷² GÜELL, *Lleves i ...*, pp. 144-156.

l'extrema rigorositat del batlle, que va procedir a prohibir totes les ordenances i va conduir a la disgregació de les antigues confraries.⁷³

Les ordenances governaven virtuosament tots els actes de l'artesà i també van patir un canvi de significat, però van ser essencialment un privilegi que es va portar des del segle XIV al segle XVIII. La seva promulgació anava acompanyada en crear-se un gremi i eren un allargament de les disposicions municipals legals fetes a partir dels problemes econòmics dels oficis en qüestió. El vessament tècnic del segle XVIII va ser el més discutit perquè van acabar amb el seu govern econòmic, un monopoli de la vida industrial.⁷⁴

La tipologia de gremis per categories va incentivar que també s'incentivessin les relacions dels confreres amb les festes tradicionals. Les xifres sumptuoses de les donacions als seus patronatges il·lustren la cura i conservació dels elements tradicionals que identificaven a cada gremi. El pagament de taxes va demostrar la seva devoció en les quals incloïen el preu per adequar les càmeres de les verges de les parròquies.⁷⁵ En la taula presentada a continuació, hi apareix un resum de les dades facilitades pels gremis a l'administració:

Relació de gremis amb les contribucions de les confraries				
Gremi	Patronatge	Contribució gremi	Contribució agremiats	Altres utilitats
Paraires ⁷⁶	Sant Miquel Arcàngel	35 lliures		
Assaonadors i Blanquers ⁷⁷	Sant Antoni de Pàdua i Sant Gil Abat	60 lliures		Dues festes en les parròquies i una paga a sant Antoni de Pàdua
Sastres ⁷⁸	Sant Gregori i Sant Homobono	14 lliures	3 sous	Altar a la parròquia de Sant Josep
Teixidors ⁷⁹	Santa Maria Magdalena	20 lliures	4 sous	

⁷³ ANDREU, *El segle XVIII ...*, pp. 305-307.

⁷⁴ MOLAS, *Economia i societat ...*, pp.49.

⁷⁵ Albarans retaule del gremi (1786). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 55; Oferta Voluntària a la Verge de Misericòrdia (1772). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 52

⁷⁶ Relacion dada por los Prohombres del Gremio de Pelayres de la Villa de Reus (4 de març de 1771). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971

⁷⁷ Relacion dada por los Prohombres del Gremio de Sastres de la Villa de Reus (26 de febrer de 1771). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971

⁷⁸ Relacion dada por los Prohombres del Gremio de Pelleters de la Villa de Reus (26 de febrer de 1771). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971

⁷⁹ Relacion dada por los Prohombres del Gremio de Texedores de la Villa (5 de març de 1771) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971

Ferrers i Serrallers ⁸⁰	Sant Aloi y Sant Blai	22 lliures	4 sous	
Carpinters ⁸¹	Sant Josep	40 lliures	3 sous els aprenents i 8 els nous mestres	entrada d'aprenents o maestria
Llauradors ⁸²	Sant Isidre i Santa Llúcia	40 lliures	4 sous	alquilar les oficines al Raval de Robuster
Sabaters ⁸³	Sant Marc i Sant Crèspul	25 lliures	4 sous	
Alpargaters ⁸⁴		126 lliures i 16 sous	1 sou per mestre	
Alfarers ⁸⁵	Sant Hipòlit	50 lliures.	Sense donatius dels agremiats	5 lliures per les festes
Terrisàires ⁸⁶	Sant Francesc i Tots Sants			3 lliures i 12 sous pels aniversaris
Passamaners ⁸⁷	Sant Antoni	10 o 12 reals	2 reals	

Taula 4. Relació de gremis de Reus amb confraries i contribucions. Elaboració pròpia a partir de material d'arxiu: ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971.

3.3. Evolució i pràctiques internes dels gremis

3.3.1. Estructura interna

A mode organitzatiu, els gremis van estructurar-se en gran mesura per uns paràmetres socials que van ser modelar les entitats d'aquest tipus, una que recorda a l'organització piramidal de l'Antic Règim. Partint d'aquesta imatge triangular, el gran cos de la base el van compondre els aprenents que eren els treballadors bàsics de l'ordre de producció amb els quals el mestre tenia un contracte. Després es trobaven els oficials, aquells aprenents promoguts dins de l'entitat i que controlaven la producció d'una manera més propera que el mestre; eren els delegats dels que estaven dels mestres de gremi. L'existència d'artesans mitjans era el tipus que

⁸⁰ Relacion dada por los Prohombres del Gremio de Herreros y Serrageros de la Villa de Reus. (2 de març de 1771). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971

⁸¹ Relacion dada por los Procuradores del Gremio de Carpinteros de la Villa (4 de març de 1771). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971

⁸² Relacion dada por los Prohombres del Gremio de Labradores de la Villa de Reus (27 de febrer de 1771). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971

⁸³ Relacion dada por los Prohombres del Gremio de Sapateros de la Villa de Reus (3 de març de 1771) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971

⁸⁴ Relacion dada por los Prohombres del Gremio de Alpargateros de la Villa de Reus (25 de febrer de 1771) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971

⁸⁵ Relacion dada por los Prohombre de Alfareros de la Villa de Reus (4 de març de 1771) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971.

⁸⁶ Relacion dada por los Prohombres del Gremio de Alpargateros de la Villa de Reus (25 de febrer de 1771) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971.

⁸⁷ Sol llicitud d'aprovació d'articles complementaris a les ordinacions del gremi de sombrerers. (S.D.) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21596.

sembla més a la imatge teòrica del mestre que tenia el poder de traçar les ordenances, la d'un petit empresari que dirigia un taller.⁸⁸Només per sobre d'ells, es trobaven els que esdevenien procuradors dels gremis que eren escollits per votació pels mestres, els prohoms, qui controlava que es respectessin les ordenances i les pràctiques.

Els aprenents accedien al gremi per mitjà de contractes davant notari, un pas ineludible per a que un mestre rebés nous deixebles sense que fossin de la seva família, ja que, per a familiars i fills no era necessari, tot i que era una situació que depenia de cada gremi. Aquesta diferenciació era necessària per les mesures punitives que s'aplicaven durant el procés d'aprenentatge i pels drets i deures que tenien ambdues parts, sempre enfocades a favor del mestre. El poder disciplinari va acabar transformant-se en sancions econòmiques que deixaven enrere el càstig físic, condicions que van ajudar a parlar d'un treballador en dates del segle XVIII, al contrari de considerar a l'aprenent *fill adoptiu*, terme emprat segles abans.⁸⁹

Tanmateix, en alguns casos es presenten tutors en els contractes, no en els més joves, sinó segons la situació personal de cadascun amb el gremi. Cap destacar l'alta presència de les mares (78,04%), sovint vídues, més que els joves que compareixen amb el seu progenitor (59,08%). Hauria de manifestar-se que aquests contractes serien una font d'ingressos continua perquè en un 63,9% de les ocasions hi residirien també condicions econòmiques per acceptar els aprenents. Tanmateix les perspectives generals per poder acabar el contracte serien dolentes perquè en un 38,4% dels mateixos hi residiria una clàusula dedicada a aquest aspecte, amb una mitjana de 41,5 lliures de fiança en cas d'abandonar. Al contrari de la dificultat que pugui semblar acabar l'aprenentatge, eren nombrosos els que al segon any cobrarien de la seva feina.⁹⁰

La normalitat dels contractes normalitzava si l'aprenent era més jove, el contracte tendria a allargar la formació, sobretot si les possibilitats econòmiques de la família ho permetien o si residia lluny de la ciutat, en aquest cas de Reus, però, en tot cas, acabava sent una durada de quatre anys, segons ordenances; molts arribaven fins els cinc anys i mig. L'edat quan s'iniciava era determinada per les circumstàncies socioeconòmiques de la família, la dificultat de l'ofici i el mercat de mà d'obra, factors que establien la franja entre els dotze i divuit anys com la més

---

⁸⁸ MOLAS, *Los gremios ...*, pp. 72.

⁸⁹ PUIG, *Els aprenents ...*, pp. 63-67.

⁹⁰ PUIG, *Els aprenents ...*, pp. 71.

normal (un 90%).⁹¹ A partir d'aquesta contractació, pot constatar-se un engrandiment dels mestres joves i dels seus gremis, els velers i els constructors de cases que molts dels quals no arribaven als vint-i-tres anys (vegeu l'annex de *Taula 1 del Annex de Taules* per veure un exemple de la seva divisió per barris).⁹²

Aquelles persones que no tinguessin els mitjans econòmics per aconseguir-ho, la formació personal dels seus fills podia comportar l'endeutament per acomplir el compromís de pagament als mestres i la subsistència dels seus descendents. Davant la falta de casos de casament entre aprenents amb un contracte d'aprenentatge i una filla de mestre, determina que la relació de les donzelles amb fadrins forasters va ser un factor per afavorir l'endogàmia de les famílies, sobretot en el comerç.⁹³

Les condicions de vida al gremis sense posseir el mestratge serien paupèrrimes, tan si hom ostentava el càrrec d'aprenent o de fadrí. El futur semblava incert sense arribar a ser mestre, més eren els oficials i els aprenents qui carregaven amb la feina del gremi i conformaven un extracte on convivia aquestes categories i s'hi movien d'una manera fluida.⁹⁴ Tanmateix, també hauria de destacar-se que eren pocs els mestres que podien mantenir el seu càrrec sense intervenir directament en els treballs de confecció, més eren els oficials i els aprenents qui carregaven amb la feina del gremi i conformaven un extracte on convivia aquestes categories i per on s'hi movien d'una manera fluida.⁹⁵

Tot seguit, la taula presentada a continuació presenta diversos ordenaments dels artesans en gremis i anys diferents:

Exemples d'organització de gremis en diversos anys			
Càrrec	Total	Càrrec	Total
1ª Classe	3	1ª Classe	2
2ª Classe	48	2ª Classe	4
3ª Classe	23	3ª Classe	29
Jornalers	21	4ª Classe	13
Total: 95 (6 vídues) ⁹⁶		Total:55 ⁹⁷	
Càrrec	Total	Càrrec	Total
1ª Classe	2	1ª Classe	1

⁹¹ PUIG, *Els aprenents ...*, pp. 72-74.

⁹² Llistat dels que falten ha pagar... (1745). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 2607.

⁹³ PUIG, *Els aprenents ...*, pp. 86.

⁹⁴ VILAR (dir.), *Història de ...*, pp. 43-52.

⁹⁵ VILAR (dir.), *Història de ...*, pp. 43-52.

⁹⁶ Clasificación de maestros jornaleros de la cofradia de sogueros y alpargatero (S.D./D.E: 1770-80 aprox.). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

⁹⁷ Lista y clasificacion de maestros sogueros (S.D./D.E: 1770-80 aprox.). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

2 ^a Classe	4	2 ^a Classe	2
3 ^a Classe	5	3 ^a Classe	2
4 ^a Classe	5 (vídues)	4 ^a Classe	4 (vídua)
5 ^a Classe	6	5 ^a Classe	1
6 ^a Classe	4	Total	10 ⁹⁸
7 ^a Classe	7		
8 ^a Classe	10		
Total	43 ⁹⁹		
Càrrec	Total	Càrrec	Total
1 ^a Classe	1	1 ^a Classe	7
2 ^a Classe	43 (13 vídues)	2 ^a Classe	6
Total	44 ¹⁰⁰	3 ^a Classe	10 (1 vídues)
		Total	23 ¹⁰¹
Càrrec	Total	Càrrec	Total
1 ^a Classe	6	1 ^a Classe	38
2 ^a Classe	12 (1 vídua)	2 ^a Classe	15
3 ^a Classe	14 (3 dones- 2 vídues)	3 ^a Classe	17
Bracers	5	4 ^a Classe	26
Total	37 ¹⁰²	Total	96 ¹⁰³
Càrrec	Total	Càrrec	Total
1 ^a Classe	3	1 ^a Classe	8 (1 vídua)
2 ^a Classe	6	2 ^a Classe	13 (1 vídua)
3 ^a Classe	10	3 ^a Classe	24 (2 vídues)
4 ^a - Jornalers	6	4 ^a Classe	16 (2 vídues)
Forasters	25	5 ^a Classe	17 (2 a altra botiga)
Total:	50 ¹⁰⁴	Total	78 ¹⁰⁵

Taula 5. Recopilació d'estructures gremials per classes de diversos anys i entitats. Elaboració pròpia a partir de la documentació citada en cada cas.

Per mitjà de la comparació dels ordenaments dels gremis de forners, pot observar-se com a mesura que passaven els anys va incloure's una *quarta classe*, conformada per treballadors assalariats, també dits *jornalers*. Per tant, en el decurs dels últims anys del segle XVIII i inicis del segle XIX hauria de concebre's l'engrandiment de la primera classe, més mestres d'ofici, on abans només residien pocs agremiats, i la inclusió d'aquesta última. Cap destacar que no foren incorporats com a aprenents, tot i ser en major nombre la qual cosa indicaria que la diligència i

⁹⁸ Classificació dels mestres perxers i saboners (2 febrer de 1811) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21582

⁹⁹ Classificació dels mestres perxers i saboners (2 febrer de 1811) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21582

¹⁰⁰ Llista de Mestres Paraires (S.D) ACBC. Ajuntament de Reus. U.Inst.: 16915

¹⁰¹ Llista de Mestres Paraires (S.D) ACBC. Ajuntament de Reus. U.Inst.: 16915

¹⁰² Reparto de industria a los cofrades de St Cosma St Damian del Gremio de confiteros. (S.D.) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

¹⁰³ Llista del repartiment del gremi de forners. (S.D.) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21595.

¹⁰⁴ Llista del repartiment del gremi de forners. (S.D.) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21595.

¹⁰⁵ Llista del repartiment del gremi de serrallers (S.D.) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21595.

les pràctiques dels gremis van seguir amb les relacions familiars dels seus antecessors.

Parlant de casos particulars, els corders també tenien a finals del segle XVIII una estructura amb cinc classes la qual cosa podria constatar que el treball assalariat a Reus tindria pes en termes set-centistes dins dels gremis i s'originaria en el creixement d'aquestes dates.¹⁰⁶ Per una banda, poden observar-se estructures que només compten amb un mestre, amb els paraires així va ser¹⁰⁷, i altres que van arribar a estratificar en gran mesura les seves classes incloent-t'hi també els jornalers també subdividits en categories. Així, pot observar-se que el gremi de perxers presenta una estructura de vuit classes.¹⁰⁸ Tanmateix, tal i com indica el total de vídues que s'inclou en el gremi de serrallers, tan els mestres del segle XVIII com els nous *agregats* als gremis, forasters i jornalers, rebien assistència de les organitzacions.¹⁰⁹

Tal i com indiquen les dades, el gran creixement de la dècada dels setanta i els vuitanta va repercutir amb un augment considerable dels agremiats en aquestes dates que ja entrats al segle XIX, envelliria la mitjana d'edat del gremi. El cas dels torcedors de seca presenta un grup important d'agremiats en edat avançada que superen els 60 i un grup de joves amb menys de 20 que portaria a pensar en un envelliment del sector gremial, sobretot els oficis seders i teixidors, que podria haver estat contrarestat per les migracions rebudes a Reus a partir de 1808.¹¹⁰ La manca de mà d'obra i el progressiu augment del conjunt dels assalariats van limitar el nombre de fadrins en aquestes dates i acollir als jornalers va acabar desplaçant els oficials i alguns mestres que no van adaptar-se, o aprofitar-se, al nou fenomen mercantil.¹¹¹

3.3.2. Accedir al mestratge dels gremis

La visió que els historiadors han inclòs sobre el sistema d'aprenentatge ha estat una amb la qual els gremis van voler mantenir el monopoli dels mestres que eren reticents a mantenir qualsevol competència. D'aquest aspecte podem destacar

---

¹⁰⁶ Llistat amb el número de soguers (1780-90 aprox.). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst: 16911

¹⁰⁷ Llistat amb el número de paraires (1780-90 aprox.). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst: 16914

¹⁰⁸ Llistat amb el número de perxers (1780-90 aprox.). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst: 21582

¹⁰⁹ Estadístiques generals sobre població, professions, activitats,... (1817) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 2241.

¹¹⁰ Estadístiques generals sobre població, professions, activitats,... (1817) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 2241.

¹¹¹ PUIG, *Els aprenents ...*, pp. 76 i 103.

que a Reus hi va haver ordenances que impedièn la venda de productes forasters a la ciutat; tot havia de produir-se i vendre's en el mateix nucli urbà mantenint així el privilegi que tenien.

Els mestratges es transmetien de pares a fills pel component familiar de les relacions de producció fills de mestres ingressaven com a aprenents en els gremis i apresada davant els seus pares que aturar ja eren propers a la producció per la relació propera doncs que els donava el seu pare al ser un familiar.¹¹² La fluïdesa en la promoció dels individus i les famílies va reforçar el pes dels grups que van enriquir-se amb el moviment capitals en l'auge set centista, botiguers, agremiats i menestrals. Més que un procés d'ennobliment, fóra l'aburgesament el fenomen que va anar a l'alça amb els anys; aquells que amb una activitat menestral preponderant dins del gremi van incorporar pràctiques del mode capitalista que ja s'observaren amb anterioritat al segle XVIII. De fet, s'observa com els models europeus marquen els paràmetres de confecció de la vila, llei de l'oferta i la demanda, però a inicis del segle XIX observem que els propis mestres juguen una doble carta amb tallers il·legals dedicats a la indústria del cotó.¹¹³

Per poder esdevenir mestre, hom havia de passar un examen pràctic on presentava una peça feta per l'aspirant la qualitat de la qual era revisada i era el passaport per poder accedir al títol. El primer examen de mestre conegut a Reus va ser recollit per l'historiador local Ezequiel Gort a l'any 1584 el qual va realitzar-se a la Casa de la Vila, a l'Ajuntament de Reus. Aquesta era una pràctica en aquestes dates, però a partir de 1596 va passar a realitzar-se a les cases dels procuradors del gremi i en festiu, defugint de la solemnitat inicial i que poc podria constatar-se al segle XVIII per la divergència de parers de les organitzacions.¹¹⁴

Observant els exàmens d'accés al mestratge al llarg de la dècada de 1770, no tothom tenia el mateix tracte per part dels mestres del gremi. Els aprenents de la ciutat pagaven vuit diners per accedir a la plaça de mestre, qui venia de fora de Catalunya havia de pagar 40 lliures, però els aspirants eren fills de mestres forasters, i aquells que venien d'una població forània pagaven al voltant de les onze lliures i mitja.¹¹⁵

---

¹¹² MOLAS, *Los gremios ...*, pp. 40-41.

¹¹³ VILAR (dir.), *Història de ...*, pp. 43-52.

¹¹⁴ GORT, *El treball ...*, pp. 79-83.

¹¹⁵ Borradores de actas de las juntas del gremio (1772-1781). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

Tenint en compte que no tothom tenia les mateixes facilitats per poder accedir al mestratge, hauria de posar-se en dubte que realment fos un sistema fidedigne per entrar al gremi.¹¹⁶ Eren els propis mestres qui havien de demanar plaça per a que els fadrins optessin a entrar, cosa la qual restringia encara més l'oportunitat que hi hagués una circulació lliure de professionals dels oficis. Més que una prova, moltes vegades aquest acte es concretava com un impàs amistós dels aprenents per ser mestres del gremi, entregant, igualment, una peça sense un bagatge apropiat per examinar-se: *“respecte de haverli lligams fadrins del pnt Gremi que pretenen lo Mestratge podrian pasarse de fracia sens fer examen, ni pntarlo y aplicar sonproducto pr lo efecte sobredit entre gando”*.¹¹⁷

Analitzant les actes de les proves per entrar als gremis de velers entre 1772 i 1778, queda clar que era superior el número de fills del propi gremi que accedien a examen que de foranis. Les famílies que el componien s'encarregaven d'alimentar el sistema d'aprenentatge i traspassaven l'ofici de pares a fills. En total, trenta-vuit eren primers i segons fills de mestre veler, molts més primers que no de segons, i els altres trenta-cinc no tenien cap relació directa de sang. Tenint present aquest tracte, els fills pagaven al voltant de vuit sous per l'examen, mentre qui no tenia vinculació amb el gremi entre onze i setze lliure. A més, s'enfondia als aspirants a fer un donatiu a la cofradia a més de pagar els drets de mestre.¹¹⁸

El període d'aprenentatge era quelcom també poc rigorós perquè els mestres també demanaven al gremi perdonar els períodes de tirocini que restaven als aprenents per accedir a mestre veler; una resposta que respon al intercanvi d'interessos entre els gremis i els efectes personals dels mestres. Així mateix, el 1776 el gremi veler acceptava aquesta condició a un fadrí tutelat pel mestre Josep Pla amb la condició que el mateix *Josepht* deixi estar la denuncia que va imposar a la Reial Audiència a aquest gremi.¹¹⁹

Les vicissituds d'aquestes pràctiques a vegades es transformaven amb problemes amb la Justícia portats pels qui eren menyspreats per aquests tarannàs per a que els mestres no veiessin afectat el seu negoci va haver-hi veedors que van desvincular-se d'haver assistit a exàmens d'aquests candidats. Anomenant el cas de l'aspirant Fonch, així va ocórrer amb un mestre que va faltar a la veritat afirmant

---

¹¹⁶ Borradores de actas de las juntas del gremio (1772-1781). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

¹¹⁷ Actas de exámenes (1773-1777). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919

¹¹⁸ Actas de exámenes (1773-1777). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

¹¹⁹ Actas de exámenes (1773-1777). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

que no va ser al seu examen per no immiscir-se en la resolució del conflicte i va ser multat amb tres lliures.¹²⁰

3.3.3. Rebuig d'agremiats externs a la ciutat

Moltes de les ordenances amb les que es governaven els Gremis de la Ciutat de Barcelona, i la resta de Principat de Catalunya, conspiraven a excloure als estrangers, i forasters per coartar i limitar l'admissió de nous individus. Un exemple d'aquesta política tancada a l'hora de rebre nous agremiats foren els casos de tres argenters de col·legi de Barcelona, Francisco Pastells, Salvador Xufre i Francisco Estapá, que el 1774 van voler practicar el seu ofici sota les ordenances i normes que li imposava l'organització de la ciutat.¹²¹

Sobre la taula, tots els treballadors d'un ofici que viatjaven d'un nucli urbà a un altre podien sol·licitar una prova per ser mestre i els membres examinadors i veedors del gremi estaven obligats a admetre a l'aspirant a examen i, aprovant-los incloure'l i tractar-lo com a membres del gremi que van aprendre a la mateixa ciutat¹²²:

“Si algun maestro examinado natural de estos Reynos pasare a otro Pueblo donde huviere Gremio o Colegio de su arte, y solicitare se le incorpore en el se le conzeda la incorporación por los Vendedores o Personas aquienes toque con solo manifestar la carta de examen original pagando el mismo que el natural Pueblo. No solo les han vms. Impedido el ejercicio de esta profession en la misma villa, haviendo tres obligados a cerrar sus Puertas añadiendo otros embarazos y estovos inutiles, com el precioso pretexto de que no podian admitirles este titulo por las interpretaciones violentas que han dado a las ordenanzas de dtho colegio de esta villa (...).No siendo mas que frivolos pretenciones, y cautelas las violentas interpretaciones que para no condecirse en un exemplar que lo sea para los demas que quieren solicitar semejante incorporacion, (...) para frustrar el favorable efecto, y execucion dela citada R. Cedula.”

Però, indirectament, se'ls privava de la llibertat de domiciliar-se on més desitjaven, ja que se'ls llevava de l'exercici dels seus oficis i no tenien mitjà per suportar les despeses d'entrar a la institució local. Els que venen de fora queden subjectes a viure als pobles, on no hi ha tals restriccions, i normalment no trobaven

---

¹²⁰ Actas de exámenes (1773-1777). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

¹²¹ Expediente para ingresar en el col·legio del gremio de plateros de Reus, a tres maestros del gremio o col·legio de Barcelona.(1779) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16916.

¹²² Expediente para ingresar en el col·legio del gremio de plateros de Reus, a tres maestros del gremio o col·legio de Barcelona.(1779) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16916.

per treballar. Igualment, per entrar als gremis dels municipis el cost era de major quantitat per l'entrada de membres estrangers. Aquesta situació dels platers ocorre també amb agremiat tintorer, Pau Serra, qui presenta una emenda sobre la negació del dret que li atorga la cèdula i en el mateix cas ocorre amb Jaïme Ferré, carpinter de la ciutat de Tarragona. Tan es val la distància del municipi en qüestió, que els gremis de Reus exercien força per no haver d'incloure més mestres.¹²³

A partir del fragment següent, pot observar-se com Reus mostra un context més reticent a acceptar mestres gremials d'altres parts de Catalunya, en particular es cita que no poden acceptar-se mestres de Barcelona¹²⁴:

“(...) por otra parte son recientes los exemplares de haverse conseguido esta incorporaciones otro Gremios a Maestros examinados de otros Pueblos que se han dimiciliado en aquella, no siendo mas que frivolos pretextos y cauteles las violentes interpretacions que para no concederse en un exemplar que lo sea para lo demas que quieren olicitar semxante incorporación (...) no pueden trabajar, ni abrir tienda en dicha Ciudad, y a lo mas serian Maestros vagos, o forasteros, sin tenir domicilio en ningun lugar, y sin estar em ninguna Ciudad o Villa donde haia Colegio de Plateros (...)”

Esmenant una altre cas, trobem un judici a la Reial Audiència entre Notari Valdeis, mestre veler de Manresa qui es acompanyat de 47 testimonis, i representats del gremi de velers de Reus amb 28 agremiats. Aquesta comitiva es designa per la mateixa disputa que en altres ocasions. Joseph Coll, mestre veler de Mataró va demanar plaça de mestre i, tot i el consens de les ordenances, no se'l va acceptar. Com s'ha pogut comprovar en les situacions referides sobre l'acceptació de gremis fora, la ressonància entre les institucions és notable en relació de la tradició de la ciutat gremial d'on procedeix el mestre.¹²⁵

També, un aprenent anomenat Fonch no li deixen accedir a la plaça de mestre per aprendre l'ofici a Barcelona i no ha Reus encara havent treballat quatre mesos com a torcedor en aquella ciutat i portar temps esperant. Poc després de la problemàtica amb la seva entrada al gremi, Fonch accedeix a la representació del gremi com a prohoms, intervé en el mateix assumpte amb un nou agremiat anomenat

---

¹²³ Expediente para ingresar en el col legio del gremio de plateros de Reus, a tres maestros del gremio o col legio de Barcelona.(1779) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16916.

¹²⁴ Expediente para ingresar en el col legio del gremio de plateros de Reus, a tres maestros del gremio o col legio de Barcelona.(1779) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16916.

¹²⁵ Borradores de actas de las juntas del gremio (1772-1781). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16919.

Pau Serra el qual es veu impedit d'entrar al gremi de velers per ser de Barcelona, però el prohoms Fonch determina que no sigui així i entri acatant la Real Cèdula de 1777. A partir d'aquest punt, la situació canvia i comencen a entrar més persones de fora del gremi per a mestre. A partir d'aquest moment, el costejament per entrar es fragmenta més enllà de les xifres acordades.¹²⁶

3.3.4. Condició de la dona en el món gremial

En el present treball s'ha tractat la realitat del moviment gremial amb mots amb un marcat caràcter masculí, tals com *gremi* o *agremiat*, la qual cosa ens fa pensar en una suggestió de l'home en aquestes organitzacions. En contra de la majoria de les troballes en la documentació, també hem pogut constatar la presència de dones en els gremis industrials de la ciutat de Reus, tot i que, en la majoria de les seves aparicions aquesta va relacionada a la condició de viduïtat la qual posa de manifest la vessant d'assistència social. Però, suggerint alguna pregunta al respecte, la presència de les dones en els gremis va anar més enllà de ser sustentades en un moment de debilitat i desemparament sense tenir un home al seu càrrec? S'hauria d'incidir en aquesta qüestió perquè és molt menuda la referència del seu treball sabent que els treballs eren familiars, per tant en la reflexió de conjunt s'hauria d'incloure a altres parts de la família, tan a dones com a infants. Aquesta és una tasca que té possibilitats de ser tractades en profunditat més endavant, però a partir dels treballs recents d'altres historiadors s'ha pogut generar un comentari al respecte.

Més enllà dels estudis que s'han realitzat aquí a Espanya i Catalunya, la qüestió de la dona en els gremis a Europa ha suscitat interès, sobretot el paper econòmic de les treballadores, és a dir, del seu treball i el valor que se li atorga. Primerament, hauríem d'apuntar, o més aviat de retreure, la *tesi del decliu* de les dones en els gremis. Això arriba a suscitar que la presència de les dones aniria disminuint a mesura que avançava l'Edat Moderna. Aquesta lectura és errònia ja que, segurament, va ser la conjuntura econòmica la que marcava que s'acceptessin més o menys dones en els treballs de taller.¹²⁷

---

¹²⁶ Actas de exámenes (1773-1777). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

¹²⁷ BELLAVITIS, Anna. Mujeres y corporaciones de oficio en Italia y en Francia en la Edad Moderna. A: SOLÀ Parera, Àngels (ed.). *Artesanos, gremios y género en el sur de Europa (siglos XVI-XIX)*. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2019, pp.55-75.

La presència de les esposes i les filles dels mestres en els tallers era una constant al tot el continent que hauria d'aclarir-se i aplicar també al cas de Reus on podria matisar-se que van haver unes relacions indirectes de les dones amb la feina, al menys. Elles no tenien el privilegi de tenir un taller al seu càrrec ni accedir a l'aprenentatge com aquells homes que es casaven amb les filles dels mestres i tindrien un accés directe a l'activitat industrial.¹²⁸ Aquest fet és fàcilment observable si es consulten les actes matrimonials de les parròquies de la ciutat, la de Sant Pere i Sant Francesc, on abunden donzelles reusenques que es casen amb els joves de famílies camperoles de les ciutats mitjanes i petites de la regió de Tarragona.

D'una banda, les dones van treballar *dins dels* gremis i, per l'altre costat, *fora* dels gremis quan no tenien una vinculació directa amb l'entitat. El seu paper en les organitzacions gremials va quedar subsumit en la relació de subordinació que imposava les relacions de l'àmbit familiar i les vinculava amb el mestre o cap de família. Per tant, podem parlar d'una contribució femenina en l'activitat dels tallers i els negocis, anunciant-ho amb el que alguns historiadors han anomenat el “mestratge silenciós” alhora que podem albirar l'estructura de la família i la del gremi com les que condicionaven la situació de la dona. Realment, han sigut els gremis els que van deixar registre i les famílies, sent el nucli social primari per antonomàsia, no van deixar-ne de les tasques que van fer per a la producció de manufactura; perquè hauríem de considerar alguns treballs propis de la llar, una relació laboral encoberta.¹²⁹

Com a part de les famílies, els seus drets seguien sent protegits pels gremis, tot i que el marit traspassés a una altra vida. Partint d'una base legislativa concreta, el capítol vint de les ordenances del gremi de velers de 1775 menciona aquest afer que apunta que les vídues havien de quedar sota la direcció d'un altre mestre per poder practicar l'ofici i mantenir l'estructura social dels tallers. Cada mestre tenia al seu càrrec diversos aprenents de segona i tercera classe i en cas que desapareixés el cap de l'organització obria una situació entredita pel sistema de treball i les famílies que vivien de l'ofici al no poder continuar tenint ingressos.¹³⁰ Aquesta estructura que

---

¹²⁸ BELLAVITIS, *Mujeres y corporaciones ...*, pp.55-75.

¹²⁹ LÓPEZ Barahona, Victoria. Mujeres sin marco gremial en Madrid durante la Edad Moderna: la política sexual del privilegio. A: SOLÀ Parera, Àngels (ed.). *Artesanos, gremios y género en el sur de Europa (siglos XVI-XIX)*. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2019, pp.127-149.

¹³⁰ Demanda per incloure les vídues de mestre del propi gremi de velers per continuar els artefactes del seu ofici el us del torn i altres aparells. (4 i 30 de setembre de 1789) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21578

tenia en compte les dones com a “*Vídua de*” el seu marit va seguir-se presentant en els gremis relacionats amb el món tèxtil en el devanir del primer terç del segle XIX¹³¹

Al voltants del l'any 1790, s'observa que havia dificultat per poder trobar mestres que es quedessin al càrrec d'aquestes dones perquè no podrien encarregar-se d'aplicar una labor continuada en aquestes organitzacions. Aquesta rectificació per continuar produint tampoc era una tessitura bona per a la vídua, perquè mai podria acabar tenint un benefici del generat si havia de remunerar els serveis d'un altre mestre.¹³² Al seu torn, les vídues que es tornaven a casar no podien valer-se de la condició del seu primer marit per continuar la seva feina. Si es casava amb un mestre d'un altre gremi tornava a estar sota la tutela d'un home i no se li permetia produir lliurement.¹³³ En aquestes circumstàncies, destaca el traspàs de les eines del marit a la seva dona, un acte per simbolitzar la continuació, però, com s'ha comentat, no esdevenia per una finalitat pràctica.

Observant el paper gremial que obtenen les dones en morir el seu marit, aquestes també se'ls hi transmetien els seus deutes. Aquesta situació pot comentar-se a partir d'un cas particular amb el gremi de velers que, davant una situació d'impagament, la dona d'un dels mestres de Reus que va morir, anomenada Josepa Rull, natural de Vilaseca, va haver de pagar les 63 lliures catalanes que havia de percebre del seu marit. Tot i els seus esforços i tenint en compte els seus bens, van quedar pendents de pagar prop de 19 lliures del total, situació la qual va ser denunciada pels Cinc Gremis de Madrid de la vila de Reus que demanaven a l'any 1790 un total de 473 lliures catalanes de recàrrec per haver-se incomplert els terminis per retraure el deute.¹³⁴

Aquesta situació, gens coratjosa per la persona que havia de sufragar aquest pagament ingent, fou denunciada a la Reial Audiència la qual va fallar a favor de la dona a qui se li va reduir el deute a 10 lliures el 1792. Posteriorment, l'entitat va començar a pagar-li un lloguer a la raval Robuster d'agost de 1794 fins el mateix mes de 1796, entenent aquest any com la data quan un dels seus fills exposats en la documentació podria haver arribat a la majoria d'edat per assumir l'ofici del seu

---

¹³¹ Nota dels fondos o capitals del gremi de torcedors (17 de novembre de 1817). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 2241

¹³² Demanda per incloure les vídues... (4 i 30 de setembre de 1789) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21578

¹³³ Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589

¹³⁴ Requeriment de pagament (1790-1792) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21595

pare.¹³⁵ Sembla ser un desplaçament de la vídua en qüestió amb aquesta intenció i també per ésser coberta pel gremi, ja que ella no havia residit a Reus abans. Al contrari d'això, a la dona li esperava una solteria difícil sense un recolzament masculí. Si més no, quan va encetar-se aquest procés, les “facultats” de Josepa Rull, enteses aquestes com les tasques per continuar treballant i nodrint-se com a agremiada, no van ser alterades -i va poder continuar exercint dins del gremi-.¹³⁶

Anys després de la invasió francesa de 1808, comencen a trobar-se dades de dones que enlluernen la seva presència en la documentació ; apareixen als llistats dels pastissers, mesoners o fondistes, les cases de menjars, d'igual manera en surten diverses en el gremi dels daguers i a les botigues de pesca salada.¹³⁷ Theresa Ferrater que també va ser viuda i regentà el gremi d'esparters amb dos fadrins solters al seu càrrec per continuar l'ofici del seu marit.¹³⁸ Sembla ser quelcom objectiu, però en aquells llistats on hi havia més agremiats, hi havien més vídues, com era el cas de les dones que van substituir els oficials de segona classe en la producció del agrícola del gremis de pagesos.¹³⁹ De tots els llistats consultats, només s'ha aconseguit torbar una agremiada, Agustina Pujol, que tindria una relació amb els gremis tèxtils de Reus a través d'un contracte, i es apreciable que també familiar.¹⁴⁰

Davant la forta mancança de dades per reconstruir quelcom més aquesta realitat, els esbossos presentats anteriorment serveixen per presentar la preponderància de l'estructura i els interessos gremials per sobre d'algunes qüestions assistencials i protegir el component masculí dels treballs dels tallers de Reus, o almenys de la direcció dels grups. Les disposicions del gremi de velers amb Josepa Rull en encarregar-se del gremi durant un període de dos anys tindria una relació directa o indirecta amb la producció del seu marit, corrobora el treball femení dins d'aquestes organitzacions. Sobre aquest ostatge, hauria d'acotar-se algun paràmetre sobre la seva duració, curta al arribar per poc als dos anys per la mort prematura de la dona, el seu casament amb un altre home o la contractació d'un altre que la faria rellevar del càrrec, a més del ja esmenat del seu fill.

---

¹³⁵ Requeriment de pagament (1790-1792) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21595

¹³⁶ CAPDEFERRO Pla, Josep. Mujeres y Trabajo en Barcelona a través de procesos judiciales inéditos (1560-1710). A: SOLÀ Parera, Àngels (ed.). *Artisanos, gremios y género en el sur de Europa (siglos XVI-XIX)*. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2019, pp.77-100.

¹³⁷ Llista del resultat comercial de las Corporacions de la Vila de Reus (1814) . ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst: 2241.

¹³⁸ Llistat amb el número de esparters (1814) . ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst: 2241

¹³⁹ Llistat amb el número de esparters (S. S.D.D.) . ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst: 15913

¹⁴⁰ Llistat d'agremiats de les botigues de teixit (1 de febrer de 1811.). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst: 21583

CAPÍTOL IV

CANVIS I CONTINUÏTAT EN ELS GREMIS REUSENCES

4. Noves pràctiques i vells costums

4.1. Crisis i adaptacions al context set-centista

L'abolició de les restriccions van obrir la possibilitat de la producció catalana i la seva consolidació va venir arran de l'interès del capital comercial pel sector, sempre protegit per l'estat borbònic fins a la seva decadència de finals de segle.¹⁴¹ Alguns productes, com la seda, van disposar d'un context de llibertat que va resultar ser estimulant i clarificador per alguns que el van fer veure com un producte d'especulació. Aquestes mesures van despertar l'enuig dels que seguien el model d'organització de l'artesania que recollia la precarietat d'aquells mestres artesans que no tenien a la vora els mitjans suficients per competir amb altres productors davant dels quals es lloava el privilegi de les ordinacions.¹⁴² Aquests van generar una dependència al comerç per aconseguir la matèria prima i un empobriment de l'artesanat i una semi-proletarització.¹⁴³ En el cas de la producció i comerç que imperava des de Reus, les facilitats i restriccions que van modelar el context econòmic van deixar un seguit de comentaris sobre els canvis que van patir-se a Catalunya. La documentació rebuda als nostres dies ha pogut ajudar-nos a reconstruir- dues d'elles, la de 174 i 1778 i les maners de com van afectar.

4.1.1. Variacions dels límits comercials de 1748

Des de les dependències del gremi de confiters i sucrers de Reus, el 1748 es procedeix amb resistència a acatar les ordres del Intendent General de Catalunya en relació al nou pagament d'impostos. La resposta a partir de la qual va practicar-se amb una desobediència clara va portar porten a demanar que totes les mercaderies tinguessin restriccions aranzelàries. Ells mateixos es negaven a vendre

---

¹⁴¹ PÈREZ, Arturo, RIQUIER, Borja de, SABATÉ, Florel et allí: *Història, Política, Societat i Cultura Dels Països Catalans*. Volum V: *Desfeta política i embranzida econòmica. Segle XVIII*. Enciclopèdia Catalana; Barcelona, 1995, pp.278-304.

¹⁴² PÈREZ et allí, *Desfeta política ...*, pp. 278-304.

¹⁴³ PÈREZ et allí, *Desfeta política ...*, pp. 278-304.

si no canviaven les pautes que lliuraven d'impostos a altres productors per competir en el mercat en igualtat de condicions i gravaven els seus productes.¹⁴⁴

Aquest cas fou bastant sonat el 1746 quan la Reial Ordre del 26 d'octubre alliberava els teixits de cotó catalans del pagament de drets aranzelaris a l'eixida del Principat. Dos anys més tarda serien ampliades a les franquícies particulars que eximien els seus productes d'abonaments per la seva extracció i per a ser introduïts al territori espanyol. Sobrepassada la meitat del segle, van estendre's a altres produccions amb la llibertat d'alcabales i cents en primeres vendes i de generals en les primeres matèries d'importació a fàbriques. Aquestes limitacions augmenten les vicissituds per comerciar al per menor, que restringia el comerç entre algunes ciutats que sí podrien fer-ho, entre elles, Barcelona, Tortosa i Reus; el lliure comerç no podria anar fora d'aquesta xarxa acordada, com pot ser l'estranger.¹⁴⁵

Aquestes pragmàtiques van deixar seqüeles locals en el gremi d'adroguers de Reus que va negar-se a recolzar-se massa en la venda al per menor després de noves disposicions de 1748 i, de fet, els adroguers de Reus van haver de pagar una pena de mill lliures per desobeir noves ordres que gravaven amb aranzels les matèries primeres amb que treballaven.¹⁴⁶

No podien vendre a la menuda pels nous impostos aplicats la qual cosa els obligava a comerciar al per major per conservar la seva producció. Aquestes maneres diferents de veure l'assumpte per l'administració que notificà el descàrrec d'impostos seria a final de mes, sense matissar si seria la mateixa quantitat o una altra: "*quanto redunde en beneficio del bien publico. Seguridad de los generós Manifestados, y que en el descargo de los que vendieron no abra el menor tropiesso.*"¹⁴⁷

Amb la intenció de solucionar la falta d'ingressos, els adroguers van continuar considerant les botigues com a punts d'intercanvi perpetus, que no tancaven les seves portes. Aquesta mesura era contrària a les mesures atorgades que estaven enfocades a incentivar la producció local agilitzant l'exportació, que per les instruccions presentades sembla haver dos o tres mestres que venen en més paratges per anar-

---

¹⁴⁴ Carta del Intendente sobre la cofradia de Adroguers (25 de maig de 1748) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16917.

¹⁴⁵ DELGADO, Josep M. «De la filatura manual a la mecànica. Un capítol del desenvolupament de la indústria cotonera a Catalunya (1749-1814)». Recerques: història, economia, cultura, [en línia], 1990, Núm. 23, p. 161-79, <https://raco.cat/index.php/Recerques/article/view/137677> [Consulta: 2-07-2021].

¹⁴⁶ Carta del Intendente sobre la cofradia de Adroguers (25 de maig de 1748) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16917.

¹⁴⁷ Resposta del gremi de confiters a la aplicació de nous impostos. ACBC. Ajuntament de Reus (19 maig de 1748). U. Inst.: 16910.

se'n a altres localitats per a vendre¹⁴⁸; fer fira per les rodalies del Camp de Tarragona segurament fos aquesta pràctica de la que s'aprofitarien els mestres seders.¹⁴⁹

Per contrariar aquestes actituds, van incloure's nous impostos a productes que manejaven els adroguers per a cuinar postres: el sucre, la xocolata, cacau, pebre, canyella i claus de llorer.¹⁵⁰ També, en la seva resposta a la pena imposada, els confreres van donar-li la responsabilitat a la llei per la falta de vendes que els condicionaria per a mantenir les famílies.¹⁵¹

Més enllà de les grans ciutats, s'enviaven productes a aquelles poblacions que no tenien un pes industrial important sobre les altres, per tant podríem entendre un comerç intern amb certa rigorositat de l'administració que facilitaria el creixement intern només d'una part de Catalunya. Al no complir amb les noves pautes, els adroguers de Reus van denominar-se a si mateixos "delinqüents" per tenir la intenció de continuar mercadejant amb les relacions establertes abans de 1748 les quals van produir un daltabaix en el benefici del gremi¹⁵²:

"pues si se les permitiera la venta como antecedente, abrian servido estas diligencias para apremiarles el delito de su desobediencia, y noconseguir la Real Hacienda el importante fin de susprovidencias, dirigidas al beneficio y seguridad del comercio, y del. servicio del Rey."

Aquest manifest exposà els motius per no convenir en la observació per descarregar els gèneres d'exportació a la contribució de nous impostos amb la intenció d'afavorir el mercat nacional. A efecte d'aquestes imposicions amb la desgravació del comerç i la producció de fàbriques, el benefici d'aquells que es veiessin afectats es veuria reduït. Tanmateix, hauria de plantejar-se que ampliar el cost dels gèneres segons el que reglamentava la Reial Hisenda va damnificar la introducció de mercaderies al mercat proper en el qual hi interactuen les entitats locals i regionals.¹⁵³

Més enllà dels parers que pogué despertar a Reus, a la resta de Catalunya es venia amb llibertat la tercera part dels productes adroguers sense impost algun,

---

¹⁴⁸ Resposta del gremi de confiters a la aplicació de nous impostos. ACBC. Ajuntament de Reus (19 maig de 1748). U. Inst.: 16910.

¹⁴⁹ Instància del gremi veler. ACBC. Ajuntament de Reus (11 d'agost de 1748). U. Inst.: 16910.

¹⁵⁰ Carta del Intendente sobre la cofradia de Adroguers (25 de maig de 1748) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16917.

¹⁵¹ Resposta dels adroguers a la pena de mil lliures per vendre al per menor. (maig de 1748) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16917.

¹⁵² Recurso de los gremios de confiteros y tejedores de seda sobre impuestos (1748). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16910.

¹⁵³ Recurso de los gremios de confiteros y tejedores de seda sobre impuestos (1748). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16910.

però no constituïrien una competència directa pels preus als quals podien oferir-se altres productes droguers i confiters; el consum local de molts dels seus productes posa de manifest l'origen i el consum de proximitat de molts d'aquests.

En relació amb la seda, les partides de matèria primera havien d'anar als municipis on hi havia fàbriques. Amb aquesta raó, fóra important que els comerciants s'encarreguessin de prendre el nom dels propietaris per tenir dades per desgravar els impostos. Tanmateix, va anar-se amb cautela perquè els empresaris no s'aprofitessin d'aquesta circumstància i compressin més seda de la que necessitaven realment i generar excedent de teixits a les fàbriques i exportar-los vulnerant aquestes pautes. Amb la intenció d'evitar aquest dany i beneficiar a les fàbriques, només se'ls obligà a demostrar la manera amb la qual van rebre la seda als propietaris tenint controlada la quantitat de la compra i l'emmagatzematge fins que aquesta estigués tenyida. L'estat va córrer amb els costos d'aquesta operació per tractar correctament el producte, a més de comprendre el "*perjuicio que suponen hazerles las Mugerres que devanan ventandola con azeite, y poniendo alguna piedrecilla en las maderas y ovillos para que pese mas*".¹⁵⁴

Des de la perspectiva del gremi de seders, les noves precaucions no podien considerar-se mitjà per evitar les extraccions a l'estranger perquè els fabricants no contribuïen; no hi ha cap exemple que contribueixi a conèixer amb exactitud aquesta operació. Aquesta mesura va ser perjudicial per a qui utilitzava la seda perquè a l'hora de la veritat el producte va abundar a les fàbriques pel còmode pagament dels preus, una mesura diàfana de la qual van aprofitar-se els industrials: "*seria perjudicarse como interesados, en que abunde la seda, y que valgan a comodis precios para hazer sus empleos de la que necesitan*."¹⁵⁵

La seda és un producte que va introduir-se constantment al Principat, sense tenir en compte ja la que es produïa, molt poca, però aquestes mesures van generar un excedent en grans proporcions. Tal i com es testificà des de València amb l'ajuda de les cartes i ordres del ministeri, no va poder-se esbrinar l'extracció dels particulars i comerciants que no tenien fàbrica perquè, davant de l'engany dels propis

---

¹⁵⁴ Recurso de los gremios de confiteros y tejedores de seda sobre impuestos (1748). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16910.

¹⁵⁵ Recurso de los gremios de confiteros y tejedores de seda sobre impuestos (1748). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16910.

industrials, era difícil de conèixer i combatre el que sí va poder-se fer a ciutats amb un teixit industrial més reeixit a Barcelona i Mataró.¹⁵⁶

4.1.2. Consideracions gremials arran el Decret de Lliure Comerç amb Amèrica

Las àmplies concessions als moviments internacional van fer que poc espanyol fos ja el comerç que es produís a les colònies d'ultramar per la gran diversitat de comerciants que arribà a copsar la meitat d'estrangers en algunes regions. Les mesures aperturistes aplicades a mitjans dels anys seixanta són les que es consideren com l'inici de la pràctica més liberal del comerç colonial els resultats de la qual van ser el creixement immediat de les regions espanyoles que també van veure incrementada la dependència amb Amèrica. D'altra banda, l'alça del contraban va capgirar els seus resultats juntament amb la inclusió dels estrangers al mercat. La pràctica del comerç no reglat no hauria d'establir-se de manera determinant perquè la competència interna només decidia el marge de benefici d'un fenomen que hi seria fos quin fos el sistema de gestió.¹⁵⁷

En conseqüència al fàcil franquejament del sistema de la monarquia abans de 1778, el decret de lliure comerç seria una mesura enfocada a intensificar el consum i els ingressos de la Hisenda. Més que el foment de la indústria nacional, la fita a aconseguir seria afavorir la competitivitat i l'entrada de més productes,¹⁵⁸ i on cap destacar que les apreciacions regionals haurien estat condicionades pels reglaments de cada territori que havien de conviure amb l'entorpiment del desenvolupament modern per part del règim borbònic, amb la intenció de mantenir l'ordre social feudal de Catalunya al segle XVIII.¹⁵⁹

Si més no, l'objectiu va ser recuperar el control de les empreses espanyoles en bona part del territori de la monarquia que va obtenir els seus fruits a Catalunya; i a la Hisenda Pública. La indústria tradicional que treballava el ferro, la pell i els tèxtils van ser exemples de l'entrega dels mercats novedosos als estrangers.

---

¹⁵⁶ Recurso de los gremios de confiteros y tejedores de seda sobre impuestos (1748). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16910.

¹⁵⁷ BERNAL, A. M. "Libre Comercio" (1778): un primer ensayo de modelo general. A: FONTANA Lázaro, Josep; BERNAL Rodríguez, Antonio Miguel.; FISHER, John; et alli. *El comercio libre entre España y America Latina, 1765-1824*. Madrid: Fundación Banco Exterior, 1987, pp.17-27.

¹⁵⁸ BERNAL Rodríguez, *Libre Comercio ...*, pp.17-27.

¹⁵⁹ MARTÍNEZ Shaw, Carlos. "El libre comercio y Cataluña: contribucion a un debate". A: FONTANA Lázaro, Josep; BERNAL Rodríguez, Antonio Miguel.; FISHER, John; et alli. *El comercio libre entre España y America Latina, 1765-1824*. Madrid: Fundación Banco Exterior, 1987, pp.43-51.

Tanmateix, la qüestió seria esbrinar si, les fàbriques del Principat estarien preparades per a competir amb els teixits estrangers introduïts en el mercat sense que els paràmetres de demanda es moguessin¹⁶⁰

Davant d'aquesta onada de canvis, els gremis van adaptar-se amb anticipació a 1778 quatre anys abans ampliant el capítol vint-i-tres de les ordenances que estrenyien les pautes per fer manufactura. Aquesta modificació establí que totes les peces de teixit que es venien a Reus havien de tenir un número determinat de fils en total: unes amb "cert numero" de fils i el teixit inferior amb menor qualitat. Aquesta divisió constata que havien diverses tipologies segons el seu ús i mètode de producció que adequava i facilitava la seva adquisició a la població.¹⁶¹

Les pretensions del gremi de teixidors de lli al·ludeixen també que només els agremiats podien vendre el llenç fora de la vila, desestimable, en quant que es molt impeditiva per la resta de productors:¹⁶²

"(...) tampoco puede subsistir ni ponerse en Observancia por Causa del gravissimo perjuicio y daño que indefectiblemente se seguia al publico porque suzedo frecuenmen^e que muchos individuos de esta villa haciendose echo tenerlienzos o Artefactos para su propio uso, antes de empleados por el servicio de su Casa o bien sea por rezeridad o utilidad u otros fines particulares venden aquellos y no siendo tejidos contodos aquellos hilos o comptes que pretende el Gremio de Texedores suzederia que los tales (talers?) caherian a incidirian en la pena (...) cuia pena habria indispensablemente habria de pagar el dueño del lienzo"

"Tal parenen tampoco podria decirse haver este (...) porque el oficial deve venirse y regirse para texer (...) segun la qualidad y deladez del hilo, y no ala disposición dela ordennaza por no ser esta practicable en todos lo hilos assi que el buen oficial deve refarlo todo segun su discrecion e inteligencia en el Arte y no por la disposición de las Ordenanzas quando estas son del todo impracticables en muchos casos y cicunstnacias."

"La insinuada pretension del Gremio de Tejedores no en conveniente al bien publico, sino unicamente a su comodidad e intereseres particulares demanera que poniendose en planta aquella no se introduzca lienzo o artefacto teixido fuera de la presente villa, impidiendose a estas pretencion (...)"

Segons el govern municipal, fou perjudicial pel comerç aquesta distribució que, eminentment, augmentava la competència dels productes locals i posava en entredit l'oligarquia que ostentava el poder. A més d'acometre pràctiques restrictives per l'elevat preu, era un factor que restringia la producció, dirigida a l'exportació a

---

¹⁶⁰ MARTÍNEZ Shaw, *El libre comercio ...*, pp.43-51.

¹⁶¹ Recurso para la ratificación de un capítulo de las ordenanzas relativo a la introducción de lienzo forastero (1 de maig de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16918.

¹⁶² Recurso de los sogueros al Ayuntamiento contra los tejedores de lino (25 de noviembre de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

l'estranger i el consum local per uns reglaments que no tenien vigència fora de la ciutat on hom podia no adaptar-se i produir i vendre segons els seus convenients.¹⁶³

Amb un producte menys accessible, aquells que volien abastir-se en grans quantitats veuriem truncat el desig de comprar-ne més, la qual cosa indicaria que les necessitats dels compradors no es veuriem evocades a comprar un drap d'alta qualitat amb un preu major del que necessita per al seu ús.¹⁶⁴

Amb posterioritat a l'exposat, l'Ajuntament acceptà que els forasters poguessin resguardar els llenços a la ciutat quan no es venguessin el dia de mercat, només aquell dia; una maniobra en contra del benefici "del públic" perquè el transport augmentava els costos dels comerciants obligant-los a transportar els productes fora de Reus per tornar-los a entrar per vendre'ls. Més enllà de dies concrets, la venda al per menor a les parades de la ciutat seria lliure de qualsevol dia de la setmana sense aquestes restriccions per fomentar el lliure comerç.¹⁶⁵

4.2. Frau en el filat de les peces de roba

Aquests efectes del comerç van fomentar noves restriccions internes als gremis perquè l'empenta econòmica del Reus del mil set-cents va obrir la possibilitat de l'enriquiment personal dels mestres gremials. Aquests se'ls hi prohibeix vendre llenços del seu ofici sense que les peces tinguin el nombre assignat de fils segons les ordenances. Sota la salvaguarda que conferien els prohoms de cada entitat, la malversació del compliment d'aquests dictàmens s'aplicava escorcollant les botigues i amb multes de sis lliures catalanes per cada peça trobada que no complís els requeriments. També es confiscaven els teixits essent atorgats als malalts de l'Hospital de la Vila. Les tipologies de teixits i la seva filatura eren les següents que anomena aquest fragment¹⁶⁶:

"(...) el lienzo delgado, a de tener al ordido ocho sientos, y sinqueta hilos; el lienzo mediano; y el inferior llamado estopa a seiscientos hilos; y las telillas, seiscientos y cinquenta hilos; todo al ordido, (...)"

---

¹⁶³ Recurso para la ratificación de un capítulo de las ordenanzas relativo a la introducción de lienzo forastero (1 de maig de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16918.

¹⁶⁴ Recurso para la ratificación de un capítulo de las ordenanzas relativo a la introducción de lienzo forastero (1 de maig de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16918.

¹⁶⁵ Recurso para la ratificación de un capítulo de las ordenanzas relativo a la introducción de lienzo forastero (1 de maig de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16918.

¹⁶⁶ Recurso para impedir la entrada de lienzo forastero falsificado (20 de juny de 1786). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16918.

Per conseqüent, amb aquestes explicacions, el govern municipal manifestà l'augment de la gama de productes que va ser incentivada per la llibertat de comerç i el canvi que va suposar per als qui vivien de la manufactura. Pel seu costat, les instàncies proteccionistes del gremi de teixidors de lli sol·licitaven que s'afegís una pena de sis lliures a les penes ja establides en el cas que s'infringís la normativa i duplicar-se si es reiterés.¹⁶⁷

“En el particular de que pague a ocho sueldos de particular que venda artefactos de este gremio no siendo yndividuo de el, halla este Ayuntamiento que cita lo acuan me seria conforme alas que tienen los demás Gremios, que deben señirse ala privación de arteficios de trasseros, pero no de lo que ellos mismos trabajan, porque ya tienen el beneficio de tener esta privativa y seria lo contrario disminuir el consumo, q el abasto de la mercaderia en grave perjuicio del publico.”¹⁶⁸

A falta de respondre a la crida del batlle, els prohoms del gremi de soguers i espartenyers van acudir per expressar les dificultats que els imposava les ordenances del gremi de teixidors de lli sense permetre que els soguers i espartenyers poguessin vendre'n també dels fets a la ciutat. Aquesta privació tenia uns fonaments històrics d'una ordinació que havia esdevingut costum i no era del tot ben vista amb l'obertura del mercat al comerç sense restriccions¹⁶⁹:

“(…) es preciso advertir amb Mag. que ateniendose a la pretencion entablava por dicho Gremio de Tejedores se seguian mucho inconvenientes, y absurdos que medundarian no menos q en detrimento de la publica utilidad y en descahimeont del trafico y comercio que siempre han exercido (...) a fin de que estos (soguers i espartanyers) no puede vender lienzos o artefactos, assi de los fabricados fuera de la presente Villa.”

Els estendards de mercat habituals determinaven el cost mitjà dels productes segons el número de fils amb els quals s'ordien els llenços. Aquesta norma era una que impedia als altres generar un producte similar, perquè el suposat bon coneixement i pràctica de oficis hauria estat un vector important per aconseguir un producte amb un millor acabat. Tot i ser una permuta que sembla perjudicar als comerciants burgesos i els obligui a fer quelcom inalterable, sembla ser que també afectà als gremis i els condicionà per a produir.¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ Recurso para la ratificación de un capítulo de las ordenanzas relativo a la introducción de lienzo forastero (1 de maig de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16918.

¹⁶⁸ Los tejedores de lino y los de carpinteros, solicitud para enmendar sus estatutos (12 de Juliol de 1786). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16918.

¹⁶⁹ Recurso de los sogueros al Ayuntamiento contra los tejedores de lino (25 de noviembre de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

¹⁷⁰ Recurso de los sogueros al Ayuntamiento contra los tejedores de lino (25 de noviembre de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

No obstant, els procediments per a identificar els patrons de confecció de les peces de roba depenent del tamany dels fils eren maneres establertes per l'experiència del gremi; de tal manera que no es necessitaven fils més grossos per generar una peça que amb uns fils més fins en necessitaria més. Aquestes pràctiques tan concretes no serien prou conegudes en altres productes. De fet, són els propis mestres del gremi que en examinar la roba dels comerciants detecten caresties en la constitució del filat. Salta a la vista la composició vulgar de les peces que posen en dubte la qualitat perquè al passar-li la mà els fils formen pilotes a la peça. A aquesta qüestió també s'haurien d'afegir les respostes contradictòries dels comerciants als mestres per afirmar o denegar la qualitat i, per tant, la falta d'informació al consumidor; qui les venia ni tan sols sabia el número de fils dels que estaven fets cada drap.¹⁷¹

“(…)tampoco puede subsistir ni ponerse en Observancia por Causa del gravisimo perjuicio y daño que indefectiblemente se seguia al publico porque suzedo frecuenmen^e que muchos individuos de esta villa haciendose echo tenerlienzos o Artefactos para su propio uso, antes de empleados por el servicio de su Casa o bien sea por rezeridad o utilidad u otros fines particulares venden aquellos y no siendo tejidos contodos aquellos hilos o comptes que pretende el Gremio de Texedores suzederia que los talers caherian a incidirian en la pena (...)”

Tenint en compte les demandes dels habitants, un producte més assequible es cenyia més a les necessitats de les famílies per a les tasques de la llar. Comunament, aquestes tendien a adquirir productes que responien al capital domèstic i al producte foraster abans que el de la ciutat perquè, des del punt de vista dels consumidors, no necessiten unes peces de lli d'una gran qualitat.¹⁷²

Com s'ha comentat anteriorment, les disposicions mencionades sobre el volum de fils haurien de considerar-se com una oportunitat per poder generar nous teixits segons les necessitats dels clients, però de la mà del gremi dels soguers, el 1778 va produir-se una queixa per les restriccions comercials que imposaven els teixidors de lli. s. Els teixidors que tractaven el lli afegien fils amb os a les peces un cop aquestes ja estaven acabades, fet que evidenciava que, tot i ser els coneixedors de les pràctiques teixidores per poder incloure més fils als teixits, no ho respectaven i incloïen de nous amb agulles.¹⁷³

---

¹⁷¹ Recurso de los sogueros al Ayuntamiento contra los tejedores de lino (25 de noviembre de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

¹⁷² Recurso de los sogueros al Ayuntamiento contra los tejedores de lino (25 de noviembre de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

¹⁷³ Recurso de los sogueros al Ayuntamiento contra los tejedores de lino (25 de noviembre de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

Segons aquestes disposicions sobre el frau dels teixits, aquesta manera de fer roba atorgaria primerament, un resultat paupèrrim a la manufactura; aquestes, més dèbils, es foradarien amb usualitat fetes així. A més fils, s'obtenia, en teoria, un producte amb més qualitat, per tant, els propis gremis concorrien l'engany amb actuacions d'aquest tipus l'objectiu de les quals seria encarir un producte base per vendre'l més car. En definitiva, el gremi incorreria en el propi frau que ells mateixos denunciaven dels comerciants. D'aquest fragment, podria entendre's que enlloc de productes de luxe, s'arrendarien les peces bàsiques per donar-les una aparença més atractiva, per tant, d'alguna manera les produccions tèxtils de l'època semblen rebaixar la seva qualitat i no utilitzar els mitjans ni tècniques oportunes.¹⁷⁴

El intendent de Saragossa genera unes instruccions per evitar els fraus en el filat de les sedes i delegava la responsabilitat d'acometre-les als governs municipals¹⁷⁵:

(...) la omision a las Justicias a quien està encargado este ciudadano, y la dificultad de vigilar la observancia a su tiempo en todos los Pueblos del Reyno los pocos dias que dura el hilado, ha hecho y hace inutiles todas las diligencias y solo podrá remediarse en alguno parte denunciado ante mi los Yndividuos de Gremio enayon de esa Villa las porciones de seda que encontrasen mal hilados, gordos, desiguales, o con mescla de Pasaman en el acto de su compra para castigar a la Tyticia en campo Pueblo suceda; (...).

(...) Otras se han desentendido del cuidado, que debe merecerles este importante fruto, tolerando á los Hiladores, que falten á las reglas, que prescribe la Cartilla de Examen, y que se manegen con una Libertad absoluta en su Oficio, llenando la Seda de defectos, que la embilecen, y hacen perder su legitima estimacion, (...).

Tanmateix, la alcaldia era la institució que tenia les funcions per poder supervisar els processos de repòs dels materials per garantir-ne la qualitat que estava condicionada per l'ús de forns per tal de condicionar més la cremació de la seda i les fustes amb les quals s'aconseguia el material refinat. Tampoc podia utilitzar-se cap ingredient extern al filat, una condició molt penable amb la pèrdua del títol de mestre, juntament amb no poder treballar de nit o posar al Sol el filat perquè s'eixugui abans -però amb pèrdua de color.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ Recurso de los sogueros al Ayuntamiento contra los tejedores de lino (25 de noviembre de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

¹⁷⁵ Instruccions per a teixir seda de qualitat (7 de juny de 1783). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16965

¹⁷⁶ Instruccions per a teixir seda de qualitat (7 de juny de 1783). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16965.

4.3. Altres fraus de la producció a Reus al segle XVIII

Davant de la situació dels qui no podien accedir al càrrec de mestre, molts apostaven per exercir-lo il·legalment de manera privada¹⁷⁷:

“Aiximateix dit Savall demana qe respecte de qe Joan Trullas menor treballa (d son ofici de tintorer) y no es mestre fa instancia dir Savall perquè sia privat.

L'any 1773 van denunciar-se les següents troballes a cases dels mestres que feien frau amb les teles de seda¹⁷⁸:

Troben a casa (de Miquel Pulles) el 28 de gener de 1773 tot un lot de peces:
7u 9@ de pel negre a un cap amb 164 mans

2u 5@ de pel blanch a un cap

1u 2@ pel exu a un cap

28u de pel amb un cap

Pesa negra amb un plegado de 4p.

“A la casa de Ortega una pesa de 5p. negra amb mocador fets amb trama un cap de dit Pulles”

“A casa de Joan Roig una pesa de 4p ½ negra amb un canonet trama negra a un cap també de dit Pulles.” (...)

Tanmateix, no era necessari ser mestre del gremi per poder dur a termes activitats il·lícites fora de les que anomenaven les ordenances, tal i com expressa aquest fragment:

“Felip font fa instancia que en as cases de Anton Matheu y Maria Guardia conjuges, y en a de Franco Valles y Maria Plà conjuges se troban corrents algun teler de veler aon se treballar de continuo sens ser Mestre. (...)La seda tintada a un cap se li requisa i se li adverteix. Compassió per a ell i la seva família.”¹⁷⁹

Un altre cas d'un comerciant de la seda de Reus anomenat Pau Simó va emprendre l'exportació de seda a l'estranger. A l'abril de 1781, va identificar-se aquesta activitat fraudulenta i, juntament amb el Col·legi de l'Art Major de la Seda de Barcelona, va posar de manifest aquest perjudici davant el rei. Aquesta persona adelantava les partides als seus socis comerciants perdonant-li un sis per cent el cos dels impostos per mitjà dels fons del comú. En negar-se a retornar el total de la xifra, el mateix individu esmentà que si els prohoms de gremi troben les anomenades partides pagaria en nom del gremi els interessos de la seva butxaca.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Actas de exámenes (1773-1777). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

¹⁷⁸ Actas de exámenes (1773-1777). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

¹⁷⁹ Borradores de actas de las juntas del gremio (1772-1781). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

¹⁸⁰ Borradores de actas de las juntas del gremio (1772-1781). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

La proclama per un comerç lliure del gremi de soguers quedà establerta en un “*quanto mayor sea el numero de vendedores en qualquier Ramo o genero al Comercio a tanto mas barato se venden al menor*”. Unes paraules que determinaven un augment de la competència del mercat local que rebaixaria els preus i pel qual s’hauria de precisar la pretensió del *Gremio de Texedores* (de lli) com a concerniment a l’interès particular dels gremis.

En primera instància abans del Decret de 1778, la demanda de draps a Reus era a l’alça i els pocs mestres que hi venien podien donar abast als consumidors per no tenir tanta rigorositat en les feines de producció. Els productors, incapacitats per no poder vendre artefactes tan barats com els forasters, miraven més pel seu benefici abans que el consum de la població reusenca. En aquesta ciutat, cap dels teixidors tenia cap altre ofici per poder mantenir-se fent quelcom més enllà dels teixits de lli. Tan sols tres del grapat de mestres, van poder aconseguir expandir el seu negoci en aquest any¹⁸¹:

“pues no hay ninguno de los Yndividuos de los texedores que no tienen otro Oficio para poder mantenerse haciendose esto visto praticanto en la presente Villa a la ocasion que tres texedores con bastantes capitales emprendieron este genero (...) redundaria no menos que en graveprejuicio y detrimento del Publico particularmente de los Pobres que son los que consumen esta especie de Lienzo (...)”¹⁸²

En total, i seguint les seves aportacions, només hi hauria a Reus tres telers de lli en mans privades, per la qual cosa la venda d’artefactes del gremi no seria tan gran i hauria passat de dues mil a mil quatre-centes per l’afegit del capítol vint-i-tres de les ordenances. Tenint en compte les aportacions dels soguers, el gremi dels teixidors de lli sols tindria tres mestres amb suficients capitals per inversions per les vicissituds dels fluxos comercials.¹⁸³

Amb la creació d’un nou emparament legal per seguir tenint preferència sobre altres competidors, el gremi teixidor presentà una sol·licitud a la Reial Audiència el 1786 per a ampliar les ordenances amb la intenció que els seus mestres no poguessin treballar a càrrec de comerciants, a les seves cases, pròpiament dit, una labor que no

---

¹⁸¹ Recurso de los sogueros al Ayuntamiento contra los tejedores de lino (25 de noviembre de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

¹⁸² Recurso de los sogueros al Ayuntamiento contra los tejedores de lino (25 de noviembre de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

¹⁸³ Recurso de los sogueros al Ayuntamiento contra los tejedores de lino (25 de noviembre de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

estava contemplada fins llavors. Al seu torn, no havia cap reglament que impedís als mestres treballar amb altres materials que no fossin els del propi gremi.¹⁸⁴

Només els comerciants més rics podien adquirir els materials necessaris i fer front al poder d'una organització que superava econòmicament als petits comerciants. De fet, eren pocs els mestres que podien buscar negoci fora del gremi, una pràctica que va anar augmentant i va permetre poder emprendre també inversions comercials als mestres; que del total, només un grup reduït de vuit o deu que eren els que més aprenents tenien al seu càrrec.

Davant de l'obertura mencionada, el gremi de sombrerers de Reus redactà una sol·licitud per incloure nous capítols i modificar les ordinacions a imatge de les que tenia el mateix gremi de Tarragona. Entre els nous canvis disposats, volien acollir l'obligació del venedor de notificar al comprador el tipus de tela amb la qual s'havia confeccionat els productes que venia. Si no es produïa de la manera especificada, el venedor podria ser amonestat amb una pena de 50 lliures. Tanmateix, els productes que semblessin ser falsos haurien de ser examinats en públic a la Casa de la Vila i ratificats en ser-ho amb una pena de tres lliures per cada frau o pesa forastera sense permís d'ésser venuda Reus.¹⁸⁵

4.4. Pugna amb el teixit foraster

Aquest productes forasters eren tractats com si fossin una falsificació, però, de fet era un producte més barat contra el qual els gremis no podien competir. Les entitats al·legaven que no podien confeccionar al mateix preu que els productes que el “drap foraster falsificat” que adquirien els habitants podien adquirir pel “compte”, cura o atenció rebia dels manufacturers reusencs. Si més no, els agremiats anomenaven aquesta competència com un gros engany pel consumidor perquè, segons les explicacions del gremi, podien aixecar-les la camisa pensant-se que fos un producte de bona qualitat i era evident que amb el seu ús aquesta realitat sortiria a la llum.¹⁸⁶

La limitació del comerç també requeia en els propis gremis que no podien treballar ni vendre cap artefacte del seu ofici sense que constés que estava construït

---

¹⁸⁴ Sol·licitud a la Real Audiencia para adición a las ordenanzas (11 de juliol de 1786) Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16917

¹⁸⁵ Sol·licitud d'aprovació d'articles complementaris a les ordinacions del gremi de sombrerers. (S.D.) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21596

¹⁸⁶ Recurso para impedir la entrada de lienzo forastero falsificado (20 de juny de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16918.

en les mateixes circumstàncies que els demès.¹⁸⁷ Ara bé, més enllà dels patrons de confecció, eren les ordenances les que generaven un context normatiu que facilitava parlar de foraster, forani, aliè o forà les produccions que no s’hi emparaven i, òbviament, eren les que eren de fora de la ciutat, siguin de Castellvell, Barcelona o estrangeres.

En representació del gremi de teixidors de lli, Joan Antoni Gay, va categoritzar l’entrada de teixit foraster falsificat com un “temor biguent” pel qual van ser convocats els agremiats a l’Ajuntament de Reus l’any 1778. Segons el que testificaven ells, aquest producte era de menys qualitat i, per tant, atreia els compradors que no podien costejar-se un producte més car. Si més no, la competència amb una mercaderia que era més accessible pels ciutadans era un greu perjudici pels qui dedicaven temps per preservar la qualitat dels producte amb un procés més detallista i luxós.¹⁸⁸

A partir del creixement del número d’artefactes produïts a la ciutat, es modifiquen les ordenances per l’experimentació de la decadència de la seva formalitat i respectiu compliment del que s’estipula tot i el bolcament de les lleis locals; la novetat dels mercats ha sobrepassat les antigues estipulacions.¹⁸⁹

4.5. Marcatge de peces pel seu control

En un memorial per combatre les pràctiques fraudulentas, va intentar-se reformar la indústria catalana amb la marca dels fabricants en les peces per tal de combatre el contraban. De fet, els gremi de velers va buscar una manera de marcar els productes però que no els perjudiquis com, per exemple, unir-hi un pergamí amb les dades del mestre veler, en comptes de segellar o tallar la peça de tela. Si s’hagués d’escollir d’entre aquestes dos mètodes la primera seria millor vista perquè no maltractaria el productes.¹⁹⁰

“De orden del consejo remito a V. S. El adjunto Exemplar autorizado de la Rl Cedula en que se permite a los Fabricantes de tejidos puedan insertarlos imitarlos, y venderlos libramente segon tengan por conveniente, sin sugesion a anchos, numero

---

¹⁸⁷ Recurso para impedir la entrada de lienzo forastero falsificado (20 de juny de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16918.

¹⁸⁸ Recurso para impedir la entrada de lienzo forastero falsificado (20 de juny de 1778). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16918.

¹⁸⁹ Ordenances gremials dels seders (1771). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16919.

¹⁹⁰ Memorial del gremio sobre poner las marcas en las piezas, impresas o tejidas (1805). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

de hilos, a peso, no a maniobres, y maquinas deteminadosm en la comformidad que se expresa” (...).¹⁹¹

No només els fabricants que van queixar-se podien practicar variacions en les ordenances, sinó que aquest variacions van ampliar-se a tots els que treballen el lli i la seda del *Reyno* per protegir les adquisicions del comprador i evitar equivocacions amb els arranjaments. Amb aquesta intenció, es decretà segellar les peces per facilitar la seva identificació. Tanmateix, marcant els productes d'aquesta manera, segons la considerada dels gremis, reduiria els seu atractiu al consumidor i seria una mesura que hauria de mobilitzar certa disposició dels seus recursos. Per aquest motiu, s'exigí al govern local que per cada peça marcada se'ls hi retorqués vuit maravedís com a compensació. Si aquesta tessitura l'observem en una perspectiva comparada amb altres ciutats de Catalunya, de la mà de les ordenances emanades per Carles III es menciona a propietaris industrials que tenen una situació semblant a Terrassa i València.¹⁹²

“(...) Enterado el Rey de que hay algun abuso en poner el Sello de nuestras fabricas a las medias de seda estrangeres para que cumplan con el mayor conato y atencion con su encargo, denunciando los generós extrangeros que se quieran suponer por de las Fabricas del Reyno para ponerles el citado Sello, respecto de que no les será difícil distinguir los unos de los otros, y conocer el fraude que se intente en este punto (...)”¹⁹³

---

¹⁹¹ Facultad Superior a los fabricantes para hacer toda clase de variaciones en sus tejidos. (1789). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

¹⁹² Còpia de la Reial Ordre per al marcatge dels teixits de tota mena (1789). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.:?

¹⁹³ Comunicació de la Reial Ordre per a evitar el frau en de mitges de seda estrangeres (1790) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21579

CAPÍTOL V

EFFECTES DE LA POLÍTICA EN L'ECONOMIA GREMIAL

5. Context de crisi al canvi de segle (1793-1804)

5.1. Situació demogràfica del segle XIX

En dates decimonòniques, caldria plantejar un estancament tècnic de les forces de producció juntament amb un increment demogràfic, i la conseqüent desfament entre producció i consum que anunciava la crisi de subsistència de la població que va ser palesa a Reus a partir dels empadronaments de l'any 1803. En aquestes dades properes al canvi de segle, deixen veure que els conflictes armats, la Guerra Gran (1793-1795) i la Guerra Angloespanyola (1796-1808), dins dels guerres revolucionàries franceses, i la Guerra del Francès (1808-1814), van ser incidents que afectaren al desenvolupament demogràfic i econòmic.

En aquest últim cas, l'índex de nupcialitat i natalitat concreten amb una evolució paral·lela de la població reusenca amb el total de Catalunya de la situació bèl·lica.¹⁹⁴ La situació de seguretat que representava Reus respecte a la resta de places fortes del territori va configurar-la com una població on hi pujà la natalitat alhora que la inseguretat també era més notòria al Camp de Tarragona. Conseqüentment, Reus destacà per aquesta rebuda d'immigrants el 1820 un cop fóra acabada la guerra amb França. Aquest cas, el percentatge de persones fora de la regió va ser més notori, (vegeu les imatges de les pàgines 27 i 28).¹⁹⁵

Malgrat el ritme poc emfatitzat al llarg del segle XVIII, entre 1787 i 1820, la taxa anual acumulativa hauria estat del 1,9%, força superior a la de Catalunya amb un 0,69% fins 1815, segons Jordi Nadal.¹⁹⁶ Tanmateix, entre 1829 i 1840 van tornar els mateixos patrons de creixement que el segle passat pels efectes de l'epidèmia del còlera. La rebaixa de la situació de creixement demogràfic donaria estabilitat al creixement fins l'any 1847 amb un 17% i una taxa anual del 0,46% anys en les quals va deixar-se veure les dificultats econòmiques amb el comerç internacional, els

---

¹⁹⁴ ANDREU, *Població i vida*,... pp.24.

¹⁹⁵ ANDREU, *Població i vida*,... pp.24.

¹⁹⁶ ANDREU, *Població i vida*,... pp.24.

enfrentaments interns que entrebancarà l'exportació de l'excedent agrícola i l'estabilització de les emigracions.¹⁹⁷

En els registres de malalts entre 1781 i 1783, s'observava la diversitat dels ingressats els quals al voltant del 31,6% eren de fora de la ciutat. Prevalien els catalans i dins del col·lectiu més proper, els que venien del Baix Camp i les comarques de la regió. Aquest barem augmentà el 1787 fins el 41,1% i el 1790 s'ensorrà després al 20,9%.¹⁹⁸

Tot i l'arribada de la guerra el 1808, la immigració seguí sent destacable perquè l'arribada de forasters es quadruplicava en comparar la situació de 1820 amb la de 1807. En aquest ordre, els anys amb més saldo positiu d'immigrants són 1808, 1819, 1818 i 1809 que, al seu torn, mantenen les característiques de l'origen geogràfic, a més de reforçar-se els procedents dels pobles i comarques de la rodalia. Els catalans constitueixen un 95,96% del total en una participació heterogènia i relacionada amb la Guerra contra l'enemic francès. Sobretot, els municipis del Tarragonès, al patir els efectes del setge de Tarragona van ser atrets per la situació de la ciutat.¹⁹⁹

Confeccionant una mirada econòmica sobre aquest gruix de la població forastera, els immigrants representaren un 22,6% de la població activa i, dins d'aquesta un 42,6% dels comerciants i botiguers no van néixer a Reus. En el món de l'artesanía només 416 dels 2.365 actius en el sector, un 17,6%, eren de fora de la ciutat. A aquests s'hi haurien de sumar els comerciants que només estaven de manera temporal i donaria oportunitats a negocis espanyols i francesos. Per un costat, es trobaria a aquells que van veure l'oportunitat d'aprofitar-se de la conjuntura comercial i artesanal amb nous negocis, però, per l'altra, hauria de considerar-se la qualitat del total d'immigrants per les mesures de seguretat que van aplicar-se al municipi. La principal d'elles va ser la construcció de la Casa de Caritat per tenir sota control les males companyies de la societat reusenca que evidenciaven que el llindar de la subsistència s'amplià. Una mostra d'aquest fet foren els augments de la venda a la menuda lligada al mal-pagament dels assalariats que no van néixer a Reus.²⁰⁰

---

¹⁹⁷ ANDREU, *Població i vida*,... pp.25-27.

¹⁹⁸ ANDREU, *Població i vida*,... pp. 28-38.

¹⁹⁹ ANDREU, *Població i vida*,... pp. 28-38.

²⁰⁰ ANDREU, *Població i vida*,... pp. 28-38.

La mala imatge que van generar els immigrants al tombat del 1815 ja es respirava en les institucions gremials del municipi al llarg del segle XVIII. La inclusió substancial de persones forànies de la ciutat evidenciaven una crisi en la producció de productes tradicionals en la qual el substrate de coneixement de les pràctiques era cada cop més difós. De retruc, el traspàs del monopoli pragmàtic de la manufactura entre generacions va dificultar-se encara més.²⁰¹

5.2. Disposicions econòmiques del segle XIX

En el transcurs del segle XIX, l'agricultura va mantenir-se com l'activitat clau, tant per subsistir a la població com per a incentivar la transformació de la indústria. Va ser un sector que va arribar a acumular un total de 1.500 homes en el treball de la terra fins que la Guerra del Francès quan es truncaren les collites i algunes plantacions van ser massacrades i arrasades pels exèrcits per afavorir les maniobres militars. La dependència de la ciutat per la subsistència i el comerç va ser afectats per les convulsions internacionals al voltant del 1800. D'altra banda, això no va impedir crear un teixit comercial en tres nivells diferents que es complementaven entre: els intercanvis locals, les produccions comarcals que s'incorporaven al mercat català i espanyol i el comerç internacional.²⁰²

Els conflictes van ser un actor continuador d'aquelles condicions que no va ajudar accelera l'activitat econòmica en general en un context en el qual faltava la inversió, la competència estrangera i el foment del consum, factors que el van empitjorar. La manca de matèries primeres i un mercat peninsular modest, juntament amb la inseguretat, manca de comunicacions, les guerres civils i els cops d'estat van ser dels factors que van condicionar el desenvolupament de la indústria, fins al punt d'anomenar *protoindustrialització* al conjunt de canvis que van produir-se fins a la Fí de l'Antic Règim. Posteriorment, la industrialització dels anys 40 a Catalunya va anar de la mà de les inversions del capital del teixit cotoner amb pal·liar la necessitat de canvi vital de la indústria reusenca per modernitzar la producció manufacturera.²⁰³

L'acumulació de mitjans de producció que es va iniciar el sistema de treball en els tallers va incidir en el canvi a favor de la fàbrica, va ser característic del món

---

²⁰¹ ANDREU, *Població i vida*,... pp. 28-38.

²⁰² ANGUERA Nolla, Pere (coord.) *Història General de Reus*. Vol. III: ANGUERA Nolla, Pere. Una Societat en ebullició (1800-1923). Reus: Ajuntament de Reus, 2003, pp. 33-40.

²⁰³ ARNABAT, Albert. *Moviments socials a Reus (1808-18074)*. Dels motins populars al sindicalisme obrer. Reus: Associació d'estudis reusencs, 1992, pp. 23-27.

contemporani i una conseqüència de les transformacions del segle XVIII les quals van posar en escac a les institucions artesanals. Aquesta crisi institucional la van tenir els territoris de Catalunya d'una manera asincrònica, no evolucionà paral·lelament a tot arreu. Aquelles indústries consolidades a inicis del segle XVIII van continuar a partir de l'any 1800, com ara la seda o la pell, però van ser les fàbriques de cotó las que van implantar-se més tard.²⁰⁴

La principal activitat econòmica a inicis de segle XIX va ser la producció industrial de teixits que tindria un estat encara primari i hauria de concebre's com una de dispersa i domèstica, en detriment de la imatge normalitzada de les grans companyies amb naus i gran nombre de treballadors. Pere Anguera esmena la dificultat de fer un sondeig per esquematitzar i reproduir aquesta realitat de la ciutat, tot i que podem entendre que la producció de la ciutat i dels voltants seria variada i es vendria principalment a Catalunya. En aquesta part del litoral del Mediterrani, escatimava la matèria primera per a la indústria la qual s'importava de diferents procedències, les sedes de València i d'Aragó, els cuirs de Sud-Amèrica, i el cotó d'ultramar. Amb aquest panorama, podríem observar que el comerç permetria que els productes estrangers fossin cabdals per produir a la ciutat la qual cosa encaria el procés industrial pels impostos dels ports als quals es veien sotmesos, produint a finals de la dècada de 1820 una saturació del mercat de la ciutat.²⁰⁵

5.3. Les dificultats per fer mercat el dilluns

Com s'ha observat en altres parts d'aquest treball, el mercat local de Reus tenia un paper remarcable en les relacions comercials de la ciutat i les seves dimensions eren comparables a altres grans ciutats de Catalunya. Després de les pugnes dels gremis per a ostentar la bena i control del mercat que es feia dilluns, aquest al segle XIX va acabar sent el punt de compra i venda on s'unia la gent de tot el camp de Tarragona, el Priorat i altres parts de Catalunya.²⁰⁶

A l'hora de comerciar, el transport era quelcom necessari per poder fer arribar els productes als centres d'intercanvi. Aquests mitjans de transport eren de tracció animal i la que va tenir més ressò van ser les mules de càrrega, barreja de cavall i ase, que van tenir gran presència a les fires i mercats catalans. Aquests centre

---

²⁰⁴ ARNABAT, *Moviments socials ...*, pp. 23-27.

²⁰⁵ ANGUERA, op. cit., pp. 33-40.

²⁰⁶ Anguera, *Una societat en...*, pp.39-40.

d'intercanvi van tenir nombrosos tractes i tractants internacionals i les 7.000 mules que es combregaven a Reus els dilluns era un signe de la riquesa que evidencià el comerç a l'engròs entre comarques.²⁰⁷

El moviment no estava exempt de vexacions i aquells que passaven les duanes trobaven impediments per a poder transportar les mercaderies i comerciar pel territori. Els guàrdies d'aquests punts afegien costos als itinerants que seguien els ramblers i aplicaven impostos anteriors dels que se'n quedaven una part; de 150 o 200 rals per mula es duplicava el dispendi que s'havia de pagar per continuar el viatge. Aquests successos presentaven una dificulta afegida a finals de la dècada del 1820 i evidenciaven la dificultat amb la qual comerciar amb anterioritat a aquestes dates.²⁰⁸

Des de Reus, s'aplicava un import per fer mercat als qui volien comerciar els productes dels gremis de soguers i espardenyers que volien entrar a la ciutat. Aquest impost, un real d'artides, s'aplicava cada dia que hom volia acudir als dies de fira i mercat. Aquest tipus de traves van incitar a denunciar la cofradia de Santa Llúcia per les limitacions que imposava el gremi reusenc i destaca que "*parece ser muy util a la referida Villa*" disposar de diferents maniobres per protegir la producció dels oficis per beneficiar-se amb majors vendes. Aquestes activitats haurien d'estar deslligades d'aquests abusos perquè la Reial Cèdula obligava a lligar les ordenances a la Ordinària dels Corregidors que va abolir els antics privilegis anteriors a 1718. A falta d'una investigació al respecte per l'administració, s'estimà que els gremis denunciants haurien limitat el comerç de "*la nación*" que els denunciants arriben a taxar en unes poc certeres mil lliures.²⁰⁹

El gremi de llauradors va plantejar una política aranzelària àrdua de combatre per cada carretada que entrés o sortís de begudes espirituoses de les ciutats del territori amb Reus, i viceversa.²¹⁰ Els productes de consum com l'oli, l'aiguardent i la fruita seca tenien una base impositiva que arriba a triplicar el preu al qual venia la resta de la competència fora de Catalunya. Aquesta producció reusenca generava un problema per l'abastiment de carn perquè la producció veia reduïda la terra que no estava conreada, una mesura defallida per poder abastir la carn que es

---

²⁰⁷ SALES, Núria. Ramblers. Traginers i mules (s. XVIII-XIX) A: SALES, Núria. *Mules, Rambles i Fires (S.XVIII-XIX)*. Reus: Centre de Lectura, 1991, p.24.

²⁰⁸ SALES, (1991), op. cit., pp. 63.

²⁰⁹ Peticions de la cofradia de sogueros de la Ciudad de Tarragona al Marques de la Mina contra los sogueros de Reus (1762). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

²¹⁰ Medidas para impedir el comerç de vi foraster (S.D.) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16913.

demanava.²¹¹També les queixes foren notòries sobre nous impostos de l'administració que afectà a l'activitat del gremi, principalment per l'ús d'animals que utilitzen en les seves tasques.²¹²

Cap carro foraster podia treure de Reus un carregament per la pena de deu lliures i ningú podia tampoc entrar cap producte vitivinícola a la Vila de Reus sota la mateixa pena. Aquests tipus de taxes responien a un ordre tripartit de les recaudacions: un terç pel senyor, un pel govern municipal i el restant per la confraria. Si algú amagava vi per la seva família o en regalava també estava actuant fraudulentament sota la mateixa pena apuntada. L'objectiu fou protegir el terme, el fruit que donà cadascun i el dels altres confreres. Tornant a les penes del moviment comercial, com més lluny estigués el punt d'entrega més costaria l'impost per poder exportar les mercaderies de Reus. A continuació, la *Taula 6* fa una relació d'això esmentat²¹³:

Impostos del transport de mercaderies de Reus				
Procedència	Destí	Preu impost	Retorn	Permuta
Reus	Cambrils i port Tarragona	1u 16f	1u 8f	
Reus	Salou	1u6f	1u 4f	Retornar botes
Reus	Valls	2u16f		Màxim 24 quintars

Taula 6. Aranzels imposats als productes a Reus segons destinació. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16913.

Tot i que moltes de les produccions estaven enfocades a l'autoconsum, les carretades de botes de vi es comptaven per milers a Reus en els millors moments, però la falta de carruatges per poder exportar les grans produccions feia que s'acabés malvenent, perquè, en part, els carruatges eren ocupats pel comerç foraster. Abans no era així, i a Reus es podia obtenir fàcilment carruatge per al transport de mercaderies, però el producte estranger va condicionar el aconseguir-ne un.

L'entrega fàcil dels carros només seria parcial en temps de verema i batre els arbres fruiters, sinó qui volgués comprar havia de marxar a altres pobles. Aquesta situació obligà als carruatges a organitzar-se per torns per transportar el vi i el gremi de llauradors va haver de buscar imposar impostos per dificultar l'activitat dels

²¹¹ Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589

²¹² Venda d'una casa amb corral (1806). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 57.

²¹³ Medidas para impedir el comerç de vi foraster (S.D.) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16913.

comerciants burgesos i forasters. Els magatzems privats de la ciutat eren un punt de conflicte pels interessos de la confraria.²¹⁴

També els paraires es queixaven que hi havia botiguers ambulants que venien roba de cotó a la Plaça del Mercadal tots els dies quan només podien fer-ho els dilluns de cada setmana. Aquests ja coneixien que només podien vendre els articles a casa seva perquè no pagaven impostos per poder vendre al mercat.²¹⁵

Els prohoms van seguir aquesta línia per a defensar els paraires i afegeixen que cap persona que no fos del gremi no podia acumular el material que no havia venut en dia de mercat; en cap magatzem de la ciutat ni del seu terme amb la pena d'una lliura de cera blanca a entregar al gremi afectat. L'impost era de sis sous per poder tenir parada al mercat a les places de Reus que en aquest temps també concernia la *Plaza de las Monjas* – tal i com s'anomenava la Plaça Prim.²¹⁶

Si més no, algunes aproximacions a les dades poblacionals seguien el total de la riquesa de les famílies i la seva relació amb els tributs. Tanmateix, la relació aranzelària amb la del total de la població hauria de configurar, segons el propi Josep Iglésies, un nínxol per interpretar de manera fidedigne la realitat social de Reus. En comparació amb el que s'havia de recaudar de Barcelona uns 891.706 rals de bilió. Reus en satisfèia 228.288, per tant, segons les dades poblacionals que hem rebut a l'actualitat, un veí de Reus havia de pagar 70,72 rals i 46,89 un barceloní la qual cosa mostrava la nul·la relació entre el cadastre, la realitat i les contribucions. Esbrinar el repartiment de la riquesa i entendre l'anormalitat dels comptes estatals ajuda entendre els condicionats que imposava el govern en les transaccions. Justament, albirar l'activitat l'agricultura com l'activitat principal per satisfer les reclames institucionals, més que la indústria, era una mostra de l'arcaisme de les restriccions tributàries que limitaven la circulació de capitals en l'economia local.²¹⁷

Relació de les recaudacions totals per ciutats amb la recaudació per veí		
Ciutats	Recaudació total	Recaudació per veí
Barcelona	891.706,26 (1r)	46,89 (26é)
Reus	228.288 (2n)	70,72 (20é)
Tortosa	223.109,10 (3r)	90,29 (15é)

²¹⁴ Justificació de les mesures proteccionistes del vi a Reus (S.D.) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16913.

²¹⁵ Resum dels botiguers de teixits contra les botigues. (12 de desembre de 1812) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21585.

²¹⁶ Recurs contra les posades ambulants que venen fora dels dies de mercat. (20 d'octubre de 1813) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21586.

²¹⁷ IGLÉSIES i Fort, Josep. (1969). Reus en el conjunt de Catalunya l'any 1819: *Reus. Setmanari de la Ciutat*, 207 (x), pp. xx – xx.

Tarragona	127.906 (8é)	87,36 (16é)
Balaguer	89.229 (14é)	219,77 (2n)
Riudoms	63.015 (20é)	121,27 (9é)

Taula 7. Recaudacions en lliure proposades per la monarquia per ciutat i habitant. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de IGLÈSIES, 1969, pp. 772-773.

5.4. Resposta gremial al canvi contextual del segle XIX

L'abolició de les restriccions del comerç van disminuir la venda de l'artesanía i per poder recuperar aquesta davalla van veure's obligats a baixar els preus per poder competir amb altres empreses. Anular les restriccions amb les quals s'havien llaurat les relacions econòmiques de privilegi va tenir uns resultats ambigus en el comerç proper perquè l'adaptació de les normes no va ser homogènia ni produí un resultat sincrònic entre els territoris. Per un costat, *“muy ciertas franquicias y libertades”* que al seu torn, *“presentan beneficios por un lado acarrear daños grandisimos(...)”*. Però, per l'altra, el nou context lliurecanvista plantejava uns beneficis que, al seu torn, generaven altres traves en aspectes vinculats que farien posicionar el govern a favor de les restriccions que semblaven generar menys problemes: *“(...) deberian conservarse (los Gremios), y ahun excitarse la formacion de ellos, quitando lo que hata ahora tenían de injusto y gravoso.”*²¹⁸

El que fou un problema per a uns -aquest és el cas a destacar- va ser un benefici general per la societat reusenca que va poder accedir a productes més adequats a la seva capacitat d'adquisició. Amb un redreç dels preus de venda al públic, les autoritats van reconèixer que la baixada de preus podria acabar repercutint en la qualitat, un factor que va ajudar a presentar productes amb menys dedicació enfocats a tenir més beneficis. La rigorositat de les ordenances gremials i l'actitud dels mestres que garantia la continuïtat d'una certa qualitat en la confecció dels productes va acabar degenerant en acolliment la llei de l'oferta i demanda.²¹⁹

Pel que és donat pel cas del cotó, les primeres fàbriques que es van instal·lar a Catalunya van ser als anys trenta del segle XVIII, però a partir de la documentació consultada no podem fer una aportació sobre la seva implantació a Reus abans de l'any 1800 ja que van ser els gremis al sumar-se a la confecció de teixits de cotó que podem observar com alguns d'ells van integrar un nou producte en un format

²¹⁸ Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589

²¹⁹ Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589

diferent, allunyat dels gremis, en fàbriques, o tallers ocults en les cases de la ciutat. A partir d'aquesta incorporació, podem observar com els mestres més ben posicionats dins dels gremis de la seda van fer aquest viratge a inicis de segle XIX. Podem parlar d'una adaptació d'alguns mestres, els que van poder per la seva capital acabada, invertir, o al menys ho van voler fer per seguir amb la seva guany.

5.4.1. El cas de l'aiguardent a Reus al Trienni Liberal

La incorporació de productes foraster, com el vi, va provocar grans destrosses malbaratant les produccions locals que s'introduïen al mercat de proximitat. Igualment, és fàcil pensar que eren poques les tabernes de la ciutat, per on hi passava un gran volum de persones al final del dia que oferien aquests productes al consumidor amb la introducció de vi del Priorat i les muntanyes del Camp de Tarragona. Que aquests establiments donessin al públic l'oportunitat d'adquirir en petites quantitats els productes vitivinícoles va damnificar la confecció i repartiment de productes locals. Davant d'aquesta cruïlla de possibilitats, l'Ajuntament declinà eliminar els gremis i fomentar corporacions d'altres oficis en una situació econòmica on falten jornalers i una dedicació decidida de l'estat, per la tasca assistencial i facilitar el coneixement dels subjectes aptes per poder obtenir una feina de manera pública.²²⁰

L'ajuntament marcava el moment de la collita del vi i amb l'abolició d'aquesta norma els compradors que compraven la d'avantbraç (entenem que amb una data màxima per poder-la recollir i introduir els productes al mercat) sense importar-los l'estat del fruit. En particular, aquesta restricció va abolir-se per la introducció d'una nova espècie de vinya que madurava quinze dies abans, per tant, dues setmanes i escaig que podien inserir-se abans al mercat sense competència. La introducció d'aquesta variant (el *somoy*) va fer-se de la mà de les famílies riques de la ciutat també per evitar que un cop l'Ajuntament decretés el permís general de collita, no s'encarissin els jornals dels treballadors de les finques i els transportistes per l'augment de la demanda.²²¹

El tracte que reben les terres amb la llibertat d'ordenança va ser similar a la manera amb la qual els propietaris treballaven les parcel·les particulars de les masies i les cases del camp on vivien. Igualment, els diferents usos i productes que

---

²²⁰ Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589

²²¹ Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589

podien sorgir del mateix producte presentaven diversos moment de collita per poder destinar la vinya per fer vinagre, aiguardent o vi.

Els comerciants d'aiguardent al per menor tenien un horari molt més restringit per poder vendre els seus productes; només pel matí i fins la una de la tarda a toc de campana. Després havien de deixar el mercat mentre les altres parades poden seguir venent fins que es fes fosc. Aquets últim afegit és fins i tot gratificant pels comerciants que es veien restringits perquè la jornada de tarda finalitzava amb la foscor del vespre, un moment d'incomoditat per aquells forasters que volien tornar als seus pobles d'origen.

5.5. Aburgesament i pràctica fraudulenta del grup gremial

La fluïdesa en la promoció dels individus i les famílies en les organitzacions econòmiques de l'Antic Règim va reforçar el pes dels grups enriquits a la societat catalana que, més que un procés d'ennobliment, gens buscat en aquests moments, fóra l'aburgesament el fenomen que va anar a l'alça amb els anys. Aquells que amb una activitat menestral preponderant dins del gremi la van buscar incorporant noves pràctiques que ja s'observaren amb anterioritat al 1800. El deliri per treballar a inicis del segle XIX podia observar-se amb l'actitud dels gremis per posposar les festes patronals del 1803 per intentar no perdre cap dia laboral. Era un sentiment generalitzat el de tota la Vila al llarg de les primeres dues dècades que va observar com la seda, que va ser la matèria primera més utilitzada en el segle XVIII i va donar nom a la ciutat.²²²

Les disposicions de l'estat van ser promoure el progrés de la indústria fabril i intentar remoure els obstacles que impediien l'aflorament del sector i defugir de pautes organitzatives per perjudicar el total de la indústria. Les paraules consumades per l'opinió general de les institucions que evocaven a la realitat dels estatus gremials per estructurar el monopoli. Segons les disposicions del govern, la fabricació de teles no podien ser subjectades per disposicions permanents d'una ordenança. A més, trobem referents que certament els gremis podrien haver aportat inhabilitat per a crear i millorar la indústria, en el sentit que el progrés de les arts depenia dels individus perquè la capacitat es desenvolupava amb traves dels gremis.

---

²²² ANGUERA, *Una societat en ...*, pp. 41-43.

Altrament, les noves perspectives econòmiques van atorgar importància als individus que van aixecar empreses i no van rebre el reconeixement oportú.²²³

La consistència amb la qual la indústria tèxtil va implantar-se a Reus va generar un mercat amb una ample gama de productes com tafetans, mocadors, cintes i altres robes de coto treballades a la ciutat que rebien el nom de “Bellut de Reus”. El context presentat anteriorment va propiciar que la principal manufactura presentés una caiguda que va incitar a tots aquells que volien continuar guanyant-se la vida a buscar alternatives. Els sastres i sabaters no tenien un gran poder perquè *“En el dia estan mas de decadència que de adelantos por la falta de salida e inacion del comercio”* que van generar un comerç de contraban de roba i teixits de cotó per l'exercici preu de venda al qual podien oferir-se.²²⁴

La caiguda del ja escàs número de casaments de fills i filles dels oficis que treballaven la pell, els assaonadors i blanquers, després de la guerra indica la davallada mencionada dels oficis. A partir de l'any 1800, només es casaren entre dos i tres fadrins del gremi per any; tendència que, al acabar el conflicte, va trencar-se fins al punt de no sumar nous mestres propis el 1808 i entre 1810 i 1811. Sent dades extretes dels primers vint anys del segle XIX, podem dir que la tendència interna va trencar-se completament a patir de 1814; amb cinc anys seguits sense relleu propi del gremi.²²⁵ Les contribucions dels gremis van patir una forta sotragada arran del col·lapse del comerç. L'any final de la guerra van ser 54 lliures i dotze sous la contribució que en comparació amb les d'anys anteriors en les quals les contribucions del gremi serien al voltant de les 450 lliures anuals.²²⁶

Tenint present els nous albirs ideològics del règim liberal espanyol, va fer-se apologia a la contractació de capitals sense restricció amb la possibilitat de poder promocionar i esdevenir mestre d'ofici. Aquesta normalització va jugar a favor de les persones forànies que volien accedir al grup gremial davant de les facilitats que tenien els fills dels pròpies mestres que ja gaudien d'una formació propera a les labors dels seus pares i només quedava pagar la quota d'examen per esdevenir-ne. La normativa facilitava que els dirigents del gremi s'escapolissin i no es cenyissin

---

²²³ Ordenances generals dels gremis d'artesans. (1833). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 62.

²²⁴ Capitulo de Fomento de agricultura, indústria, artes y comercio.(març-abril de 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.:16875

²²⁵ Notícies del gremi i llista de peticions agremiats. (1819). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 47.

²²⁶ Càlcul de les contribucions i llista dels mestres. (S.D.). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 45.

als anys pactats amb els fadrins que aprenien de l'ofici i que tenien una situació de dependència dels regents de l'organització.²²⁷

Els oficis de consum habitual i local van veure's molt afectats pel bloqueig comercial internacional que va trobar en el mercat nacional i català el punt de sortida dels productes reusencs. Tal i com indica els resultats industrials de les corporacions de la vila de Reus de l'any 1814, els oficis amb un consum més ample eren els sabaters i espadenyers, que confeccionaven productes bàsics pel dia a dia.²²⁸ Per mitjà d'aquesta pregunta, pot observar-se com va Reus va adaptar-se a la conjuntura cenyint-se a la venda propera de productes tèxtils i relacionats²²⁹:

“6a. En que cantidad se consumen en esos Pueblos, y si se extraen para otros puntos del Principado, u otras Provincias del Reyno.”

“Se extraen la mitad para el Aragon, una cuarta parte para el Reyno de Valencia, y la otra cuarta parte se consume en Catalunya.”

Els número de mestres velers i tintorerers va arribar a ser de 111 amb nou vídues incloses que tenien a la disposició de la seva feina setanta jornalers. Qui dirigia els gremis va arribar a ostentar en ocasions el capital suficient per a invertir, però observant les propietats i les possessions dels jornalers, els investigadors hauríem de considerar una gradació interna dels jornalers alguns dels quals arribarien a tenir una gran diferència de riquesa entre ells, tal i com es presenta a la *Taula 8*²³⁰:

Possessions i capitals dels jornalers del gremi de velers i tintorerers										
Casa	Casse s	Terra	Terre s	Sense Sostre	Capita l	Indústria	Caset a	Algun a Cosa	Ass.	Algun Diner
48	3	13	1	3	3	3	3	4	1	1

Taula 8. Possessions i capitals dels jornalers del gremi de velers i tintorerers. Elaboració pròpia de les dades extretes de ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

Aquesta redirecció dels fluxos comercials va ser un factor que va incentivar l'arribada de forasters per treballar de jornalers i de comerciants i inversors que van

²²⁷ Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589

²²⁸ Llista dels resultats industrials de las Corporacions de la Vila de Reus (20 de desembre de 1814) . ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst: 2241

²²⁹ Interrogatorio para averiguar las fábricas de botones que hay en la Provincia (8 de maig de 1827) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21590

²³⁰ Lista de los maestros y tapa de contribuciones (1811). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

assentar-se a la ciutat. Els capitals generats per tots els oficis a Reus a l'any 1814 acabà tenint un origen foraster que sondejava un 30% del que generava el comerç:²³¹

Total comerç de la vila: 707.733

Total comerç foraster: 317.000

Total dels dos: 1.024.733 reals

Aquests caràcters econòmics van generar una conjuntura que els gremis no van poder controlar i va dictaminar des d'inicis del segle la volatilitat de l'ordre gremial al que estaven sotmesos els seus practicants. En el mateix 1814 també trobem que dels trenta-cinc mestres espartenyers amb botiga se'ls hi hauria d'afegir cinc més que en tenien sense ser mestres del gremi.²³² El trencament de la clausura dels mestres dels gremis va produir-se acceptant regències de botigues sense pertànyer al gremi i altres casos excepcionals. Davant de l'extenuació del comerç, valdria destacar un expedient que va recollir la pràctica d'un argenter que en una casa del gremi de paraires va instal·lar una fàbrica de sabons prop de 1804. Aquesta empresa va passar al seu fill que va excavar un pou a prop per continuar amb l'activitat que va emprendre el seu pare, però la seva excavació va unir els conductes de les mines que utilitzava per poder tractar el sabó amb altres pous d'aigua potable, així fent aquesta darrera no-salubre.²³³

A la documentació del segle XVIII, no s'han trobat indicis suficients per parlar d'una gran migració de mestres a altres gremis, relacionats o no. Alguns sí ostentaven el títol d'alguns que utilitzaven la mateixa matèria primera, els velers, tintorers o torcedors. Pot trobar-se algun nom repetit entre els llistats d'aquests gremis esmenats que tractaven la seda, però són casi nuls (només 1).²³⁴ Aquesta dinàmica va canviar un cop va traspasar-se l'any 1800 i en esdevenir la Guerra del Francès al 1808 van torbar-se un conjunt de fàbriques il·legals a Reus que van establir-se a cases particulars com diu el fragment següent: "*Salvador Gil veler te*

---

²³¹ Llista del resultat comercial de las Corporacions de la Vila de Reus (20 de desembre de 1814) . ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst: 2241

²³² Estado del Gremio de los Alpargateros (19 de novembre de 1817) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 2241.

²³³ Reconocimiento practicado a instancias de los procuradores del gremio sobre la propiedad.... (17 de juliol de 1824) ACBC. Ajuntament de Reus. U.Inst.: 16915

²³⁴ Actas de exámenes (1773-1777). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

*una Fabrica de teixits de coto en sa casa.*²³⁵ El total les cases de produccions trobades a la ciutat es presenten en el llistat d'a continuació:

- Cotó i seda: 9	- Teixit: 1
- Seda: 2	- Vetes: 5
- Filats: 1	- Cartes: 1
- Indianes: 13	- Fil: 1
- Riom: I	Total: 78 ²³⁶
- Cotó: 44	

Les noves pautes van permetre el que anys enrere no va poder-se fer i és per això que els adroguers van vendre el 1817 al per menor i per major arròs, ametlles i avellanes en gra i fideus i especiaría.²³⁷ Augmentaren el seu ventall de productes alhora que la situació econòmica donà peu a que la llana tornès com a material i es venguessin teixits en algunes de les 33 botigues.²³⁸ Fins i tot, els gremis acceptarien persones estrangeres, almenys per aquells oficis que no tenir un gruix professional important per continuar la producció.²³⁹

Per culpa de la separació del gremi de blanquers, en els assaonadors i els blanquers, no venien els productes i no hi havia un fil conductor del treball entre els que trien els pels de la pell d'animal i els que l'estovaven i curtien. Aquest procés va produir que la confecció d'artefactes amb pell fossin tractats d'una manera vulgar sense mirar la qualitat del productes. Per reproduir aquesta actitud fora dels límits marcats pels gremis, Vicente Casas Aludeno va ser expulsat del gremi de blanquers el 1792.²⁴⁰ La malversació del control de la producció que va observar-se amb aquest cas va originar-se gràcies a la mercantilització de l'economia que va deixar palpables la voluntat de controlar tot el procés de producció. Tanmateix, amb pràctiques mercantil d'aquest estil s'afavoria que es perdessin els coneixements per tractar el producte i produir de la manera que sabien els gremis d'antany.

---

²³⁵ Relació de fabricants de teixit i les fàbriques (1811) (22 de maig al 4 de juny de1811) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21583.

²³⁶ Relació de fabricants de teixit i les fàbriques (1811) (22 de maig al 4 de juny de1811) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21583.

²³⁷ Estado comprensivo del numero de individuos del gremio de adrogueros... (1817) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 2241.

²³⁸ Relació de botiguers de teixit de llana i llenç (22 de maig al 4 de juny de1811) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21583.

²³⁹ Certificació de bona conducta de l'Ajuntament de Reus i d'un relloger i un comerciant respecte del relloger suís. (23 de maig de 1813) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21588

²⁴⁰ Instàncies demanant l'exercici de l'ofici únicament..(1792). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 10.

Davant de les preses amb les quals va actuar-se per a mesurar el volum de les botes de vi el 1817, els boters de Reus van fer una partida dolenta de botes que va rectificar-se posteriorment. Més enllà de ser una simple errada, pot observar-se la dificultat per fabricar-les segons el ritme i les mesures concretes que es demanaven. Reus, sent el centre d'una dinàmica urbana al Camp de Tarragona, rebia els fills de les famílies del camp per iniciar-se en els oficis, però al no tenir coneixement de les arts no s'instruïen allò necessari per poder ser perfectes coneixedors del procés de confecció dels artefactes. Es quedaven amb una part més útil i supèrflua per poder generar un coneixement mínim del sector i tenir dependència dels mestres per poder exercir l'ofici. Molts d'ells "*solo sacan la copia*" dels processos que aprenen i generaven desconfiança en les seves labors d'ofici.²⁴¹

---

²⁴¹ Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589; Sobre una cuestión de medición. (9 de juliol de 1817) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16917.

5.6. Valoració administrativa del privilegi gremial

La política econòmica liberal que va aplicar-se durant el Trienni va ajudar a consolidar les relacions socials capitalistes a Catalunya, però també va empitjorar les condicions de vida dels grups menestrals i va vertebrar al voltant de la propietat privada una nova classe social formada alhora per els nous i vells menestrals.²⁴² Aquestes reformes que van voler deixar enrere les antigues relacions que propulsaven l'economia capitalista eliminant els privilegis individuals i col·lectius, la formació d'un mercat nacional amb la protecció i integració de les produccions regionals en un mercat interior.²⁴³

Es reconeix la importància que tenen per haver exercit els seus privilegis, però les batzegades de la política nacional, rica en la construcció d'un control estatal dels mitjans de producció que eren tutelats amb rigorositat, van centralitzar aquestes qüestions des del govern, deixant al municipal la capacitat d'aprovar noves ordenances.²⁴⁴ No obstant, la seva disposició per mantenir els seus interessos i sol·licitar la protecció estatal, principalment, per adquirir en les països estrangers, notícies sobre el seu àmbit de fabricació, difondre aquestes i altres coneixements en el sector local o altres finalitats d'allò comú de caràcter assistencial: “(...) *para adquirir en los paises extranjeros noticia de los adelantos de cada especie de fabricacion, y difundirlas entre nosotros, para impedir por socorros oportunos la ruina (...)*”²⁴⁵

Seguidament, els funcionaris fan un recull els seus comentaris en cinc articles sobre la història d'aquestes organitzacions que fins el 1813 el govern dels gremis reusencs va ser autònom, però a partir d'aquest moment, han començat a produir-se variacions de l'estructura de promoció entre aprenents i mestres. Les aproximacions a les ordinacions dels gremis presentades a l'Ajuntament s'han caracteritzat si s'ajusten als paràmetres que les Corts imposen a la indústria. Si més no, el govern municipal acaba descrivint d'una manera adequada les ordinacions²⁴⁶: “*No hay dificultad que esta seran formalidades que perjudicaban a la Libertad, però que tambien sin elles no tienen forma ni subsistencia los Gremios.*”

---

²⁴² ARNABAT Mata, Ramon. *La revolució de 1820 i el Trienni Liberal a Catalunya*. Vic: Eumo Editorial, 2001, pp.193-194.

²⁴³ ARNABAT, *La revolució ...*, pp.173.

²⁴⁴ Ordenances generals dels gremis d'artesans. (1833). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 62.

²⁴⁵ Ordenances generals dels gremis d'artesans. (1833). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 62.

²⁴⁶ Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589

L'avaluació de les ordenances dels gremis van fer-se a partir d'observacions dels funcionaris municipals amb la intenció de reformar o fer un seguiment amb rigorositat de les costums i els avantatges i vicissituds que queden representats en la Taula d'anàlisi dels termes amb els quals es feia referència.²⁴⁷

Les ordenances no es canvien des de l'any 1813 i podem observar que cap va voler-se relacionar amb la capitania general i la reial audiència per rebre una autorització de les institucions per seguir amb les formalitats dels grups d'artesans. En efecte, la resiliència a obrir les relacions econòmiques que emparen la indústria gremial va ajudar a mantenir l'actitud proteccionista de la seva activitat.²⁴⁸

Les fatals ocurrències de 1820 van fer que no es poguessin cometre noves ordres per poder per solucionar aquesta situació que es va plantejar en un informe del corregidor de Madrid, de 6 de juny de 1819. Aquests paràmetres van portar a definir les instàncies que es presentades i vigents a l'any 1833, com unes de vexatòries i que caracteritzava les concessions estatal de vergonyoses.²⁴⁹

Prenent com a exemple els interrogatoris fets al municipi sobre fàbriques de seda que hi ha a les institucions que tracten el producte a la província, podem conèixer que a la ciutat de Reus a l'any 1827 només havia una fàbrica amb entre quinze i vint telers i altres cinc de propietat privada. En aquesta fàbrica es confecciona un ampla gamma d'articles de seda: "*baros, tafetanes, terciopelos, pañuelos lisos, daciascos, putones colehados, fabriuetes y varios tejidos de uñas para este de chalecos*". Aquesta producció consum comunament segons les demandes i aquests articles que s'elaboren unes tres mil cinc-cents lliures.²⁵⁰

En la línia de la nova política econòmica liberal, van prendre's mesures per poder emfatitzar les produccions catalanes. Davant de la carestia que va haver-hi a inis de segle, les regressions municipals pretenien conscienciar la baixada de preu de la seda catalana. Dades posteriors expressen que a Reus es collien a l'any unes cent lliures de seda i es venien de tretze a catorze pessetes i que tota era d'una mitjana qualitat. La falta de maquinari per a tractar-la va condicionar que no hi haguessin millores i els torns segueixin sent la manera per la qual es tractava el producte per a filar-la. Sense mitjans ni noves tècniques, el regadius hagués estat

---

²⁴⁷ Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589

²⁴⁸ Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589

²⁴⁹ Ordenances generals dels gremis d'artesans. (1833). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 62.

²⁵⁰ Interrogatorio para averiguar el número de fábricas de seda que hay en la Provincia y objetos que elaboran (1827). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

un factor per a augmentar la seva producció. De fet, revifà perquè tan a Reus com els pobles del voltant eren productors que enviaven seda per ésser transformada a la mateixa capital del Baix Camp.²⁵¹

Amb aquestes paraules: “*acabe de fenecer el espíritu de pupilaje y tutela que ha obstruido el progreso de los talentos para la agricultura de los artefactos y de la maquinaria*”, pot observar-se la voluntat de reunir dades i notícies sobre les pràctiques abusives que van entorpir els progressos de la indústria fabril. Amb aquest intenció, l'Ajuntament de Reus avaluà les ordenances de cada gremi a partir d'un seguit de caràcter relacionats amb el lliure canvi i el comerç per conèixer l'entorpiment del progrés de les institucions de l'economia local.

Les aportacions locals recalquen la diligència dels mestres és necessària per poder mantenir la laboriositat dels treballs artesanals, però el traspàs de les normes és tan impugnable. També, la població no és coneixedora de la qualitat del teixit i necessiten d'aquestes organitzacions per a establir uns paràmetres distintius. Tot i així la manufactura sembla no sembla haver avançat gaire tècnicament tal i com es mostra en aquest fragment²⁵²:

“En esta villa a pesar de tan manufacturera, y arastra, no se le conocen particulares adelantos acia la perfeccion, lo que procede de la falta de enseñanza de los primeros principios, como son el Dibujo, Arquitectura, chimica, botànica, y Maquinancia.”

Seguint els paràmetres institucionals comentats anteriorment, el 1821 va realitzar-se un estudi sobre les ordenances dels gremis a Catalunya el qual també va aplicar-se a Reus i generà una avaluació de la situació de la normativa tal i com estaven a inicis del Trienni Liberal. Aquest expedient d'ordenances va consistir en una barem segons com afavoria la normativa al lliure mercat, a la producció i a la circulació de les mercaderies el qual va resumir les realitats particulars de cada associació a un conjunt de caràcters. En aquesta descripció, poden diferenciar-se components negatius o positius tenint present el condicionament de l'activitat manufacturera, o almenys aquesta ha estat el *modus operandi* d'anàlisi.

D'antuvi, hauria de destacar-se que els caràcters emprats són els mateixos que els de la documentació. En la seva totalitat, van produir-se 852 caràcters separats. Molts anaven relacionats entre ells, però aquí s'han destacat les 769

---

²⁵¹ Interrogatorio para averiguar el número de fábricas de seda que hay en la Provincia y objetos que elaboran (1827). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

²⁵² Expedient sobre las Ordenanzas de los Gremios de esta Villa. (22 de març 1821) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589

ordenances dels 20 gremis reusencs de manera independent. Aquestes consideracions sobre la valoració que van fer els funcionaris s'ha esquematitzat en dues tipologies dividides en dues subcategories: els caràcters amb una connotació positiva pel floriment del lliure comerç i la indústria sense ser condicionada i, contràriament, els que sí restringien la competència. Per una banda aquells que tenen una connotació positiva són *Tolerable, Raonable, Caritatiu, Admissible, Estàndard* i *Corrent*. Per l'altra, els que tenen un component negatiu, *Contrari Llibertat, Innecessari, Inútil, Regular, Rigorós, Inadmissible, Incompetent, Canvi d'Ampliació*. Amb aquesta diferenciació present, aquesta anàlisi s'ha simplificat amb el mostratge de les dades feta a continuació:

Caràcter negatiu marcat: 261	Caràcter positiu marcat: 289
Caràcter negatiu menor: 121	Caràcter positiu menor: 173
Total de negatius: 382	Total de positius: 462

Tal i com exemplifiquen aquestes xifres, tret de les adscripcions dedicades al contingut tradicional i festiu de les confraries, és il·lustrador com poc més de la meitat, un 55%, podria rebre una condició positiva de les quals la majoria eren molt positives. Al contrari del que sembla a primera vista, hom hauria d'entendre que aquestes ordinacions han patit modificacions al llarg dels anys, justament el segle XVIII va ser un moment crític per mantenir la situació de les institucions gremials de l'Edat Mitjana, per tant, aquestes no serien les mantingudes durant anys. L'obertura del context econòmic hauria estat un vector per poder-les actualitzar i modificar-ne algunes, tal i com s'ha incidit en algun apartat.

Taula de recull i càlcul dels barems de les ordenances de cada gremi			
Gremis	Total positius	Total negatius	Diferència
Terrissaires, Ollers i Escudellers	6	14	-8
Galoners i Cintres	12	12	0
Boters i Toneleros	23	30	-7
Manobres, Carpinters i Carreters	16	27	-11
Blanquers i Assaonadors	39	22	+17
Caritatus i Velers	26	28	-2
Velers i Velluters	53	49	+4
Llauradors	14	9	+5
Ferrers	10	5	+5
Adroguers i Confiters	10	9	+1
Paraires	3	15	-12
Soguers	16	17	-1
Pellaires	11	9	+2
Serrallers i agregats	136	32	+104
Sabaters	27	21	+6
Sastres	19	12	+7
Cintres i Passamaners	13	7	+6
Torcedors	7	20	-13
Alpargaters	16	23	-7
Argenters	5	21	-16

Taula 9. Recull i càlcul dels barems de les ordenances de cada gremi. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589.

Tanmateix, el context que presenten els gremis reusencs va ser altament restrictiu per aquells que no practicaven els oficis dins de les entitats i, per contra, un obstacle a batre pel creixement de les relacions del lliure mercat. Cabria matisar també, que no totes les entitats presenten la mateixa situació. Passant a comparar algunes pràctiques amb l'ajuda del sumatori de la *Taula 10*, s'observa que alguns dels gremis mantenien una actitud menys procliu a l'obertura mercantil. Els paraires i els torcedors de seda acaparen la venda i una part del procés de producció dels articles de seda serien exemples de la continuació del proteccionisme dels gremis. Aquestes dades presentades són il·lustratives del moment en el qual es troben les ordenances, però una lectura adequada de la situació econòmica a partir de la *Diferència* proposada seria gens factible. Un bon exemple d'aquest fet serien els velers velluters que, tot i tenir una diferència positiva dels caràcters de les ordenances, atorgarien dificultats pel gran nombre de restriccions en contra de la llibertat comercial.

Recull de les esmenes de les ordenances dels funcionaris municipals											
Gremis	Contrari Llibertat	Tolerable	Innecessari Inútil	Raonable Caritatiu Admissible	Onerós	Regular Rigorós	Estàndard (Corrents)	Inadmissibl e Incompetent	Canvi Ampliació	Tradicció	Total
Alfarers, Ollers Escudellers	5	2	1	1	4	4	3			1	18/21
Galoners i Cinters	6	3	3		2		9	1	1		24/25
Boters	13			17	8	4	6	3	2		45/53
Paletes Carpinters i Carreters	8	3		9	8	1	4	8	2	2	38/45
Blanquers i Assaonadors	5	9	6	19	6	5	11				53/61
Caritatus i Velers	5	8	7	18	6	10					44/54
Velers i Velluters	12		7	32	14	3	21	2	11		92/102
Llauradors	4			6	1		8		4		23/23
Ferrers	4	2		4			4		1	1	16/16
Adroguers i Confiters	2	3		3	3	1	4	2	1	1	18/20

Paraires	5	1		1	3	2	1	4	1	1	15/19
Soguers	5		1	11	2		5	3	6		31/33
Pellaires	3	6		5	1	3			2	1	21/21
Serrallers	10	12		98	6	7	2		7		161/168
Sabaters	10	1	2	22	4	3	4	2			43/48
Sastres	3			14	2	1	5	4	2		30/31
Cinters i Passamaners	5	3		8		1	2		1		19/20
Torcedors	6		3	5	4		2	7			23/27
Alpargaters	9	2		13	4	1	1	8	1	1	32/40
Argenters	9	2	3	3	6			2	1		23/26
Total	126	58	33	296	84	46	92	46	43	8	

Taula 10. Recull de les esmenes de l'avaluació de les ordenances. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 2158

CONCLUSIONS

Com s'ha pogut contemplar en les darreres pàgines, en arribar a la crisi del segle XVII els gremis industrials van veure's immersos en un conjunt de canvis que els van allunyar de l'ordenament productiu baix-medieval, tot i que van continuar aspectes fundacionals de segles enrere: el lligam tradicional i confessional de les pràctiques comunitàries en les confraries, la protecció assistencial dels seus membres, el traspàs proper del oficis a l'entorn familiar i el control de la producció i la venda d'artefactes de manufactura. Aquestes institucions econòmiques van ser claus per l'ordenament del treball arreu del món urbà europeu. A partir dels caràcters proteccionistes de l'antic ordre social van ser associacions professional amb un component cultural que les configurà com un contingent associatiu atractiu per aquelles persones que van voler-se sumar a l'activitat manufacturera en el moment d'esplendor del sector a la crisi del fenomen feudal al segle XVIII i XIX.

Arran de la fallida de l'ordre monàrquic absolutista, les corrents poblacionals que van re-estructurar la població del Camp de Tarragona van afavorir a Reus i la van convertir en el punt central, tan geogràfic com econòmic, de la regió, una dinàmica que l'ajudaria en el seu creixement i la consolidaria com la segona ciutat de Catalunya fins a la dècada del 1840. El revifar laboral de la indústria sorgit llavors, després de la Guerra dels Segadors el 1652, va trobar en aquesta ciutat un garant dels privilegis que van imperar a l'Antic Règim i que van propulsar les entitats gremials a una etapa daurada en el marc del creixement econòmic de la Catalunya del segle XVIII i que van aprofitar adaptant les seves capacitats per mantenir l'essència de les seves pràctiques i interessos. Entre altres qüestions, van cenyir-se a les noves regles de mercat on ja no tenien tant privilegi i a un nou sistema, el de l'Espanya liberal, ja en temps decimonònics, que els va induir a reflexionar sobre la seva trajectòria i la situació que havien viscut les últimes dècades.

Ni el Decret de Lliure Comerç amb Amèrica de 1778, ni qualsevol altra data marcada van incidir en aquests processos sinó que va ser el immobilisme dels gremis el que va anar contracorrent a la dinàmica econòmica de la Il·lustració a Espanya. Tanmateix, els agremiats van anar canviant la manera de relacionar-se amb el mercat, després d'una lluita per mantenir els seus privilegis contra l'abrasiva entrada del liberalisme econòmic que comportava noves formes econòmiques. Fruït d'aquestes reflexions van esdevenir respostes receloses a l'obertura del mercat i

altres que acceptaven que el gremi era un límit que no podia créixer més enllà del que ja ho va fer al segle XVIII.

Al tenir una relació propera amb els atorgaments estatals o els grups influents de la societat estamental, poden considerar-se grups de pressió i control de l'estratificació social perquè al segle XVIII van desenvolupar una actitud en part retrògrada en contra de la tendència econòmica liberal amb el qual perdien el que per a ells eren drets sobre els altres productors. Tan els que van posicionar-se a favor com en contra, van identificar el creixement econòmic del segle XVIII com un context de pugna entre els avenços de les relacions de producció capitalistes i aquelles que volien seguir amb les pautes econòmiques amb les quals havien ostentat el protagonisme a l'economia.

A part de ser garants dels valors comentats, la societat gremial va ser una agrupació social que va unir els treballadors i artesans independents que no tenien ni veu ni vot en el sistema preconstitucional espanyol, un avalador psicològic per a que els treballadors no es sentissin exclosos del sistema i tinguessin un espai dins de la societat jerarquitzada que es diferenciava segons el dret obtingut pel sector social on hom naixia.

La restricció de l'entrada a les organitzacions i la configuració d'uns rituals de progrés interns amistosos produïen un ingrés constant de cabals que augmentava segons l'origen de l'aprenent i les possibilitats de finalitzar la seva formació. A la pràctica, els exàmens i els contractes eren una forma que restringia el progrés dins del gremi i recordava l'essència de negoci privat. La intenció de mantenir els coneixements i tècniques com avaladors de la qualitat dels productes va anar de capa caiguda. Per un costat, el marcatge i control de la mercaderia va ser una mesura per a diferenciar-ne unes de les altres, però, per l'altra, els fraus en la confecció era un símptoma del factor madurador que va ser el temps i l'ajuda a estandarditzar la llei de l'oferta i la demanda en la confecció de productes.

Aquesta situació va veure's contrariada i els gremis van començar a ser unes institucions anacròniques perquè no van poder competir amb les fàbriques. La democràcia gremial i l'*economia moral* que practicaven estaven minades per la corrupció i el favoritisme intern la qual cosa va anar desnonant la viabilitat d'aquestes associacions, tot i que hauria de matisar-se que, al contrari del que alguns historiadors han apuntat, els gremis van tenir la capacitat d'emmotllar-se al seu entorn i situació.

Partint dels seus esquemes més bàsics, la capacitat de canvi d'una organització altament centralitzada en uns mitjans de producció i coneixements besants en l'experiència va estar limitada i van anar perdent-se amb l'entrada massificada d'obriers sense formació i la política de reproducció dels oficis per mitjà de la família o utilitzant la domesticitat de les relacions per controlar l'accés al mestratge. Amb altres paraules, un control de tot el sistema de producció. Aquestes maneres de produir i comerciar i circumscriure la producció i el comerç de les altres entitats van ser autoritàries i violentes en algunes ocasions, que prou bé representaven la pugna entre els dos sistemes econòmics.

Els models europeus eren els que marcaven els paràmetres de producció, així doncs la contribució al mercat local hauria de contemplar-se a partir del plantejament que van donar els grups gremials a la producció de bens de consum bàsics, tals com el calçat.

Justament, el blanquejament d'algunes de les maneres de produir dins de la unitat familiar va incórrer en un silenci pel que fa a les tasques de les dones del món gremial, que en el cas de Reus van estar molt limitades a la continuïtat de l'estructura de treball en el traspàs dels mestres les dones dels quals ocupaven els alts càrrecs com a *viuda del seu marit*. Si més no, la falta de mencions en la documentació consultada ha obert un interrogant sobre la situació de la dona a Reus que no pot donar-se per resolta.

Ni el sistema de flotes, el monopoli o la llibertat comercial van acabar amb la lacra del contraban, que gaudia de complicitats, i va engendrar una solució diàfana pels problemes del sistema anterior que intentava protegir l'economia, o més aviat restringir el benefici més enllà de la corona i uns pocs més. L'economia submergida, prop de ser una tara del sistema de l'Antic Règim, va esdevenir una pràctica que va produir-se en tots els sistemes econòmics i, de fet, la producció il·legal va ser un refugi per a tots aquells que van veure sotragades les seves fonts d'ingressos en arribar les crisis del canvi de segle.

L'entorn econòmic gremial va crear un microcosmos de realitats particulars, algunes de les quals inferien en altres generant un clima de brega que moltes vegades esdevenia per la voluntat de controlar encara més el procés de producció i augmentar el domini sobre els producte i el mercat. Aquestes disputes eren constants i van costar l'escissió d'alguns gremis que treballaven el mateix producte, sobretot la seda i la pell, per augmentar el grau d'especialització de cada organització. Conseqüentment, la concentració de mitjans de producció en un ram concret van

propiciar que en la crisi del segle XIX aquests es veiessin incapacitats per continuar amb normalitat la seva activitat.

En arribar aquesta conjuntura, les tendències econòmiques anteriors amb les quals la ciutat va créixer van continuar, però tots aquests canvis viscuts al segle XVIII van veure's aturats per la bel ligerància internacional que trastocà el comerç internacional. L'estancament de l'economia va produir una crisi que va empobrir els grups menestrals i els faria tenir un comportament polític de caràcter antiliberal per poder seguir combatent el lliure comerç. Aquesta lluita amb les institucions no va aconseguir cap resultat, ni abans ni després de la constitució de Cadis de 1812 que va significar la victòria institucional del liberalisme i del capitalisme a Espanya.

Anteriorment, en dates del mil set-cents, l'adaptació dels gremis per incorporar noves pràctiques, com l'adopció del treball assalariat, l'anomenada *quarta classe* de treballadors, sota de les ja presents en l'estratigrafia gremial, i en el joc de capitals dels que van poder enriquir-se. Tanmateix, l'aburgesament i l'adquisició del mestratge van ser processos els subjectes dels quals van ser aquells més afavorits en el sistema gremial. Igualment, van ser pocs els mestres que van emprendre empreses privades més enllà del gremi, sent contractats per burgesos o obrint altres negocis, il·legals que trencament l'hermetisme del gremi.

En els anys de major creixement, aquestes pautes van discórrer en incomplir part de les ordinacions generals dels Cinc grans Gremis de Madrid que facilitaven el trasllat de mestres d'una ciutat a una altra on volguessin practicar el seu ofici. Des de Reus, no va facilitar-se acceptar mestres forasters i només sota l'imperant de la Reial Audiència acceptaren fer-ho en diverses ocasions.

Aquestes actuacions evidenciaven la crisi del model de producció de la petita indústria i, sobretot, dels principis arcaics amb els quals actuaven els gremis. Un exemple d'aquest fet va ser l'adopció del "frau" i les "pràctiques il·legals" que eren realitzades pels mercaders i productors forasters pels gremis, per tant, ells mateixos van reproduir aquelles pràctiques que denunciaven. A grans termes, van sortir de la zona de confort que els atorgava la normativa en les quals no anaven incloses les realitats forànies de Reus – i de la pròpia ciutat.

Amb el canvi institucional que va patir Espanya a partir de 1808, els gremis van ser reinterpretats i, en lloc de concebre's com a institucions que incentivava l'economia, les seves pràctiques van ser considerades com un desdeny per als interessos dels qui no vivien dins d'aquest enquadrament. Al se torn, l'adveniment

de l'estat liberal i els ensopecs que van produir-se al Trienni Liberal van minvar l'actualització dels gremis al liberalisme econòmic.

En observar les circumstàncies sobre el moviment gremial al llarg de la cronologia estudiada, la manera de concebre la seva activitat va ser el que va condicionar la manera amb la qual la societat va veure aquestes agrupacions; com un obstacle per a l'economia o un grup útil per poder dirigir-la. Les tendències *preliberals* van tendir a fer desaparèixer els gremis i van donar protagonisme a l'anomenat *tercer estat* o *estat general*, que contenia la gran majoria de la població amb una gran diversitat de grups dins seu; un microcosmos socials que s'agrupava en el sentit que no havien obtingut drets per raó de naixement. Aquestes pautes socials van produir un nou escenari laboral amb una nova organització del treball.

En efecte, davant de la falsa imatge de creixement d'aquestes associacions que proporcionà el context econòmic del Reus set-centista, la davalla o crisi del sistema gremial fou un fenomen que hauria de precisar-se com l'anacronisme del proteccionisme que ells defensaven, la continuïtat del monopoli comercial en un moment on les institucions estatals van afavorir el seu contrari. L'il·luminisme del segle XVIII va deixar obsoleta la seva doctrina per la poca convivència que van generar amb els inversors privats, que al segle XIX van ser els que es van veure beneficiats dels reconeixement estatal. Per aquest motiu, els historiadors podem parlar de la "crisi del moviment gremial" d'igual manera que de la crisi que va patir l'estructura de l'Antic Règim, dos processos immiscits un dins de l'altre.

Per concloure, l'arribada de la nova legislació estatal va dictaminar el final dels gremis, però no el de les associacions obreres o industrials que van perdurar en formes diverses i, particularment, els agremiats van veure en les patronals de treballadors i altres confederacions d'oficis un mode de continuar exercint els seus oficis.

Annex de Taules

Taula 1. Llistat de fadrins útils i inútils de l'edat de 17 a 36 anys per barris

Mestres ²⁵³	Boter	Veler	Cànem	Cases	Anys
Barri hospital		I			23
		I			18
			I		21
		I			19
		I			24
		I			21
		I			27
		I			26
Barri Santa Anna	I				22
			I		20
				I	22
				I	18
				I	18
Barri Monterols				I	24
				I	21
		I			20
				I	21
				I	20
				I	17
				I	23
				I	17
				I	17
Barri Jesús		I			24
				I	17
				I	23
				I	23
				I	21
				I	19
				I	20
				I	17
				I	17
				I	18
		I			24
				I	20
				I	17
				I	18
				I	19
		I			20
		I			17

²⁵³ Llista de fadrins útils i inútils de l'edat de 17 a 36 anys (1803) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21602

				I	17
			I		19
			I		28

Taula 2. Relació de fàbriques i de treballadors a l'any 1861

Relació de fàbriques i de treballadors a l'any 1861 ²⁵⁴						
Classe	Any de l'establiment	Capital en reials	Força motriu	Matèria Prima	Operaris	Observacions
	1802	imaginari		Cotó filat i (...)	20	
Teixit de cotó	1836	10.000	A mà	Cotó filat	6	
Diverses	1840	3.000		Sedes	14	
Sederes	1843	40.000	2 telars a mà	Sedes torcades	13	
Seda	1836	imaginari	cap	Sedes torcades	36 homes i 42 dones	Dins i fora de la ciutat
Teixits de seda	1850	imaginari	cap	Sedes torcades	18 homes i 40 dones	Dins i fora de la ciutat
Sederes	1847	variable	cap	Sedes torcades	38 entre homes, dones i	
Sedes torcades	1858	6000 duros	cavalleria	Sedes en rama	30	
Teixidors de seda	1850	6000 duros	Telers a mà	40 homes i 20 dones		
Fabrica a vapor	1858	200.000	3 cavalls	Seda crua	58	Gran part de l'any amb 2 cavalls
	1852	variable	cap	fil	18: homes i dones	
	1858	8000	5 telers a mà	fil	5	
Llenç, mantellera, <i>lute/cute(?)</i> , <i>tenliz, dril</i>	1842	30000	Sense força, tot mà	filat	23 teixidors 2 dependents 20 dones	Una premsa i tintoreria per la fabrica
Telars a mano	1857	50 lliures	A mà	cotó	2	Un aprenent i les teles s'han d'oferir per que siguin comprades pels paraires
	1841	Mi capital 6u (...)		segona mà	2 aprenents	
mantellera angosta	1820	2000	Telers a mà	Cotó filat i torcat	Tres operaris	
	1835	6000	8 telers a mà	cotó	8	

²⁵⁴ Relació de fàbriques i de treballadors a l'any 1861 (DD.DD. durant 1861) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21593.

Mocadors	1829	2000	Telers a mà	Cotó filat i torçat	8	
8 Teixits de cotó	1861	20000	Telares a mà	Cotó torçat	9 homes	
26 Cotó per a mitges i cintes de cotó	1830	30000	2 cavalleries	Cotó filat	17 dones	
3 cotó	1850	4000	Telers a mà	Cotó	3	
6 cotó	1850	3000	Telers a mà	cotó	6	
teixit de cotó	1855	10000	A mà	Cotó filat	9	
Teixit de cotó i filat	1857	6000	A mà	Filats i cotó torçat	4	
Teixit de cotó	1851	15000	A mà	Cotó filat	17	
31	1848	imaginari	Força a mà	sedes	31/25	Los telares no són tots en Reus
15 Tintoreria i Tejidos de seda	1825	25.000	Maquines i telers	Seda torçada	60 homes	
Cotons torcats	1837	12000	Una bòvila	Cotó filat	10 homes	
Manufactura de Cotó	1855	2.000.000	vapor	Cotó en rams i alguna llana	830	Operaris d'ambos sexes
Teixits de cotó	1847	4000	Telers a mà	Cotó filat i torçat	10	
Teixit de cotó	1834	imaginari		torcades al cotó	8	
Teixit de cotó	1825	4.000	ningun	Cotó filat	8	
Teixit de cotó	1859	4.000	ninguna	Cotó filat i torçat	40	
Teixit de cotó	Des dels seus antecessors	imaginari	Dos muls	Cotó	47	
	1852	40.000	2 cavalleries majors	Teixits de cotó	27	20 barons i 7 femelles
	1840	60.000	2 mules		20	
Teixits de cotó	1858	80.000	Telers a mà	Cotó filat	28 homes i 6 dones	
	1849	10020	2 cavalleries i telers a mà	Cotó	33	
Teixidors de Cotó	1840	40.000	Dos cavalleries i a mà	Cotó filat	12	
Cotó filat	1857		Medio cavall		26	
Teixidors de cotó	1812	cap		Cotó filat i torçat	32	
		1000	animal	Cotó	Hombres y dones 12	

Annex documental

Doc. 1. Esmena d'alguns capítols en les ordenances del gremi d'espardenyers²⁵⁵

Capº. 1.... En lo que dise este Capº. de selebrar la fiesta el de Dn. de Fran^{co} (?), y que todos los maestros devan hazer fiesta baxo la pena de media libra de seno blanca labrada.

Respeto de que el Gremio es tan numeroso de pasados de cien maestros y la mayor parte jornaleros y pobres, y de consiguiente necesitan el Jornal para sus alimentos; Apareze que no deverian comunicar en pena alguna en caso de Arazerse el dia de Dn. de Fran^{co} y porlo tanto que se haga el Domingo inmediato como se acostumbra en los demas Gremios.

2.... En lo que dise este Capº que los maestros devan acistir en los entierros de los hijos de maestro si en exepcion detiempo, se deve entender que no deveran acistir sino es al enterro del maestro, su Mujer y alos hijos e hijas que se les haya subministrado el Beatico

5.... En lo que dise este Capº que en caso de que qualquier Yndividuo pide la plasa de Maestro, y comedia que este deva presentar dentro tres meses su examen, y que no presentandolo deva pagar toda la Tasa Aparece que para quedar aseguera del el Gremio, y conveniente al pasarse y salir detoda question el dia de pedir la plasa de toda question, dia de pedir la plasa y concedida devera deva depositar en manos del Clavario la mitat de la tasa que por este efecto deva pagar y la una mitad el dia que se pasara maestro que devena ser dentro el termino de dhos tres meses, y en caso de no presentar el examen dentro dicho termino solo devan perder lo que habra depositado.

7.... En lo que dise este Capº que los hijos de Maestro puedan pasarse mateso sin pagar nada y los que casaren con hijas de Maestro devan pagar veinti y cinco libras.

Aparese y siguen la constumbre delas ordenansas delos demas Gremios de esta Villa, devan lograr deYgual privilegio las hijas que los hijos porque de esta suerte los muchachos puedan lograr maior a comodo, con mancebo, del mismo oficio, pues en

---

²⁵⁵ Enmienda de algunos capitulos en las ordenanzas del gremio de Alpargateros (23 de febrer de 1805). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst. 16911.

lugar de las veinte y cinco libras que se aseñalavan al que casase con hijo; Y en quanto a la de maestro sean veinticinco reales al que casase con hijo;

Y enquanto a la tasa sinquenta libras para lo que no son hijos de Maestro, ni casen con hijo de aquel; Aparece que de treinta a quareinta libras seria suficiente; respeto de que los demas Gremios ricos como son Confiteros, estos solo pagan sinquenta Libras, los Botigueros, Texedores de velos, Sastres y otros Gremios solo pagan quareinta libras; Y como este Gremio se compone de Jente mas pobre aparese que de Treinta a quareinta libras seria suficiente.

12.... En lo que dise este Cap^o que los aprendices para su entrada devan pagar diez libras. Respeto que por lo regular los que toman este oficio son de Casas no mui acomodados y mas pronto de Gente pobre no deverian pagar mas que de veinte y cinco o treinta reales, y aparece que el alma del Capitulo es para extraher que los muchachos puedan tomar dho oficio; Y en quanto a absolver a los mancebos, respeto que estos en dho tiempo ya ganar su jornal en estos seles puede cargar de treinta a quareinta rreales (lo que no deve comprender a los hijos de Maestro que estos de deven pagar) para subvenir a los gastos que ocurren al Gremio.

18.... En lo que dise este Cap^o que concurren en la pena de media libra de sera blanca labrada siempre ql no acudan dentro de media hora al parage que les avisare el Andedor. Respeto que son pasados de Cien Maestros, la mayor parte Jornaleros, y pobres y como en el Cap^o. 24 se nombran a 24 hombres dandoles todas los juicios. Aparece que no deverá concurrir en pena alguna todo el lleno del Gremio para no acudir alas juntas sino los 24 amenos que no sea el dia de sacar Cargos que es el dia de Sⁿ Fran^{co} o el Domingo mas inmediato, o por otros tratamientos que se junte el Gremio por ordenes superiores, o maestrias.

21.... En lo que dise este Cap^o de que elegidos los prohombres les devan acompañar todos los maestros asu Casa baxo la pena de media libra de sera blanca labrada. Aparece que no deve imponerse pena alguna en este Cap^o. si que deve ser voluntario a todos los Yindividuos de acompañarlos, o dexarlos de acompañar.

24.... En lo que dise este Cap^o que deven elegirse veinte y quatro hombres y que a estos seles devan dar las fuerzas de resolver los asuntos del Gremio como si fuese el Gremio entero. Estos aparece que esta bien menos el que puedan hacer ningun repato percuriario, que por esto devera ser el gremio entero Y nombrados estos veinte y quatro hombres, habiendo servido por el espacio de diez y seis años se hiran

mudando todos los años de dos en dos que se deveran excoger los mas Ynteligentes a conocida del Gremio; Como igualmente se observara siempre que mueve alguno de dhos veintre y quatro.

34.... En quanto lo que dice este Capítulo de que en caso de haver enfermos devan pagar todos los Maestros diariamente tres quartos u ocho endites, y mas si es menester. En esto se dise que seria exesico el pago Y se deve entender solo una vez cada semana, y si es abundara enfermos dos vezes si es memesen afun de que no falte la subministracion de alimentos alos enfermos, lo qe no se puede advertir en otra parte. Y en quanto alos demas Caps (?) arese que no hay nada que decir.

Doc. 2. Interrogatori para esbrinar el número de fàbriques de seda de la província i objectes que elaboren²⁵⁶

1.Si hay fábricas de seda en el distrito de esa Administración: En esta de Reus no hay mes qe una fábrica de sederia.

2.Cunatas y en que puntos están establecidas: En Reus

3.Que número de telares tienen cada una o si hay algunos particulares: La dita fabrica qe hay en esta tiene regularmente de 15 a 20 telares. A mas de dha fabrica había como unos cinco telares en (?) particulares.

4.Que clase y cantidad de artículos se manufacturan en cada una: Se manufacturan los artículos siguientes. Baros, tafetanes, terciopelos, pañuelos lisos, daciascos, putones colehados, fabriuetes y varios tejidos de uñas para este de chalecos. Estos son los Artefactos qe se fabrican commodamente sin embargo de poderse fabricar muchos.

5. Que precio tienen al pie de fabrica cada uno de los distintos artículos que se elaboran: Los precios de estos artículos sin varios pues qe según su calidad en el presio. Razos de 10 a 13 pesetas la coma, tafetanes de 6 a 8 ptas terciopelos 20 a 28 ptas. Pañuelos lisos de 4 a 5 palmos quadre de 24 a 48 ptas la docena bamosocs de 12 a 14 ptas. Ruentones de 10 a 12 ptas colchadps spbre 9 por tabinetos de 6 a 8 ptas varios tejidos con varios muestras para cortes de chaleco de 50 ptas la docena.

---

²⁵⁶ Interrogatorio para averiguar el número de fábricas de seda que hay en la Provincia y objetos que elaboran (1827). ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.

6. Que cantidad de seda, o sea de primera materia se consume en cada fabrica: En la fabrica se consume la cantidad de seda según las demandas que hay y según los artículos que se elaboran comúnmente unas quinientas libras y a mas varios particulares en cordones, listeria cocen unas tres mil

7. De donde es la seda si del país o estrangera: De seda se consume la mayor parte del País aunque se gasta alg^a porcioso de Estrang^a

8. A que precio vale la libra de seda de qualquiera punto que sea, espresendose con distinción el precio de la península y de la estrangera: del país en rama de 15 a 16 ptas y a extranjera forcidda a 28 ptas.

9. Que desperdicios tiene cada libra de seda del país y cuanto la del estrangero, indicando a los usos que se destina: La seda del País torcidas regularmte disminuye en el tinte una onza por libra que. La Estrangera admitiendo que esto depende del aceite que ponen algo de los foladores y lo ponen tambien los torcedores. Amas la seda del País hace un desperdicio de media onza por libra a su debnacion cual desperdicio se emplea en cordincillo.

10. Si se ha notado si para ciertos usos es mejor la del país i la estrangera en que consiste, y que convendría adoptar para mejorar la nuestra en caso de ser inferior a la de fuera: Para una fabricación apuiamos que seria prefericle la del País a la del Estrangero con tal que tuviera la misma seguidez y limpieza que acostumbra tener aquella que es to depende del poco cuidado de los filadores.

11. Que privilegios o gracias disfrutan las fabricas de seda de esos pueblos, si tienen ordenanzas y cuales son, y que se opina seria oportuno hacer, para que poniéndose en un estado prospero rivalizaen con las de los países estraños con lo demás que se crea conducente a adelantar este precioso ramo de industria fabril: La Faba que hay no tienen ning^a gnosca ni privilegio de lo que depende el poco adelanto en la fabricación y también seria muy útil para prosperar este ramo en terminar enteramente el contrabando.

Doc. 3. Ordenances del Gremi de Llauradors²⁵⁷

1...Primerament ordenamos que en el citado Gremio de Labradores de la Villa de Reus puedan entrar y deban admitirse todas y qualquier personas habitantes en dho villa y su termino que tengan y posean tierras propias asi en dho termino como en los circunvecinos, tanto los que exercent por si el arte de Labrador cultivando tierras propias a agenas como las que las hagan cultivar por medio de jornaleros parceros o mozos mientras de dho arte de labrador podran ser admitidos en el mismo gremio en clase de asociados.

(...)

3...Otro si: Ordenamos que concluida que sea la matricula, se proceda a la eleccion de veinte y quatro personas para el buen regimen y governo del gremio y observancia de esras ordenanzas, y dhas veinte y quatro personas representaran el dho gremio con todo el poder y autoridad de el sin limitacion alguna de forma que lo resuelto, determinado, obrado y practicado por dhas veinte y quatro personas, o la mayor parte de elles tanga la misma fuerza y valor como si lo fuese por todo el Gremio lleno.

(...)

4... Otro si: Que luego de formada dha veinte y quatrena se pasará al nombramiento de dos procuradores un clavario, dos oïdores de cuentas, dos sacristanes y tres bandera dos debiendo los cinco primeros ser de la veinte y quatrena, y los demas de fuera de ella.

5...Otro si: Que dhos procuradores deberán servir su empleo dos años mudando uno cada año.

(...)

7...Otro si: Que en el expresado dia de Santa Lucia de todos años, se convoque por medio de pregon que deberá hacerse el anochecer de la vigília a todos los individuos del referido gremio paraque acuden a la convocatòria a sala de su casa en la hora que se les señalara, y concados en ella haboendo la mayor parte de la veinte y quatrena se procederà a la eleccion y nombramiento de los sugetos quedando elegides los que tengan mas votos.

(...)

---

²⁵⁷ Ordenances del Gremi de Llauradors (S.D.) ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16913.

11...Otro si: los sacristanes deberán cuydar del aseo, y limpiexa del altar que tiene el gremio en la Yglesia parroquial e illimarlo los dias de estilo, guardar las ropas y ornamentos de dho altar recoger los exvotos, u ofrendas de los fieles y entregarlas a los procuradores y preparar la capilla de la casa del gremio en los dias de estilo.

13...Otro si: Que todos los individuos y Asociados del indicado gremio deberán pagar annualmente en el dia de Santa Lucia 4f de ardites y sus viudes la mitad, siendo de la obligacion del gremio el haberles de dar la cera para sus entierros y de sus familias en la conformidad se ha practicado hasta el dia de hoy.

14...Otro si: que qualquier individuo de la veinte y quatrena susodha que por tres veces distintas deve de assistir a las juntas que celebre el gremios in permiso de sus procuraodres o legitimo impedimiento podrá la misma veinte y quatrena nombrar otro en su lugar lo que igualment deberá practicar quando muera alguno de la misma, y ningun individuo de la pròpia podrá salirse no ser removido de la pròpia que no hayan pasado ocho años desde el dia de su entrada en ella, no mediando motivos reconocidos legitimos por la viente y quatrena.

(...)

18...Otro si: ordenamos y mandamos que ninguna persona pueda entrar vino paraestibarlo, ni vindimia de otros terminos en dha villa de Reus a exepcion de los habitants en elles y su termino, quie=nes podran hacerlo de la de las tierras que posean o cultiven en los circunvecinos baxo la pena de 25u la vendimia y vino con sus vasos, y cavalleria perdidos, aplicadora como la antecedente.

19...Otro si: Ordenamos y mandamos qye mientras haya vino Bueno en dha villa de la cosecha de sus vecinos y habitants en su termino tanto de las tierras de este, como de las de sus circunvecinos ninguna persona pueda vender al menudo vino foratero a excepcion de las dos cases tavernes que ha acostumbrado tenir y tiene el comun de las misma villa bajo la pena de 25u aplicadora como en el capitulo 17.

20...Otro si: Que ninguna persona pueda tenir vino forastero almacenado en dha villa y su termino para vender por mayor ni por menor para el consumo del Pueblo, sinó unicamente para embarcar-lo en los Puertos mas cercanos o llevarlo a otras poblaciones baxo la misma pena del capitulo antecente aplicadera en los mismos terminos.

22...Otro si: Que el que de el abasto de carnes a la susodicha villa no pueda entrar mas que tres rebaños de ganado lanar en dho termino de 120 cabezas cada uno baxo la pena de 25 u aplicadora como lo del capitulo 17.

23...Otro si: respeto que en referido termino no podrá entrar a pacer sus yerbas otro ganado que el del que de el abasto de carnes a dha villa, siempre que se haya algun daño por ganado en las tierras de aquel deverá el que de dho abasto pagar la pena de 25u aunque no se justifique el rebaño que lo haya echo a no ser que justifique haverlo hecho otro ganado aplicadera como la del capitulo 15.

Doc. 4. Ordenances del gremi de confiters, adroguers i cerers²⁵⁸

(...)

III.

Otro si: Que en atencion de no tenir dicho Gremio ningun fondo, deba pagar cada individuo del Gremio, en cada un año año quatro sueldos, y cada mancebo que estuviese en alguna tienda de dichos oficiós, debe pagar de annual tres sueldos, excepto los hijos de Maestro; y que dichos anuales, sirvan para ayudar de la fiesta y demàs obligaciones del Gremio.

IV.

Otro si: Que nadie pueda pasarse Maestro de dichos oficiós, ni agregarse, sin que primeramente haga constar, con Certificacion del Ayuntamiento y Parroco de la Patria del pretendiente, la limpieza de Sangre, sin que por esto, se quite al Gremio de poner el justo reparo que se le ofresca, si le constase no concurrir en el pretendiente dicha caliudad, en el qual caso, le quede expedito al Gremio el recurso en Justicia, que deverá terminarse verbalment, con semejante instrumento el aber cumplido su aprendizaje de quatro años, y dos años mas de practica en casa de Maestro Confitero, Droguera, ó Cerero de la misma Villa ó de otro Pueblo; presentando una una fee jurada, del mismo Amo ó Maestro que habrá practicando, y que de lo contrario no pueda pasarse Maestrom con la circunstancia, de que deban ser preferides los que hayan tomado el aprendesage en la Villa de Reus, á los que lo ayan pasado con Maestro de distinto Pueblo.

(...)

---

²⁵⁸ Llibre d'ordenances del gremi de confiters, adroguers i cerers (13 d'octubre de 1801) ACBC, Ajuntament de Reus. U.Inst: 21630

VII.

Otro si: Que quando alguno pretenda pasarse Maestro; si este quiere pedir piezas de Cera, le seran cedidas como anteriormente está puesto en practica, que el Droguero pueda trabajar, y vender Cera, y el Cerero pueda trabajar, y vender lo que pertenece al oficio de Droguero, que preveniendose, que en lo sucesivo, el que pretenderá pasarse Maestro, y querra hazer de los dos oficios, deberá presentar quatro piezas, dos de Sucrieria, y dos de Cera, las queles le seran señaladas por los examinadores que eligirá el Gremio, practicos de los dos oficios, adcertiendose, que ningun Maestro, asi de un oficio como de otro, pueda vender, ni fabricar cosa falsificada, y que no sea util para el uso común, y que hallandose adulterada, se comissen las tales mercadurias en pena de seis libras por cada vez.

(...)

IX.

Otro si: Que ningun Individuo; asi natural, y habitante en dicha Villa, como forastero, (à excepcion de los MAestros de dicho Gremio,) pueda fabricar ni vender por menor confitures compuestas de Azucar (a excepcion de las Religiosas,) y si algun extranjero llevase confitures cubiertas o candidas, que estos tales de transito puedan vender, como hasta hoy se les ha permitido però no por menor, y que estas sean visurades por los Examinadores de dicho Gremio á fin de reconocer si son adulterades, y que ninguno, que no sea Xocolatero, que por si fabrique, y venda Xocolate por menor, menos que no sea una molienda entera, nigenero de especies, ni otras cosas tocantes á dichos oficios, baxo la pena de tres libras, y la mercaduria perdida, por cada vez que seran hallados en contravencion, y la declaracions de la pena de esta Ordenanza, deba decidirla la Justicia ordinària de dicha Villa, sumariamente; y de llano, sin estrepito, ni figura de juicia, para evitar (segon la experiència enseña,) el que para exigir, y cobrar una pena de tres libras, se consumen mas en las costas. Mas por quanto en dicha Villa de Reus: hay establecida casa de Café, no se entienda privar á esta, y á los dueños de las demas cases tambien de Café, que en lo sucesivo se establecieren, con aprobacion del Ayuntamiento, la venta de sus confitures, á excepcion de Biscochos, Bolados, Caramelos, Masapanes, y Confites de todas especies por ser estas maniobres propias del art de Confitero, con la circunstancia, de que si quiesse el Gremio tomar de su cuenta la casa, ó cases de Café, que de nuevo se establecieren, deba ser preferido por los mismos pactos, y arriendo, no entendiendose con la que actualment existe por hallarse ya establecida.

(...)

XII.

Otro si: Se estableciera un Fondo; para la asistencia de los Enfermos, Maestros, Mancebos, y sus Viudas: contribuyendose mensualmente por los Individuos, con una proporcional módica cantidad, y se deba dar por los Prohombres, llevando formal cuenta y razón de ello, en Libro separado, con particular encargo de que su manejo sea puro y legal, y el que no pagare, incurra en la pena de tres sueldos por cada vez, y en la privación del socorro, verificandose el caso de caer enfermo. Cuya practica es muy recomendable, y se haze casi generalmente en quantos Gremios se establecen o forman nuevas Ordenanzas; paraque, interin se hallen enfermos, las cabezas de Familia no prescan, ni mendiguen estas, contribuyendo ademas paraque las familias de los mismos artesanos se propaguen, y estos vivan contentos en su oficio, sin pensar en dedicarse á ocupaciones menos útiles al común.

XIII.

Otro si: Que siempre que los Individuos de dicho Gremio, sean avisados por los Prohombres, ó Andador, para asistir en alguna Junta, y dexaren de asistir, incidan en la pena de dos libras de Cera blanca en veles; o para lucimiento de dicho Gremio, menos que hagan constar tener legitima, y precisa ocupacion que los pueda eximir de ella, á conocimiento de los Prohombres sin pasion ni cautela.

(...)

XV.

Otro si: Que todos los Mancebos, y aprendices, que querrán practicar el Oficio de Droguero, y Cerero, en alguna de las Tiendas de la expresada Villa deban pagar por entrada, á saber; los Mancebos cinco libras, y los aprendices tres libras diez sueldos, para aumento de dicho Gremio y que los Amos, que admitiran á los tales Mancebos, dentro el termino de quince dias de su admision deberan denunciarlos á los Prohombres del Gremio, á fin de cobrar dicha entrada y de lo contrario, incidan los Amos en la pena de haver de satisfacer dicha entrada. Y se previene, que qualquier Mancebo, menos que no sea de voluntad, y conocimiento de su primer Amo, á bien el tal Mancebo, deberá al llegar motivos suficientes para constituirse en la libertad de poder elegir otro Amo, baxo la pena de tres libras, que se exigirà del Amo que lo tomare, y tomado á conocimiento de los Prohombres, quedando salvo el recurso en Justicia, verbalmente, al que se sintiese gravado de la declaracion de los Prohombre.

XVI.

Otro si: Que por el abuso que se ha experimentado en tiempo pasado, de prestar el nombre un Maestro de dicho Gremio, á otro sugeto, sin ser este Maestro, ni haber practicado de dichos oficiós, y tenir Tienda abierta: mandamos, que en adelante no se permita semejante abuso, no pudiendo naide tenir Tienda; menos que sea creado Maestro de dichos oficiós, baxo la pena de diez libras, pero sin embargo, de lo aquí precenido, guardese la costumbre que se observe con otros Gremios de la misma Villa, y en caso de duda se adopte como mas segura la regla de antigüedad.

(...)

XVIII.

Otro si: Y finalment ordenamos, que todos los que en el dia de la aprobacion de estas Ordenanzas, se hallen tenir Tienda habierta de Confitero ó Cerero en la dicha Villa, deverán quedar agregados, y reputarse Maestros del nuevo Gremio, con tal que hagan constar serlo de otra parte, con instrumento autentico. Y en caso de no serlo , deverán sofrir, e examen de Maestria, y pagar el drecho de cinco libras en dinero, y quatro libras de Cera, que se pagaba antiguamente, y los Obreros de la Iglesia Parroquial: que por Maestros, y Mancebo hazen fabricar la Cera para el culto.

Doc. 5. Disposicions generals de les ordenances dels gremis²⁵⁹

1.º Las asociaciones gremiales, cualquier ser sea su denominacion ó su oficio, nogan serlo fuero privilegiado, y dependen inmediata y exclusivamente del corregidor de cada pueblo, y en su defecto de la autoridad que eserza sus funciones.

2.º Lo dispuesto en la regla anterior no és aplicable á las obligaciones mercantiles entre partes, de las cuales, con arreglo al Codigo de comercio, conocerán los consulados donde los haya.

3.º No podran formarse asociaciones gremiales destinadas o monopolizar el trabajo en favor de un determinado número de individuos. El gremio de faquines de Barcelona, el de alhameles de Cadi, y todos los de la misma clase que existan, quedan en consecuencia suprimidos.

4.º Tampoco pueden formarse gremios que vinculen á un determinado número de personas el tráfico de confites, bollos, bebidas, frutas, verduras, ni el de ningún otro articulo de comer o beber. Esceptuanse de esta exposición os panaderos, visto que no

---

²⁵⁹ Ordenances generals dels gremis d'artesans. (1833). ACBC. Gremi de Blanquers. U. Inst. 62.

pueden ejercer esta industria sino en cuanto posean un capital, que la autoridad municipal determine en cada pueblo, para no tener en caso alguno falta de pan.

5.º Ninguna ordenanza gremial será aprobada si contiene disposiciones contrarias á la libertad de la fabricaicon, á la de la circulación interior de los géneros y frutos del Reino, ó á la concurrencia indefinida del trabajo y de los capitales.

6.º Las ordenanzas particulares de los gremios determinaran la poliesa de los aprendizages, y fijaran las reglas que hagan compatibles la instrucción y los progresos del aprendiz con los derechos del maestro, y con las garantías de orden público que este debe dar á la autoridad local sobre la conducta de los empleados en sus talleres: bien atendido que el individuo á quien circunstancias particulares hayan obligado a hacer fuera del Reino, ó privadamente en su casa, el aprendizaje de un oficio, no será privado por eso de la facultad de presentarse á examen de oficial á maestro ni de ejercer su profesión, con sujeción a estas bases, y á las ordenanzas generales de los gremios que se ponen a continuación.

7.º Todo el que se halle incorporado en un gremio, podrá trasladar su industria á cualquier punto del Reino que le acomode, sin otra formalidad que la de hacerse inscribir en el gremio del pueblo de su nueva residencia.

8.º Todo individuo puede ejercer simultàmente cuantas insudstrias posea, sin otra obligación que la de inscribirse en los gremios respectivos á ellas.

9.º Toda ordenanza gremial debe conformarse á las reglas anteriores, y á los principios que han presidido á la redacción de las siguientes ordenanzas generales, á cuyo fin ninguna podrá ponerse en ejecución sin la aprobación de S.M., con presencia de lo que sobre cada una informa la Junta general de fomento de la Riqueza del Reino.

Bibliografia

- ARNABAT, Albert. *Moviments socials a Reus (1808-18074). Dels motins populars al sindicalisme obrer*. Reus: Associació d'estudis reusencs, 1992.
- ARNABAT Mata, Ramon. *La revolució de 1820 i el Trienni Liberal a Catalunya*. Vic: Eumo Editorial, 2001.
- ANDREU SUGRANYES, Jordi. *Població i vida quotidiana a Reus durant la crisi de l'Antic Règim (1700-1850)*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1986.
- ANDREU SUGRANYES, Jordi. El segle XVIII. A: ANGUERA Nolla, Pere (coord). *Història General de Reus*. Vol. II. Reus: Ajuntament de Reus, 2003.
- ANGUERA Nolla, Pere (coord.) *Història General de Reus*. Vol. III: ANGUERA Nolla, Pere. *Una societat en ebullició (1800-1923)*. Reus: Ajuntament de Reus, 2003.
- BELLAVITIS, Anna. Mujeres y corporaciones de oficio en Italia y en Francia en la Edad Moderna. A: SOLÀ Parera, Àngels (ed.). *Artesanos, gremios y género en el sur de Europa (siglos XVI-XIX)*. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2019, pp.55-75.
- BERNAL, A. M. "Libre Comercio" (1778): un primer ensayo de modelo general. A: Fontana Lázaro, Josep; BERNAL Rodríguez, Antonio Miguel.; FISHER, John; et alli. *El comercio libre entre España y America Latina, 1765-1824*. Madrid: Fundación Banco Exterior, 1987, pp.17-27.
- BONET E., M.; CLOLS, J., R.; COLLADO P., F. "Cuantificación de la población activa de la ciudad de Reus a través de los Miqueletes en 1795."A: Primer Col·loqui d'Historia del Camp de Tarragona, conca de Barberà i Priorat, Institut d'Estudis Tarraconenses, 1979, pp.121-128.
- CAPDEFERRO Pla, Josep. Mujeres y Trabajo en Barcelona a través de procesos judiciales inéditos (1560-1710). A: SOLÀ Parera, Àngels (ed.). *Artesanos, gremios y género en el sur de Europa (siglos XVI-XIX)*. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2019, pp.77-100.
- DOMÍNGUEZ Ortiz, Antonio. *Hechos y figures del siglo XVIII espanyol*. Madrid: Siglo XXI, 2009.
- FÀBREGAS Roig, Josep; ROVIRA i Gómez, Salvador: *Història de Tarragona*. Vol. III: El Renaixement i la Il·lustració. Pagès Editors; Lleida, 2011.

FERRER i Alòs, Llorenç. «Més enllà dels gremis i de les fàbriques d'indianes. La diversitat de formes de produir a la Catalunya del segle XVIII i la primera meitat del segle XIX». Treballs de la Societat Catalana de Geografia, [en línia], 2017, p. 183-11, <https://raco.cat/index.php/TreballsSCGeografia/article/view/329179> [Consulta: 8-07-2021].

GORT i Juanpere, Ezequiel. *El treball i la festa*. Reus: Carrutxa, 1995, Reus.

GÜELL JUNKERT, Manel. Lleves i confraries. Les corporacions gremials del Camp de Tarragona en l'estructura militar de la primera meitat del segle XVII. A: VIRÓS i Pujolà, Lluís. *Organització del treball preindustrial: confraries i oficis*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, pp. 144-156.

IGLÈSIES i Fort, Josep. Resum de la part catalana del cens de Floridablanca. A: FONTSERÈ i Riba, Eduard. *Miscel·lània Fontserè*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili, 1961, pp.201-222.

IGLÈSIES i Fort, Josep. (1969). *Reus en el conjunt de Catalunya l'any 1819*. Reus. Setmanari de la Ciutat, 207, pp. 772-3.

LÓPEZ Barahona, Victoria. Mujeres sin marco gremial en Madrid durante la Edad Moderna: la política sexual del privilegio. A: SOLÀ Parera, Àngels (ed.). *Artesanos, gremios y género en el sur de Europa (siglos XVI-XIX)*. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2019, pp.127-149.

MARISTANY, Carles. Els segles XVI i XVII. A: ANGUERA Nolla, Pere (coord.). *Història General de Reus*. Vol. II. Reus: Ajuntament de Reus, 2003.

MARTÍNEZ Shaw, Carlos. "El libre comercio y Cataluña: contribucion a un debate". A: FONTANA Lázaro, Josep; BERNAL Rodríguez, Antonio Miguel.; FISHER, John; et alli. *El comercio libre entre España y America Latina, 1765-1824*. Madrid: Fundación Banco Exterior, 1987, pp.43-51.

MOLAS Ribalta, Pedro. *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*. Madrid: Confederación española de cajas de ahorros, 1970.

MORENO, Antonio; NAVARRO, Luís, "La crisis demográfica del siglo XVII en el Baix Camp (1591-1592)", A: Primer Col·loqui d'Historia del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat, Institut d'Estudis Tarraconenses, 1979, pp.50-64.

MORENO, Antonio; NAVARRO, Luís. “La recuperación demográfica en la primera mitad del S. XVIII en el Baix Camp (1677-1762)” A: Primer Col·loqui d’Historia del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat, Institut d’Estudis Tarraconenses, 1979, pp.65-76.

NIETO Sánchez, José Antolín. Los enemigos en Castilla, Navarra y Aragón, 1300-1800: una síntesis A: SOLÀ Parera, Àngels (ed.). *Artesanos, gremios y género en el sur de Europa (siglos XVI-XIX)*. Barcelona, Universitat de Barcelona, 2019, pp. 21-25.

PÈREZ, Arturo, RIQUIER, Borja de, SABATÉ, Florel; et alli. *Història, Política, Societat i Cultura Dels Països Catalans*. Volum V: Desfeta política i embranzida econòmica. Segle XVIII. Enciclopèdia Catalana; Barcelona, 1995.

PUIG i Tàrrrech, Roser. *Els aprenents de Reus al final del S. XVIII (1773-1794)*. Reus: Centre de Lectura, 1992.

PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim Maria. “Organització del treball: confraries i oficis. Relació de comunicacions i alguns suggeriments”. A: VIRÓS i Pujolà, Lluís. *Organització del treball preindustrial: confraries i oficis*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2000, pp. 36-40.

ROVIRA i GÓMEZ, Salvador J. (2017). La història moderna de Tarragona, estat de la qüestió. Butlletí Arqueològic, 38-39 (5), pàgs. 225-257. Recuperat de: <https://www.raco.cat/index.php/ButlletiArq/article/viewFile/331091/426885>

SERRA i Puig, Eva. *La formació de la Catalunya moderna (1640-1714)*. Barcelona: Eumo editorial, 2018.

VILAR, Pierre (coord.). *Història de Catalunya*. Vol. V: Fontana Lázaro, Josep. La fi de l’Antic Règim i la industrialització (1787-1868). Barcelona, Edicions 62, 1998.

VIRÓS i Pujolà, Lluís. “Presentació”. A: VIRÓS i Pujolà, Lluís. *Organització del treball preindustrial: confraries i oficis*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2000, pp. 5-9.

Material d'Arxiu

Llistat d'expedients consultats		
Unitat d'Instal·lació	Títol	Període
16971	Respostes dels gremis de peraires, blanquers, sastres, teixidors, ferrers, serrallers, fusters, pagesos, sabaters, (...)	1771
21596	Sol·licitud d'aprovació d'articles complementaris a les ordinacions del gremi de sombrerers	S.D.
2607	Llistat dels que falten ha pagar	1745
21602	Llista de fadrins útils i inútils de l'edat de 17 a 36 anys	1803
21582	Classificació dels mestres perxers i saboners	1811
2241	Contribució Industrial i del comerç	1814-1817
2157	Cadastre per menor	1813
16916	Gremi dels Argenters. Actes de promenia on s'accepten nous agremiats. Plets i requeriments	1774-1784
16919	Gremi dels Velers, Torcedors i Tintorers. Actes. Ordenances, exàmens d'ingrés, expedient sobre	1736-1827
16915	Gremi Paraires. Recursos i plets relacionats amb la mina de la seva propietat.	1736-1825
21578	Gremi de torcedors de seda	1789
21589	Expedient per a fer observacions a les Ordenances dels Gremis	1821
21595	Requeriment de pagament a Josepa Rull per part dels factors dels Cinc Gremis Majors de Madrid a Reus	1790
16910	Gremi de Confeters, Adroguers i cerers. Recursos i correspondència. Relació d'agremiats.	1748-1811
16918	Gremi de Teixidors de lli. Sol·licitud de mesures proteccionistes, reforma de les Ordenances amb	1786-1821
16965	Circular del comte d'Aranda per a obtenir relació i dades dels gremis i confraries de ciutats i viles	1771
16917	Gremi de Boters. Articles annexos a les Ordenances. Condió de multa	1786-1821
21630	Llibre d'ordenances del gremi de confeters, adroguers i cerers	1801-1804
16913	Gremi de Pagesos. Sol·licitud de mesures proteccionistes. Ordenances i relació d'agremiats	1750-1850
21579	Comunicació de la Reial ordre per a evitar el frau en la venda de mitges estrangeres	1790
16911	Gremi de Soguers i Espardenyers. Recursos, sol·licitud de mesures proteccionistes	1750-1805
21585	Recurs dels botiguers de teixits contra les botigues ambulants	1812
62	Ordenances generals del gremi artesans	1833
21590	Interrogatori sobre les fàbriques de botons de Reus	1827
21583	Relació de botiguers de teixits de llana i llenç	1811
47	Notícies del gremi i llista de peticions agremiats	1771
45	Relació de mestres i confreres blanquers per calcular la contribució	S.D.
16875	Estadística general de serveis públics, beneficència, indústria, comerç, agricultura...	1821
21586	Gremi de t'arissaries. Recurs contra les parades ambulants que venen de fora dels dies de mercat	1813

Índex de Figures

Imatge 1. Comparació de la població segons la diversitat geogràfica de cada àrea. Extreta de MORENO, 1979, pp.53.....	11
Imatge 2. Agrupació de les poblacions segons les dimensions dels municipis. Extreta de MORENO, 1979, pp.54.....	11
Imatge 3. Relació del valor del Baix Camp amb l'activitat de Reus. Extreta de MORENO, 1979, pp.55.....	11
Imatge 4. Taules de matrimonis. Extreta de ANQUERA Nolla, 1979, pp.85-88.....	22
Imatge 5. Taules de matrimonis. Extreta de ANQUERA Nolla, 1979, pp.85-88.....	22
Imatge 6. Diferència de població segons el relleu. Extreta de MORENO, 1979, pp.70.	25
Imatge 7. Evolució de la població segons les dimensions del municipi. Extreta de MORENO, 1979, pp.71.....	25
Imatge 8. Evolució poblacional del camp i la ciutat. Extreta de MORENO, 1979, p.72.	25
Imatge 9. Mapa de l'evolució de la població entre el segle xvi i xix. Extreta de ANDREU Sugranyes, 1986, pp.32-33.....	27
Imatge 10. Procedència dels immigrants fora de la regió a l'any 1820. Extret de ANDREU Sugranyes, 1986, pp.32-33.....	28
Imatge 11. Procedència dels immigrants de la regió a l'any 1820. Extret de ANDREU Sugranyes, 1986, pp.32-33.....	28
Imatge 12. Avaluació de la immigració de Reus a partir de la Guerra del Francès. Extreta de ANDREU Sugranyes, 1986, pp.31.....	28

Índex de Taules

Taula 1. Comparativa entre censos amb l'augment poblacional. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de IGLÈSIES, 1961, pp.201-222.....	23
Taula 2. Resum de les edats de les milícies de Reus. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de BONET, CLOLS, COLLADO, 1979, pp.121-128.....	24
Taula 3. Resum de les aproximacions demogràfiques de Reus per autors. Elaboració pròpia a partir de D.D.A.A.....	26
Taula 4. Relació de gremis de Reus amb confraries i contribucions. Elaboració pròpia a partir de material d'arxiu: ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16971.....	34
Taula 5. Recopilació d'estructures gremials per classes de diversos anys i entitats. Elaboració pròpia a partir de la documentació citada en cada cas.....	37
Taula 6. Aranzels imposats als productes a Reus segons destinació. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 16913.....	66
Taula 7. Recaudacions en lliure proposades per la monarquia per ciutat i habitant. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de IGLÈSIES, 1969, pp. 772-3.....	68
Taula 8. Possessions i capitals dels jornalers del gremi de velers i tintorers. Elaboració pròpia de les dades extretes de ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.16919.....	72
Taula 9. Recull i càlcul dels barems de les ordenances de cada gremi. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589.....	79
Taula 10. Recull de les esmenes de l'avaluació de les ordenances. Elaboració pròpia a partir de les dades extretes de ACBC. Ajuntament de Reus. U. Inst.: 21589.....	81